

MIESTEN KUNTOUTUMINEN

Merivan asiakkaiden kokemuksia kuntouttavan työtoiminnan merkityksestä elämänhallintaan ja toimintakykyyn

Touri Miehille- Työ ja toimintakyvyn parantaminen Meri-Lapissa-hanke
1.8.2018-30.9.2020.

Jussi Lehtiö

Opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

2020

Koulutus
Tutkintonimike

Tekijä	Jussi Lehtiö	Vuosi	2020
Ohjaaja(t)	Timo Marttala & Tarja Lipponen		
Toimeksiantaja	Touri Miehille- Työ ja toimintakyvyn parantaminen Meri-Lapissa-hanke 1.8.2018-30.9.2020		
Työn nimi	Miesten kuntoutuminen		
Sivu- ja liitesivumäärä	103 + 11		

Tässä opinnäytetyössä käsitellään kuntouttavan työtoiminnan merkitystä miesten elämänhallintaan sekä toimintakykyyn. Opinnäytetyön tavoite on selvittää miesasiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta ja sen merkityksestä heille. Yhteistyötahona opinnäytetyössä toimi Meriva sr., joka sijaitsee Meri-Lapissa Kemissä. Opinnäytetyön tutkimuskysymyksinä olivat: millaisia vaikutuksia kuntouttavalla työtoiminnalla on asiakkaan elämänhallintaan ja toimintakykyyn hänen omasta mielestään ja miten kuntouttavaa työtoimintaa tulisi kehittää asiakkaiden ja ammattilaisten mielestä.

Opinnäytetyön tutkimus toteutettiin laadullisella tutkimusmenetelmällä, jonka tutkimusaineisto kerättiin neljällä avoimella haastattelulla. Haastateltavat olivat Meriva sr:n miesasiakkaita, joilla oli kokemusta kuntouttavasta työtoiminnasta. Lisäksi myös haastateltiin kahta henkilökunnan ammattilaista. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys koostuu kuntouttavasta työtoiminnasta, elämänhallinnasta, toimintakyvystä ja miestyöstä. Tämän lisäksi käsitellään pitkäaikaistyöttömyyttä, aktivointipolitiikkaa, työkykyä, aikuisuutta kehitysvaiheena ja miestyötä.

Kuntouttava työtoiminta vaikutti miesten elämänhallintaan ja toimintakykyyn positiivisesti niin fyysisesti, sosiaalisesti kuin myös psyykkisesti. Areenoina muutoksille olivat työpajat ja muutosten mahdollistajina toimi yksilövalmennus sekä työn ohjaus. Positiiviset muutokset näkyivät jokapäiväisen elämän sisällön saamisena, vaikeiden elämäntilanteiden selvittämisenä ja yhteensovittamisena työelämään siirtymiseksi sekä esimerkiksi päihitteettömyytenä. Aktiivisen työvoimapolitiikan keinona kuntouttava työtoiminta tarvitsi myös selkeämpiä linjauksia palveluun asiakkaiden tarpeiden mukaisiksi pohdittaessa valmiuksia työelämään menemiseksi. Lisäksi verkostotyön tekemiseen tarvitaan monialaisempaa yhteistyötä ja toimintamalleja koronavaiheeseen etätöihin. Meriva sr:n kuntouttavassa työtoiminnassa havaittiin mielenkiintoisia sukupuoleen liittyviä eroavaisuuksia niin ajattelussa kuin itse työtoiminnassa esimerkiksi työtehtäviin sijoittumisessa sekä työnjaossa. Kysyntää ja tarjontaa tarvittiin niin monipuolisemmissa työpajojen työtehtävissä kuten miehille suunnatun toiminnan järjestämisessä.

Avainsanat kuntouttava työtoiminta, työ- ja toimintakyky, elämänhallinta, aktivointipolitiikka, pitkäaikaistyöttömyys, miestyö, sukupuoli erot

Name of Degree Programme
Degree

Author	Jussi Lehtiö	Year	2020
Supervisor	Timo Marttala & Tarja Lipponen		
Commissioned by	Touri Miehille- Improving work and functional capacity in Meri-Lapissa -project 1.8.2018-30.9.2020		
Subject of thesis	Men´s rehabilitation		
Number of pages	103 + 11		

This thesis deals with the importance of rehabilitative work in men 's life management and functional ability. The aim of the thesis is to find out the experiences of male clients about rehabilitative work and its significance for them. Meriva sr, which is in Sea Lapland Kemi, acted as a collaborator in the thesis. The research questions of the thesis were: what effects rehabilitative work activities have on the client 's life management and functional ability in his own opinion and how rehabilitative work should be developed in the opinion of clients and professionals.

The research of the thesis was carried out using a qualitative research method, the research material of which was collected through four open interviews. The interviewees were Meriva´s male clients with experience in rehabilitative work. In addition, I also interviewed two staff professionals. The theoretical framework of the study consists of rehabilitative work, life management, ability to function and male work. In addition to this, long-term unemployment, activation policy, work ability, adulthood as a stage of development and male work are discussed.

Rehabilitative work had a positive effect on men´s life management and ability to function, both physically, socially, and mentally. The arenas for change were workshops and the enablers of change were individual coaching and work supervision. The positive changes were reflected in the acquisition of the content of everyday life, the clarification and coordination of difficult life situations for the transition to working life, and, for example, substance abuse. As a means of an activation policy, rehabilitative work also needed clearer guidelines for the service to meet the needs of customers when considering the readiness to enter working life. In addition, networking requires more multidisciplinary cooperation and operating models for teleworking during the corona crisis in 2020. In Meriva sr´s rehabilitative work activities, interesting gender-related differences were observed both in thinking and in the work activities themselves, for example in job placement and division of labor. Demand and supply were needed for such more diverse workshop tasks as for organizing activities for men.

Key words rehabilitative work, ability to work and function, life management, activation policy, long-term unemployment male work, sex differences

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	OPINNÄYTETYÖPROSESSI	8
2.1	Tavoitteet, tarkoitus ja tutkimuskysymykset	8
2.2	Opinnäytetyön viitekehyksen rakenne	9
2.3	Yhteistyötaho Meriva Sr.....	12
3	AIKUISUUS KEHITYSVAIHEENA & MIESTYÖ.....	17
4	TYÖTTÖMYYS, AKTIVOINTI & KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA.....	22
4.1	Pitkäaikaistyöttömyys.....	22
4.2	Aktivointipolitiikka.....	25
4.3	Kuntouttava työtoiminta	27
5	TYÖ- JA TOIMINTAKYKY	30
6	ELÄMÄNHALLINTA.....	36
6.1	Sisäinen ja ulkoinen elämänhallinta.....	39
6.2	Koherenssin tunne	41
7	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS.....	43
7.1	Työelämän kehittäminen opinnäytetyön toteuttamisessa.....	43
7.2	Laadullinen tutkimus	44
7.3	Opinnäytetyön haastattelujen osallistujat.....	44
7.4	Avoin haastattelu aineiston keruumenetelmänä	46
8	AINEISTON KÄSITTELY JA INDUKTIIVINEN SISÄLLÖNANALYYSI.....	48
9	OPINNÄYTETYÖN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS.....	51
10	TUTKIMUKSEN TULOKSET	53
10.1	Vaikutus työ- ja toimintakykyyn.....	54
10.2	Elämänhallinnan vahvistuminen	60
10.3	Kehittämiskohteet kuntouttavalle työtoiminnalle	64
10.4	Sukupuoli näkökulmat kuntouttavassa työtoiminnassa, miesten kohtaaminen palveluissa & miestoiminnan mahdollisuudet.....	70
11	JOHTOPÄÄTÖKSET	81
12	TULOSTEN POHDINTA	86

ALKUSANAT

Opinnäytetyön tekeminen edellytti paljon teorian tutkimista, pohdintaa, aikaa ja keskustelua. Se auttoi minua myös jäsentelemään ajatuksiani ja esittämään itseleni päämääriä. Tieteellinen tutkimus sisältää kuten moni muukin arkinenkin asia sisältää vastuuta ja kritiikkiä. Toimintaympäristö, joka minulle syntyi, mahdollisti kokemuksia ja uskoa saavuttaa itse asettamani päämäärät. Sosionomi (AMK) koulutuksen aikana mielenkiintoni kehittyi mielenterveystyöstä, työllistymisen tukemiseen, kuntoutukseen ja sitä kautta tähän laajaan kenttään nimeltään kuntoutustoiminta sekä myöhemmin tarkemmin kuntouttavaan työtoimintaan. En vielä opinnäytetyösuunnitelman tekovaiheessa osannutkaan odottaa, että kiinnostuisin kuntouttavasta työtoiminnasta ja mies sukupuolen näkökulmasta.

Opinnäytetyön edistymistä on ollut tukemassa monet henkilöt ja tahot. Erityisesti tahdon kiittää opinnäytetyönohjaajaani lehtori Timo Marttala, joka auttoi minua pohtimaan tutkimuskysymyksiäni erilaisista näkökulmista. Opinnäytetyönohjaajani lehtori Timo Marttala ja lehtori Tarja Lipponen ovat tukeneet sekä kannustaneet minua tutkimaan minulle uutta kuntoutuksen ja työllistämisen maailmaa. Asiantuntevalla palautteella he ovat luoneet positiivisen meiningin tutkimuksen vaikeimmissakin tilanteissa ja olleet joustavia aikataulujen suhteen. Kriittiset kysymykset ja neuvot ovat ehdottomasti auttaneet ajatuksieni jäsentelyssä sekä tutkimustehtävien syntymisessä. Paljon kiitoksia ohjaajilleni. Kiitos myös koko Lapin ammattikorkeakoulun henkilökunnalle loistavista opiskeluvuosistani.

Haluan myös kiittää Touri Miehille- Työ ja toimintakyvyn parantaminen Meri-Lapissa-hanketta, mutta ennen kaikkea projektipäällikköä Birgit Mylläriä, joka soi minulle tämän mahdollisuuden toteuttaa tutkimukseni. Lisäksi suuret kiitokset Meriva sr:lle ja heidän henkilökunnalleen. Kiitos Meriva sr, kun olitte poikkeusoloissa joustavia ja järjestitte organisaatiossanne minulle mahdollisuuden tutkimuksen tekemiselle. Kiitos myös Merivan ammattilaisille siitä, että sain haastatella teitä ja järjestitte olennaiselle osalle tutkimustani myös kaksi mies asiakasta. Olette koko Merivan henkilökunnan voimin auttaneet minua kehittymään ja edistämään tieteenalaamme. Kiitos myös tutkimukseni haastatteluihin osallistuneille asiakkaille siitä, että jaoitte kanssani henkilökohtaisia asioita ja annoitte minulle ajateltavaa miesten hyvinvointiin liittyvissä asioissa.

1 JOHDANTO

Ihmisille yhteiskunnassa on tärkeää, että heillä on mahdollisuuksia edistää omaa terveyttä ja hyvinvointia. Sosiaalisten ja yhteiskunnan rakenteellisten muutosten vuoksi on tärkeää huomioida ympäristön vaikutus ja ihmisen henkilökohtainen maailma mahdollistaaksemme hyvinvoinnin tasa-arvo. Miesten näkökulmasta hyvinvointia voidaan tarkastella esimerkiksi kyvykkyydellä työn ja parisuhteen yhdistämisessä sekä elämänhallinnassa. Tämän saavuttamiseksi tarvitsemme miestyölähtöisyyttä ja mieserityisyyteen painottuvaa hyvinvointiosaamista eri tieteenaloille mahdollistaaksemme miesten hyvinvoinnin ylläpitämisen ja edistämisen (Alen 2015).

Miehillä syrjäytymistä ja yksinäisyyttä ym. sosiaalisia ongelmia voi aiheuttaa työttömyys, toimeentulottomuus tai kouluttamattomuus monessa eri elämänkaaren vaiheessa esimerkiksi nuoruudesta aina eläkeikään saakka eli ns. koko työiän. Hyvinvoinnin lisäämiseksi kuntien vastuulla on palveluiden järjestäminen, joilla näihin asioihin voidaan vaikuttaa. Tämän lisäksi hyvinvointivaltion piirteisiin kuuluu heikkojen- ja apua tarvitsevien auttaminen. (Kerätär & Karjalainen 2010.) Tässä kontekstissa kyseessä voi olla mielestäni esimerkiksi tarvittavan osaamisen ja työn saamisen mahdollistaminen.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2002) tuli voimaan vuonna 2001. Kyseisen lain tarkoitus on edistää pitkäaikaistyöttömien työllistymisedellytyksiä, parantaa elämänhallintaa ja ehkäistä syrjäytymistä. Lain velvollisuus vuonna 2001 koski alle 25-vuotiaita henkilöitä. Vuoden 2010 alusta lähtien lakiuudistus velvoittaa myös 25 vuotta täyttäneet osallistumaan kuntouttavaan työtoimintaan mikäli se on kirjattu työttömän asiakkaan aktivointisuunnitelmaan. Kuntouttava työtoiminta on ei ole varsinainen työsuhde vaan kuntien järjestysvastuulla olevaa työllistymistä ja kouluttautumista edistävää toimintaa.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2019) teetätti työllistymistutkimuksen vuonna 2019. Tämän työllisyyskatsauksen mukaan Suomessa oli lokakuun lopussa työttömiä työnhakijoita yhteensä 224 700. Kyseinen luku on 5 400 henkilöä vähemmän kuin vuosi sitten. Yli vuoden yhtäjaksoisesti olleita pitkäaikaistyöttömiä oli loka-

kuun 2019 lopussa 61 300 ja yli kaksi vuotta työttömänä olleita pitkäaikaistyöttömiä 28 600. Kuntouttavan työtoiminnan osuus lokakuun 2019 lopussa oli 24 900, joka oli 1 700 henkilöä vähemmän kuin vuotta aiemmin.

Tämä opinnäytetyö on työelämälähtöinen tutkimus, jonka tarkoituksena on karottaa Meriva Sr:n kuntouttavan työtoiminnan mies puolisten asiakkaiden kokemuksia toiminnasta sekä selvittää, minkälainen merkitys kuntouttavalla työtoiminnalla oli asiakkaiden arkeen. Tutkimukseni aihe nousi mielenkiinnostani kuntoutustoimintaa kohtaan, jota opiskelin kesäkurssina oman ammattikorkeakouluni tarjoamana kesällä 2019. Kuntoutus on sosionomi (AMK) opinnoissa kiehtonut minua henkilökohtaisesti eniten sen moninaisuuden vuoksi. Tämä kiehtominen juurtuu juurensa persoonallisuuteeni etsiä tietoa ja selvittää asioita.

Toimeksiantajanani toimii Touri Miehillle- Työ ja toimintakyvyn parantaminen Meri-Lapissa -hanke, jonka toiminta-aika on 1.8.2018-30.9.2020. Kyseinen hanke toimii Meri-Lapin alueella ja sen tarkoituksena on vahvistaa eri ikäisten miesten työ- ja toimintakykyä esimerkiksi lisäämällä osallistumisen mahdollisuuksia. Näin he parantavat henkilökohtaisia taitoja pitää omasta hyvinvoinnistaan huolta. Hanke järjestää miestyöskentelyn näkökulmasta erilaista koulutusta ja seminaareja. Lapin ammattikorkeakoulun opiskelijat ovat esimerkki henkilöistä, jotka luovat erilaista tutkimusta ja osallistumismahdollisuuksia esimerkiksi miesryhmätoimintaa tai vertaistukea. Touri Miehillle hankkeen kiinnostus opinnäytetyötäni kohtaan heräsi tutkimukseni ja mielenkiintoni kohteesta tuoda miesten kokemuksia ja ääntä esille kuntouttavan työtoiminnan kehittämisessä.

Vuoden 2010 alussa voimaantullut lakiuudistus kuntouttavaa työtoimintaa kohtaan tuo työtoiminnan järjestämiselle, useiden toimijoiden yhteistyölle palvelutarpeisiin vastatakseen ja asiakkaan ohjaukselle haasteita. Kehittämistyön näkökulmasta on asiakaspalautteen kerääminen tärkeää. Mielenkiintoista tutkimukseni tekemisestä teki miestyöskentelyn näkökulma. Opinnäytetyön avulla selvitän kuntouttavassa työtoiminnassa olevien asiakkaiden kokemuksia omaan toimintakykyyn sekä elämänhallintaan ja kehittämiskohteita heidän omasta näkökulmastaan. Tutkimuksessa painottuu ensisijaisesti miesten sosiaalinen ja psyykinen hyvinvointi.

2 OPINNÄYTETYÖPROSESSI

2.1 Tavoitteet, tarkoitus ja tutkimuskysymykset

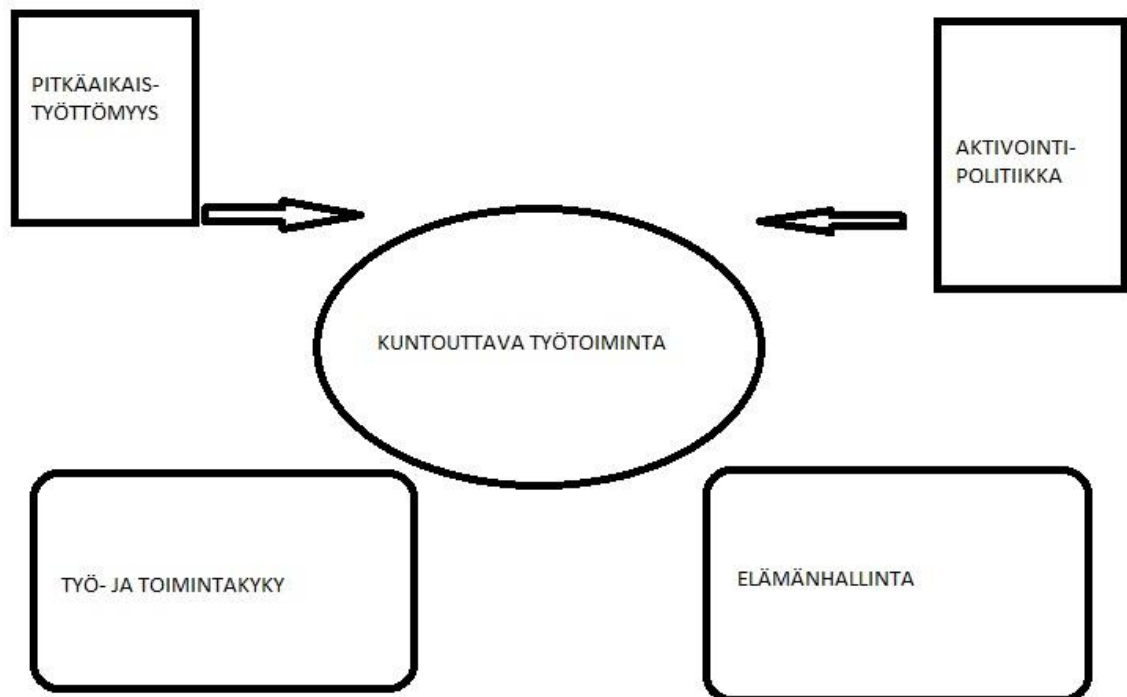
Tutkimuksen tavoite oli tuottaa tietoa miesasiakkaiden sekä ammattilaisten oma-kohtaisista kokemuksista kuntouttavasta työtoiminnasta työn kehittämisen pohjaksi. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää Meriva sr kautta kuntouttavan työtoimintaan osallistuvien mies puolisten asiakkaiden kokemuksia toiminnasta ja siitä, minkälainen merkitys toiminnalla on asiakkaiden arjessa ja elämässä.

Tutkimuksessa etsin vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Millaisia vaikutuksia kuntouttavalla työtoiminnalla on asiakkaan elämänhallintaan ja toimintakykyyn hänen omasta mielestään?
2. Miten kuntouttavaa työtoimintaa tulisi kehittää asiakkaiden ja ammattilaisten mielestä?
3. Minkälaisia sukupuolellisia eroja Merivan miesasiakkaat ja ammattilaiset ovat huomanneet kuntouttavassa työtoiminnassa?

2.2 Opinnäytetyön viitekehyksen rakenne

Opinnäytetyö sisältää kolme pääteemaa, jotka liittyvät toisiinsa laajemmassa merkityksessä kuntouttavan työtoiminnan ollessa opinnäytetyön aiheen keskiössä (Kuvio 1). Pyrin tässä kappaleessa esittelemään opinnäytetyön teoreettista viitekehystä, jota tarkastelen tarkemmin tutkimukseni muissa kappaleissa. Kolme keskeistä teemaa ovat kuntouttava työtoiminta, työ- ja toimintakyky ja elämänhallinta. Nämä teemat yhdistyvät laajemmassa merkityksessään aktivointipolitiikkaan ja pitkäaikaistyöttömyyteen.

Kuvio 1. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys

Kuntouttava työtoiminta on kunnan järjestämää työtoimintaa. Sen avulla voidaan parantaa henkilön elämänhallintaa ja toimintakykyä niiden ollessa osana esimerkiksi aktivointisuunnitelmaa. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 189/2001.) Palvelulla edistetään asiakkaan elämänhallintaa ja toimintakykyä niin, että hän voi esimerkiksi hakeutua koulutukseen, työllistyä tai osallistua työvoimapalveluihin (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2019a). Kuntouttavaa työtoimintaa voidaan pitää henkilön työllistymispolun ensimmäisenä vaiheena kohti työelämää. 1990-lu-

vulla tullut aktivointipolitiikka käyttää kuntouttavaa työtoimintaa pitkäaikaistyöttömien aktivointimenetelmänä, jotta heidän aktivointiehtonsa täyttyvät saadakseen työttömyysturvaa. Perimmäinen ajatus on kuitenkin pitkäaikaistyöttömien palaaminen työmarkkinoille niin pian kuin mahdollista. (Karjalainen & Karjalainen 2011, 5.) On tärkeää ymmärtää aktivointipolitiikkaa koska sen avulla voidaan vaikuttaa yhteiskunnallisempiin ongelmiin kuten esimerkiksi työttömyyteen ja parantaa aktivointitoimilla henkilön mahdollisuuksia työhön sen edellyttäessä osallistumista. Kuntouttava työtoiminta voi toimia henkilön kytköksenä elämänhallinnan ja toimintakyvyn parantamisessa, mutta ennen kaikkea löytää yksilöllisen polun työllistymiselle.

Pitkäaikaistyöttömyys yhdistyy opinnäytetyöhön kuntouttavan työtoiminnan asiakkuuden kautta. Tutkimuksen tarkoitus on tuoda esille kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden ajatuksia sen merkityksellisyydestä ja vaikutuksista. Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaina on useasti pitkäaikaistyöttömiä henkilöitä (Sandelin 2014, 11). Juuri tästä syystä käsittelen teoreettisessa viitekehyksessä pitkäaikaistyöttömyyttä ymmärtääksemme tutkimuksen teemojen lähtökohdat ja miksi niihin syvennyttään.

Tässä opinnäytetyössä keskitytään kuntouttavan työtoiminnan tavoitteissa elämänhallintaan ja toimintakykyyn. Koherenssilla tarkoitetaan ihmisen asennoitumisen tapaa maailmassa tapahtuvia asioita kohtaan eli nähdään elämänhallinnan tunteena. Ihminen kykenee omalla elämänhallinnalla näkemään vaikeat ja haastavat elämäntilanteet kohdattavina sekä osana hänen elämäänsä ilman ylityypääsemättömyyden tunnetta. Hyvä elämänhallinta motivoi ihmistä hänen ongelmiansa ratkaisemisessa ja luo voimavaroja hallita jokapäiväistä elämäänsä. (Vollanen 2011b, 244.)

Opinnäytetyössä yhtenä pääteemana on myös toimintakyky. Toimintakyky tarkoittaa ihmisen kykenevää selviytyä jokapäiväisistä toimistaan ja siten tyydyttää perustarpeensa. Sillä nähdään merkittäviä vaikutuksia ihmisen hyvinvoinnissa ja elämänlaadussa. Toimintakyky jakautuu erilaisiin osa-alueisiin: fyysiseen-, psyykkiseen- ja sosiaaliseen toimintakykyyn. Se on laaja-alainen koko-

naisuus, johon voi tulla ihmisen elämänkaareen aikana muutoksia, jotka vaihtelevat iän ja terveydentilan mukaan. (Ollila, Hakkarainen, Kan & Lehtonen 2020, 51.)

Opinnäytetyössä tarkastellaan ihmisen elämänhallintaa ja toimintakykyä perustellusti. Molemmat käsitteet ovat keskeisesti kuntouttavan työtoiminnan ja Touri Miehillä -hankkeen tavoitteissa tai niihin merkitykselliseksi kytköksissä. Ne ovat myös ihmisen elämiselle ja toimimiselle mielestäni äärimmäisen tärkeitä. Miesnäkökulman mukaan tuominen lisää tutkimuksen tärkeyttä ja kohdentuu oikein toimeksiantajalle ja henkilökohtaiselle mielenkiinnolleni, jonka koen elämäni ensimmäistä tutkimusta tehdessäni sitä helpottavammaksi.

Tarkastelen kolmannen tutkimuskysymyksen mukaisesti sukupuolisia eroja ja miestyötä pohjustamalla ensin aikuisuutta kehitysvaiheena luodakseni ymmärryksen ihmisen kehityksestä ja ajatusmaailmasta yhteiskunnallisten toimien kuten työllistymisen aikana. Miehet näyttävät tutkimuksessa kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden roolissa. Tutkimukseen sisältyy siis mielenkiinto perehtyä miesten maailmaan ja käsitteeseen sekä pohtia ja haastatella miten miehet kokevat sukupuolellisia eroja heidän arjessaan ja toimintaympäristöissään esimerkiksi ollessaan kuntouttavassa työtoiminnassa.

Kuntouttavassa työtoiminnassa siihen liittyvien päätöksien ja ratkaisujen tulee olla ensisijaisesti asiakkaan edun ja oikeuksien mukaista. Kuntouttavassa työtoiminnassa olevalla henkilöllä ei ole työsuhteeseen kuuluvia velvollisuuksia tai vastuita vaan perustuu vapaaehtoisuuteen. Lisäksi asiakkaan etujen ja oikeuksien tulee näkyä kuntouttavan työtoiminnan toteuttamisessa. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2019c.)

Sosiaalipalvelujen kehittämisessä on korostunut viime vuosien aikana asiakaslähtöisyys. Merkittävää asiakaslähtöisyydessä on asiakkaiden ja kehittäjien yhteistoiminta, jossa näkemykset sekä kokemukset kehittävät sosiaalipalveluja parempaan suuntaan. Näin ollen asiakkaita pidetään tärkeinä toimijoina kehittämisessä. (Marjamäki 2017, 506.) Sosiaalipalvelujen tukena toimii myös työllisyys-

den hoidon ammattilaisia esimerkiksi kunnan työllisyyspalveluilla. Opinnäytetyössä keskitytään kuntouttavaan työtoimintaan asiakkaiden omasta näkökulmasta. Opinnäytetyön tulosotsikossa nostetaan esille asiakkaiden ja ammattilaisten näkemyksiä ja kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta ja sen kehittämiskohteista.

2.3 Yhteistyötaho Meriva sr

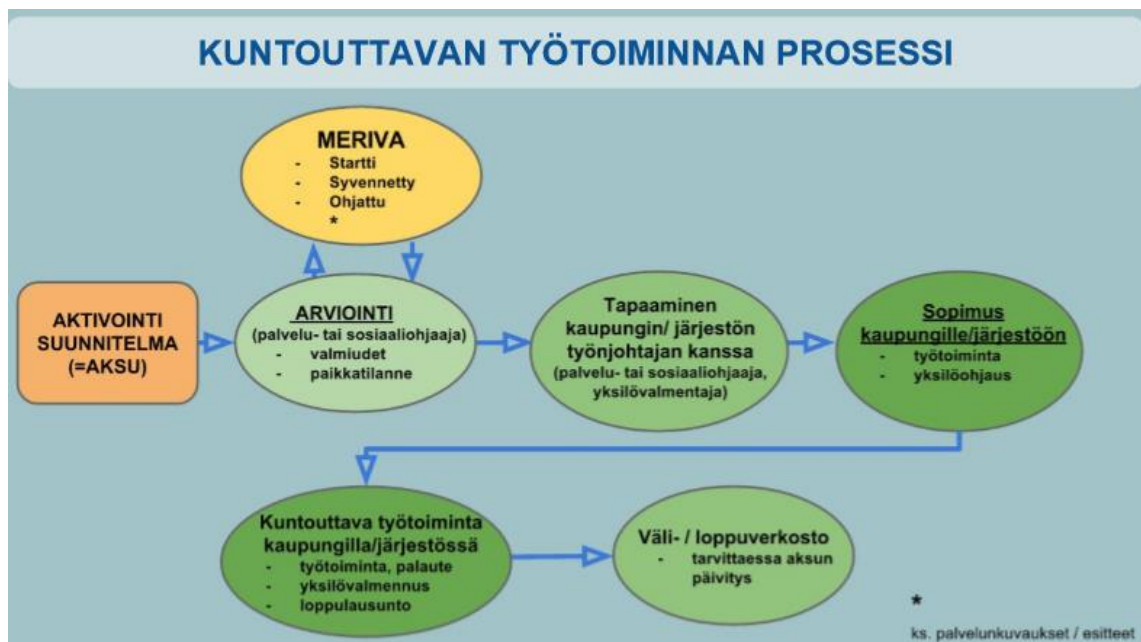
Meriva sr on yksityinen voittoa tavoittelematon sosiaalipalveluiden tuottaja Meri-Lapissa. Meriva sr, joka oli entiseltään nimeltään Meri-Lapin Työhönvalmennus-säätiö järjestää asiakkailleen sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaista sosiaalisen palvelun työtoimintaa. Säätiön nimen vaihdos tapahtui kesäkuussa vuonna 2016. sr lyhenne viittaa rekisteröityyn säätiöön. Merivan kohderyhmää ovat pitkäaikaisyöttömät kuten syrjäytymisuhan alla olevat nuoret, vajaakuntoiset henkilöt, vammaiset ja mielenterveyskuntoutujat sekä muut vaikeasti työllistettävät henkilöt. Lisäksi säätiö järjestää kuntouttavaa työtoimintaa ja koulutusta. Meriva Sr:n tarkoitus on tukea ja edesauttaa henkilön pääsyä avoimille työmarkkinoille tai ammatilliseen koulutukseen kuntoutuksen, valmennuksen, työtoiminnan ja tuetun työllistämisen keinoin. (Meriva sr 2020.)

Meri-Lapin Työhönvalmennus-säätiö on perustettu Kemissä helmikuun alussa 1999 jonka perustajina toimi Kemin kaupunki, Keminmaan kunta, Kemin seurakunta ja 10 eri sosiaali- ja terveysalan järjestöä. Merivan toiminnasta ja hallinnosta vastaa viidentoista jäsenen hallintoneuvosto, viiden jäsenen hallitus ja toimitusjohtaja. Yhteistyökumppaneina Meriva Sr:llä on Kansaneläkelaitos (KELA) ja Työvoimatoimisto (TE-palvelut) sekä alueen eri yritykset ja yhteisöt. (Meriva sr 2020.)

Merivan vuoden 2018 toimintakertomuksessa sanotaan kuntouttavan työtoiminnan tavoitteina olevan asiakkaan elämänhallinnan, osallisuuden, sosiaalisten taitojen ja omien voimavarojen vahvistaminen sekä työmarkkina-avalmiuksien parantaminen. Työtoiminta jaksojen yksilöllisiä tavoitteita laadittaessa huomioidaan

asiakkaiden ikä, koulutus, työkokemus, terveydentila ja elämänhallinnalliset ongelmat sekä ammatillisten suunnitelmien etenemiseen vaikuttavat esteet. (Meriva sr, Toimintakertomus 2018, 10.)

Meriva järjestää työpajatoimintaa, jossa työtoimintaa järjestetään ja sovitetaan asiakkaiden työ- ja toimintakyvyn sekä heidän osaamisensa mukaisesti. Työtoiminnan tarkoitus on työ- ja toimintakyvyn edistäminen, aktivoiminen ja kuntouttaminen. Tärkeänä Merivan työpajatoiminnassa on mielekkään ja riittävän haastavan työtoiminnan sisällön tarjoaminen asiakkailleen. Työtoiminta pitää sisällään viriketoimintaa esimerkiksi tietojenkäsittelyä ja yhteisesti vietettyjä toimintapäiviä sekä tutustumispäiviä. Merkittävä asema työtoiminnassa on vertaisryhmän tuki. (Meriva sr, Toimintakertomus 2018, 5.)

Kuva 1. Kuntouttavan työtoiminnan prosessi. Kemiläinen työllistämismalli -hanke 2015.

Yläpuolella olevassa kuvassa (Kuva 1.) on havainnollistettu kuntouttavan työtoiminnan prosessi Kemian 2015 työllistämismallissa, joka kehittyi Kuntakokeilun myötä 2012–2015. Asiakkuus alkaa hänen tehdessään aktivointisuunnitelma kunnan ja työvoimatoimiston kanssa. Tämän jälkeen tehdään arviointi palveluista. Meriva sr on esimerkki kuntouttavan työtoiminnan palveluntuottajasta, joka

tarjoaa asiakkaalle aktivointisuunnitelman mukaisia toimenpiteitä esimerkiksi työtoimintaa. Yksilövalmentaja on asiakkaan rinnalla aina työtoimintajakson loppuun asti.

Työpajatoiminnassa asiakkaalle nimetään työnohjaaja, jonka tehtäviin kuuluu työtehtäviin perehdytys, työskentelyn ohjaus ja arviointi asiakkaan suoriutumisesta hänelle määrätyistä työtehtävistä. Lisäksi asiakkaalla on nimetty yksilövalmentaja, joka säännöllisin väliajoin tukee asiakkaan tavoitteellista työskentelyä ja jatkosuunnitelmien laatimista. Merivan kuntouttava työtoiminta sisältää työpajatoimintaa, yksilövalmennusta, ryhmätoimintaa sekä verkostoyhteistyötä esimerkiksi sopimusjakson aikaista vähintään yhden siihen sisältyvän verkostokokouksen. (Meriva sr, Toimintakertomus 2018, 11.)

Merivan kuntouttava työtoiminta toteutetaan ohjattuna ja syvennettynä työtoimintana joiden peruseriaatteet ovat samat. Ohjatussa työtoiminnassa asiakkaan osallistuminen on palvelun keskiössä. Syvennetty malli on intensiivisempi palvelumuoto, joka tukee asiakasta vahvemmin ja tähtää jatkosuunnitelmiin. Käytännön erona on kuitenkin laajemmat ja monipuolisemmat suoriutumisen arvioinnit, yksilövalmennuksen toteutustavat sekä loppulausunnot kuin ohjatussa mallissa. (Meriva sr, Toimintakertomus 2018, 11.)

Työpajajaksoilla asiakas voi osoittaa osaamisensa työsuorituksilla, joka mahdollistaa kehityksen tunnistamisen ja siten voidaan dokumentoida. Suorituksesta asiakas voi saada osaamistodistuksen, joka osoittaa yksilön työpajajaksolla saadun osaamisen liittyen esimerkiksi työelämätaitoihin tai ammatilliseen erikoisosaamiseen. Merivalla on työyksiöitä eri puolilla Kemian kaupunkia. Näissä työyksiköissä järjestetään puu-, metalli-, tekstiili-, kotipalvelu-, kiinteistöhoito-, toimisto- ja asiakaspalvelu sekä kierrätystehtäviä. (Meriva sr, Toimintakertomus 2018, 11.)

Tehdessäni opinnäytetyön tutkimusvaihetta yhteistyökumppani Meriva sr kanssa törmäsin hyvin useasti kahteen käsitteeseen nimeltään sosiaalinen vahvistaminen ja Sovari-mittari. Sain näistä myöhemmin tarkempaa tietoa. Ne olivat minulle

joka tapauksessa uusia käsitteitä joten kunnioittaakseni yhteistyötahoa ja osoittaakseni ammatillisuutta tahdon käsitellä niitä lyhyesti tässä opinnäytetyössä.

Sosiaalinen vahvistaminen tarkoittaa henkilön elämäntaitojen vahvistamista. Sillä parannetaan sosiaalista toimintakykyä, arjenhallintaa ja elämänhallintaa. Tavoitteellista sosiaalisella vahvistamisella on parantaa yksilön kykyä toimia ja selvitä sosiaalisissa tilanteissa, kehittää sosiaalisia suhteita, osallisuutta ja vuorovaikutusta omaan lähipiiriin, yhteisöihin ja yhteiskuntaan. Kaiken kaikkiaan sillä ehkäistään syrjäytymistä, lisätään hyvinvointia ja luodaan henkilön omia mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämäänsä suunnitteluun ja kulkuun. Tarve sosiaaliselle vahvistumiselle on laaja johon Meriva sr pyrkii myös toiminnassaan. Nämä tarpeet voivat liittyä esim. työttömyyteen, itsensä toteuttamiseen, yksinäisyyden poistamiseen, arjenhallinnan puutteeseen ja näköalattomuuteen yksilön omaa tulevaisuutta kohtaan. (Kinnunen 2016, 6–7.)

Sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) ensimmäisen luvun kolmannessa määritelmäpykälässä voidaan sosiaalisen vahvistamisen lähikäsitteenä pitää sosiaalista hyvinvointia ja sen edistämistä sekä ylläpitoa vaikkei se suoranaisesti käsitteenä laissa ilmene. Lisäksi toimintakyvyn käsitteessä osa-alueena on myös sosiaalinen toimintakyky. Pykälä kuuluu näin:

” sosiaalipalveluilla kunnallisia sosiaalipalveluja ja niihin sisältyviä tukipalveluja sekä muita toimia, joilla sosiaalihuollon ammattihenkilöt ja muu asiakastyöhön osallistuva henkilöstö edistävät ja ylläpitävät yksilön, perheen ja yhteisön toimintakykyä, sosiaalista hyvinvointia, turvallisuutta ja osallisuutta; (22.4.2016/292) ”

Sovari-mittari on vaikuttavuusmittari, jolla tuotetaan tietoa työpajatoiminnan ja et-sivän nuorisotyön toimivuudesta ja sosiaalisen vahvistamisen vaikutuksista. Tämä mittari mahdollistaa valtakunnallisesti vertailtavan ja laadullisen tutkimus- ja vaikuttavuustietojen keräämisen asiakkailta, lisäksi se tuottaa myös organisaatiokohtaista tietoa esimerkiksi Meriva sr:lle. Sosiaalisen vahvistamisen osa-alueet, joita Sovarilla tutkitaan ovat elämänhallinta, sosiaaliset taidot, itsetuntemus, arjenhallinta ja opiskelu- sekä työelämävalmiudet. Sovari koostuu siis asiakkai-

den subjektiivisista kokemuksista palveluista sekä niiden vaikuttavuudesta keskiarvoina ja prosenttiluvuilla. (Kinnunen 2016, 7–8, 20.) Käytännössä Sovarin käyttö toteutuu anonyyminä internetkyselynä, joka asiakkaille lähetetään sähköisesti.

3 AIKUISUUS KEHITYSVAIHEENA & MIESTYÖ

Tämän kappaleen tarkoituksena on kuvailla aikuisuutta kehitysvaiheena ihmisen elämänkaareissa ja nostaa esille miehisyyden takana olevia ideologeja, jotka perustuvat ammattilaisten teoriaan ja omakohtaisiin kokemuksiini miehenä. Lisäksi toivon kappaleen tuovan ymmärrystä miehiä kohtaan. Myöhempiä kappaleita luettaessa on hyvä muistaa miesten näkökulma. Miesten ja miehisyyden merkitys nousee esille, kun tarkastelen ja pohdin myöhemmin tutkimuksessani saatuja tuloksia ja vastauksia kuntouttavan työtoiminnan mies asiakkailta. Käsittelen kappaleessa lisäksi miestyötä hyvinvointityönä ja sukupuolisensitiivisenä työtapana.

Aikuinen henkilö määritellään suomalaisissa sanakirjoissa täysikasvuiseksi ja täysi-ikäiseksi henkilöksi, jolla on yhteiskunnallinen täysivaltaisuus. Lapsuus on määrittelyn ulkopuolella, kun taas nuoruutta pidetään epämääräisenä siirtymävaiheena aikuisuuteen. (Sankari & Jyrkämä 2001, 229–230). Siirtymää voidaan nähdä kestävästä kahdestakymmenestä noin kolmeenkymmeneen ikävuoteen asti. Henkilö voi kokea silloin tyydytystä, että on onnistunut löytämään hyvin toimivan elämäntavan. (Nyyti Ry.)

Aikuisuutta voidaan kuvata prosessina, joka johtaa tietynlaiseen fyysiseen, sosiaaliseen ja henkiseen "täydellisyyteen". Sen alkamis- tai loppumisikä ei ole yksiselitteinen. Aikuistuminen on psykologisesti ajatellen yksilön kypsymistä. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta se on myös juridinen vaihe, koska se tuo henkilölle oikeuksia ja velvollisuuksia. Nuoruus voidaan aikuisuuden perspektiivistä nähdä siis vaiheena, jossa aikuisuus rakentuu. Rakentumisprosessi sisältää biologista, psykologista ja sosiaalista kehitystä. (Sankari & Jyrkämä 2001, 229–230.)

Näiden lisäksi aikuisuuden rakentumisessa on mukana unelmat ja ihanteet itseyden löytämiseen sekä yhteyden ymmärtämistä muihin ihmisiin ja maailmaan. Elämällä, kokeilemalla ja kyseenalaistamalla voi yksilön eettinen ajattelu sekä arvot hioutua hänen omien valintojensa kautta. Nyyti Ry kuvailee yhtä aikuistumisen näkökulmaa oman elämänsä merkityksen pohtimisena. Henkilön nähdään silloin asettuvan entistä enemmän oman itsensä varaan. (Nyyti Ry.)

Aiemmin mainittuja siirtymiä aikuisuuden näkökulmasta liitetään esimerkiksi lapsuudenkodista pois muuttaminen, opinnoista siirtyminen työelämään tai lapsen hankkiminen. Henna Isoniemi kirjoittaa Sosiaalipoliittisen yhdistyksen blogissaan, että siirtymät ovat mukautuneet ja poikenneet ikä haarukassa aiemmasta ns. perinteisestä mallista. Siirtymät eivät tapahdu välttämättä enää tietyssä iässä ja järjestyksessä miten normien mukaisesti odotetaan, vaan ne voivat tapahtua myöhemmin tai toisinaan eivät ollenkaan. Demografisen siirtymän teoria painotuu yksilön arvojen ja normien muutoksen keskeisyyteen eli yksilöllistymisen ja valinnanvapauden lisääntyviin elämäntyyliin. Tämä tarkoittaa siis sitä, että kyseisen teorian mukaan ikärajat ja rooliodotukset rajoittavat vähemmän päätöksen teoissa aikuistumiseen siirtyessä. (Isoniemi 2018.)

Sosiaalipoliittisesti tämän asian tarkastelu on Isoniemen (2018) mukaan kiinnostava. Työelämään siirrytään sitä myöhemmin, mitä pidempään henkilön koulutusura pitenee, joka näkyy veronmaksajien määränä myöhemmin. Lapsien hankinnassa voi vaikuttaa haluttomuus muuttaa yhteen puolison kanssa ja myöhemmin yksilön iän myötä rajoittaa perheen lisäyksiä. Herääkin kysymys, tukeeko yhteiskunta tarpeeksi hyvin näissä elämänvaiheissa?

Suomessa viime vuosikymmenien aikana laajentunut mies- ja isäkuva ovat mahdollistaneet entistä paremmat mahdollisuudet toteuttaa itseään. Asia itsessään ei tarkoita sitä, etteikö kuitenkin miehilläkin olisi kasautuneita hyvinvointi haasteita ja sosiaalisia paineita. Suomalaisessa kulttuurissa ongelmien sanoittaminen ja käsitteleminen voi olla miehille vaikeaa tai siinä koetaan haasteita. (Katajisto, Laitinen, Lappeteläinen & Pitkänen 2020.)

Puhuttaessa miehistä tulee esille käsite maskuliinisuus. Maskuliinisuus länsimaisessa kulttuurissa viittaa miehen erilaisiin ominaisuuksiin kuten esimerkiksi toiminnallisuuteen, hallitsevuuteen, suoriutumiseen, rationaalisuuteen, kilpailullisuuteen, fyysiseen voimaan ja väkivaltaan. Vaikka miehissä sallitaan olevan feminiinisiä puolia, tulee miehissä kuitenkin olla kulttuurillisten ja sosiaalisten odotusten vuoksi maskuliinisuutta enemmän, tästä syntyykin sanonta ”todellinen mies”. (Jokinen 2003, 8–9.)

Lisäksi miehisyyden käsitykseen voi liittyä mielikuvia esimerkiksi "mies kun-
nosta" eli hyvästä seksuaalisesta suoriutumiskyvystä tai uhkeasta miehisestä ul-
komuodosta, joka kuvaillaan yleensä suureksi sekä lihaksikkaaksi (Pelkonen
2001). Lapsien hyvinvoinnista ja kasvatuksesta huolestuneet toimijat kuten esi-
merkiksi perheäidit, yksinhuoltajat, päiväkodin- ja koulujen henkilökunta ovat his-
torian aikana käyttäneet termiä "Miehen malli" (Lammi-Taskula 2004). Tämä
käsite viittaa hyvään roolimalliin sekä kasvattajaan lapselle ja siten luo uudenlai-
sen mieskäsityksen. Miehen malli -ilmaisua käytetään nykyään jokapäiväisessä
keskustelussa. Terveysteen liittyvissä asioissa miehet voivat kokea terveydenti-
lastaan ja -tavoistaan moralisointia. Miehen terveystietoisuus näkyy muille myös
itsenäisyytenä, vastuullisuutena, rationaalisuutena ja kontrollina. (Rautio & Hus-
man 2012, 175.)

Yleisen maskuliinisuuden suhde palkkatyöhön perustuu elämänmyönteiseen
ajattelutapaan ja ajatukseen esimerkiksi isänmaallisuudesta tai uskonnosta.
Palkkatyö nähdään miehisyyden olemuksena ja "miehen maailmana" joka tuo
merkityksellisyyttä. Sota-aikaan rintamamiehet pitivät tappamista miesten työnä
ja siitä kieltäytyivät tai negatiivisesti asennoituvia kutsuttiin "akkamaisiksi mie-
hiksi", jotka herättivät halveksuvia katseita ja sanaharkkaa. Miehiä on siten pal-
kittu "miesten työstä" kunniamerkein ja sotilasarvojen ylennyksillä. (Teivainen
1995, 56, 59–60.) Tämä yksi esimerkki miehisyydestä heijastuu tänäkin päivänä
mielestäni miesten työn tekemisen ja työttömyyden välillä.

Miehen etsiessään omaa tapaansa vaikuttaa maailmassa ja olla mies voidaan
kutsua miesidentiteetiksi, joka rakentuu oman itsensä ja ulkomaailman keskei-
sestä suhteesta. Kyse on siis yksilön miehisyydestä ja miten hän sen kokee tai
miten muut sitä odottavat häneltä. Yhteiskunnan välittämä mieskuva ja historial-
linen kehitys kuvastavat näitä miehisyyden odotuksia. Käytännössä yhteiskunta
ja miestä ympäröivä kulttuuri voi eri tavoin viestittää odotuksia ja miehisyyden
ominaisuuksia, jotka siten yhdistetään heidän toimintaansa. Miehitä voidaan siis
odottaa näihin "odotuksiin" vastaamista. (Katajisto 2020 ym. 19.)

Lisäksi sukupuoliset odotukset vaikuttavat joissain tapauksissa miesten kohtamiseen ja kohteluun. Sukupuoliroolit jäävät mieleen jo lapsuudessa. Miehiin, kuten naisiin liitetään luonnollisesti sukupolvea toiselle erilaisia kulttuurillisia- ja sosiaalisia odotuksia, joten siten kasvatus- ja elinympäristö, ihmissuhteet ja persoonallisuus vaikuttaa miehisyyteemme. Elämänkaaren aikana yksilö kehittyy esimerkiksi fyysisesti, psykologisesti ja sosiaalisesti sekä työstää miehisyyden suhdetta itseensä esimerkiksi etsimällä paikkaansa muiden miesten joukosta tai toimimalla tietyllä tavalla miehisyyden tunteen vahvistamiseksi. (Katajisto 2020 ym. 19.)

Miestyöllä tarkoitetaan miesten kanssa tehtävää hyvinvointi- ja sukupuolisensitiivistä työtä, jossa asiakkuus perustuu miesten avulle ja tuen antamiselle. Keskiössä on siis miesten ominaislaatuisuus ja miestapaisuus. Miesasiakkuuksissa ja miesten kanssa työskentelyn perustehtäviä on tasa-arvo- ja hyvinvointierojen kaventaminen sukupuolten välillä. Miestyöskentelyssä olennaista on suunnitelmallisuus eli mieheyden huomioiminen työskentelyä suunnitellessa ja toteuttaessa. (Peitsalo & Timperi 2015.)

Suomessa miestyö näyttäytyy väkivaltatyön yleistyessä ja psykososiaalisen tukityön lisääntymisen myötä pääsääntöisesti kriisityönä. Ennaltaehkäisevä toiminta ja hyvinvoinnin vahvistaminen on kuitenkin korostunut viime vuosien aikana. Suomen miestyötä kehittää ja rahoittaa suurimmilta osin Raha-automaattiyhdistys (RAY) eli kolmannella sektorilla. Miesten kokemusten kerääminen erilaisista sosiaali-, terveys- ja nuorisotyön palveluista on mahdollistanut ja lisännyt verkostotyötä sekä miestyön näkyvyyttä. Aikuisten parissa miestyö keskittyy elämäntilanteiden hallintaan, isäksi tulemiseen, ihmissuhteissa tapahtuviin eroihin, väkivaltaan tai erilaisiin kriiseihin. Miehen hyvinvoinnin nähdään heijastuvan myös hänen läheisiinsä ja perheeseensä. (Peitsalo & Timperi 2015.)

Yhteiskunnassa, jossa henkilö on kasvatettu, totutettu ellei jossain tapauksissa mahdollisesti pakotettu työttömäksi joutuessaan voi turvautua niin sanottuihin korvikereaktioihin, joka voi ilmentyä esimerkiksi runsaana tupakointina, päihteiden ja huumeiden käyttönä, ylensyöntinä ja passivoivina elintapoina kuten television katseluna sekä makoiluna kotona (Teivainen 1995, 57).

Jokaisella miehellä ollessa henkilökohtainen historiansa on miestyön ytimessä yksilötyöskentely. Yksilötyöskentelyllä nähdään parhain pääsy miehen keskeisimpinä oleviin tarpeisiin. Luottamuksen herättäminen on miestyössä erittäin tärkeää ja se mahdollistuu, kun hän kokee arvostusta. Tämän takia mies tulee nähdä arvokkaana. Miestyötä vahvistaa miehen valmius yhteistyöhön ja kykyyn sanoittaa tarpeitaan. Hyvinvoinnin kasvua edistää osallisuus ympäristössä, yhteisöissä (perhe) ja yhteiskunnassa, mitä vahvemmin sen paremmin. Voimavaroisuuudella ja tasapainoisuudella on ehkäisevä vaikutus sosiaalisiin,- ja elämänhallinnallisiin ongelmiin ja syrjäytymiseen. (Peitsalo & Timperi 2015.)

4 TYÖTTÖMYYS, AKTIVOINTI & KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA

4.1 Pitkäaikaistyöttömyys

Pitkäaikaistyötön tarkoittaa käsitteenä ja määritelmänä henkilöä, joka on ollut työtön yhtäjaksoisesti yli 12 kuukautta. Sitä esiintyy varsinkin matalan koulutustason omaavien työttömien ja ikääntyneiden keskuudessa. Pitkään jatkuneella työttömyydellä voi olla seurauksena yksilön ammattitaidon heikentyminen ja riski syrjäytyä lopullisesti työmarkkinoilta tai sen riski kasvaa merkittävästi. Työnhaku koetaan turhaksi pitkittyneen työttömyyden takia johtuen lannistavasta tunteesta työnhakuprosessien epäonnistuessa. Tämä vaikuttaa suoraan haluun ja intoon hakea työtä. Pitkäaikaistyöttömyyden lievittämiseksi on tarjolla erilaisia aktiivisia työvoimapalveluja kuten esimerkiksi koulutusta ja valmennusta. (Tilastokeskus 2018.)

Pitkäaikaistyöttömyyden syitä on sekä yksilö- että yhteiskunnan tasolla. 1990-luvun laman jälkeen rakennetyöttömyys kasvoi Suomessa, sen seurauksena pitkäaikaistyöttömyydestä vakiintui yhteiskunnallinen ilmiö. Laman aikana myös Suomen elinkeinorakenne koki valtavan muutoksen, joka muutti työvoiman kysynnän rakennetta. Suomi ja työelämä ovat viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana muuttuneet vaativammaksi ja työpaikkojen määräaikaistumiset ovat lisänneet erilaisia työelämän rasisitustekijöitä. (Forsander, Hummasti, Mannila & Vehviläinen 2002, 43–44.) Pitkäaikaistyöttömyyden pitkittymisen yhdeksi syyksi on tutkittu olevan työttömän motivaation puute ja työnhakukäyttäytyminen. (Kuvaja 2012, 17).

Pitkäaikaistyöttömyyttä voidaan pitää riskinä yksilön syrjäytymiselle siihen liittyvien taloudellisten, terveydellisten ja sosiaalisten ongelmien takia. Sosiaalisia ongelmia voi esimerkiksi olla sosiaalisen verkoston harveneminen, riittämättömyyden tunne ja kokemus oman elämän tarkoituksettomuudesta. Eri tutkimukset ovat osoittaneet pitkittyneen ja jatkuvan työttömyyden aiheuttavan työnsaannin vaikeuksia. (Ihalainen & Kettunen 2016, 133.)

Jaana Pakarinen (2018, 195) siteeraa Erik Allardtia (1976), jonka mukaan työttömyys vaikuttaa ihmisen resursseihin (having) esimerkiksi tulot, koulutus sekä terveys, sosiaalisiin suhteisiin (loving) sosiaalisia kontaktien puuttuessa tai niiden vähentyessä, itsensä toteuttamiseen (being) toisin sanoen kokemukseen tehdä itse valintojaan tai käyttää ominaisuuksia ja taitojaan muiden, mutta ennen kaikkea itsensä hyväksi. Työttömänä oleminen, työn menetys tai työn saamattomuus voi aiheuttaa negatiivisia vaikutuksia ihmiseen kuten ajattelutapojen ja toiminnan muutoksia.

Länsimaisessa yhteiskunnassa työssä käymisellä on ihmiselle keino elannon, aseman ja vallan hankkimiselle. Näin ollen voidaan ajatella, että ihmiset ovat niin sanotusti ehdollistettuja palkkatyölle ja toimii sen suorittajana. Merkittävää työn suorittamisessa on myös sen säilyttäminen. (Teivainen 1995, 56.) Toimeentulon saamisen lisäksi työ vaikuttaa ihmiseen myös ulkopuolisten sosiaalisten kontaktien tarjoajana, kollektiivisten ja yksilöllisten tarkoitusten yhdistelijänä, statuksen ja identiteetin lähteenä sekä säännöllisyyttä ja toiminnallisuutta lisäävänä (Vesalainen & Vuori 1996, 1).

Suomalaisessa yhteiskunnassa työn tekeminen on korkeasti arvostettu asia. Työttömyys voi siten aiheuttaa huonommuuden tunnetta ja leimaantumista. Työttömyyteen liitetään siis sosioekonomisia vaikeuksia esimerkiksi köyhyyttä, asuinolo puutteita, taloudellisia ongelmia, häpeää ja epäterveellisiä elämäntapoja. Henkilön korkea työttömyysriski ja pitkä työttömyyden kesto voidaan yhdistää myös mielenterveysongelmiin. Työttömyyden vaikutuksia lieventäviä tekijöitä ovat henkilön sosiaalinen tuki, hyvä itsetunto ja vahvat selviytymiskeinot. (Pakarinen 2018, 200–201.)

Pitkäaikaistyöttömyys voi myös koetella miehiä. Työttömyys voi leimata esimerkiksi perheellisen miehen epäonnistujaksi muiden silmissä vaikka sitä ei perheen sisällä näin koettaisi. Ulkoiset tekijät ja miehen pystyvyydellä turvata taloudellinen tilanne sekä status voi laskea hänen miehuuttaan miehen omissa ajatuksissa. Työttömyys voi myös tuntua häpeältä esimerkiksi siinä tilanteessa, kun henkilö hakeutuu tuen piireihin. Haavoittuneisuutta ei kuitenkaan välttämättä haluta näyt-

tää. Suomessa on myös omaksuttu työkulttuuri- ja moraali, joka ihannoii työn tekoa ja sen merkitystä. Pitkittyessään työttömyys voi aiheuttaa miehelle ahdistusta, paineita ja itsensä syyttämistä tilanteestaan sekä passivoida häntä. (Katajisto ym. 2020, 38.)

Työttömyydestä selviytyminen ja sen aiheuttavan rasituksen kestämistä edesauttaa yhteisölliset suhteet tai toisin sanoen sosiaaliset suhteet. Sosiaalisia suhteita voidaan pitää hyvinvointia ylläpitävänä resurssina, mutta myös edistää terveyttä sekä ylläpitää työkykyä. Tämä on merkittävää tilanteessa, jolloin työttömyys on vähentänyt henkilön ihmissuhteita tai aiheuttanut eristäytymistä muista ihmisistä. (Ala-Kauhaluoma, Keskitalo, Lindqvist & Parpo 2004, 124.)

Työikäinen henkilö voidaan nähdä 16–68-vuotiaaksi. Työikäisten joukossa on todennäköisesti nimenomaan pitkäaikaistyöttömiä. Työikäisten hyvinvoinnin ja terveyden tukemiseksi sekä edistämiseksi tarvitaan viranomaisten ja eri toimijoiden välistä yhteistyötä. Lähtökohtaisesti tulisi luoda rakenteellisia ja taloudellisia edellytyksiä, jotka mahdollistaisivat työikäisten terveyttä ja hyvinvointia edistävien, heidän omien valintojen tekemistä. Koulutustasolla ja työllistymisellä nähdään yhteys terveyteen ja hyvinvointiin. Kuormitus- ja epävarmuustekijät kuten työn puute vaikuttaa oman elämän suunnitteluun ja siten hyvinvointiin esimerkiksi perheen suunnitteluun ja perustamiseen, taloudelliseen turvallisuuteen ja sosiaalisten verkostojen rakentumiseen. Yhteiskunnallinen tavoite työikäisten osalta olisi-kin työvoiman saatavuus ja työn tuottavuuden turvaaminen. (Rautio & Husman 2012, 165–166.)

Kerättären ja Karjalaisen (2010) mukaan pitkäaikaistyöttömyys vaikuttaa toimintakyvyn heikentymiseen. Pitkäaikaistyöttömyyden seurauksia toimintakykyyn voi olla esimerkiksi mielenterveydelliset häiriöt kuten masennus. Toisinaan pitkäaikaistyöttömällä voi olla myös tunnistamaton kehitysvamma, joka voi olla esteenä työllistymiselle tai ettei henkilöä voida auttaa koulutus- ja työllistämistukitoimilla. Tässä tilanteessa se ei välttämättä tarkoita henkilön haluttomuutta hakeutua palveluihin. Asiakkaan kouluttautumista ja työllistymistä estävät tai keskeyttävät te-

kijät tulee siis ensin tunnistaa ja ymmärtää. Tällä tavalla asiakkaan tilanteen mukainen ja realistinen esimerkiksi kuntoutus- tai työllistymissuunnitelma voidaan rakentaa.

4.2 Aktivointipolitiikka

Aktivoinnin käsite Suomessa yhdistetään työttömyyteen ja kuntoutukseen. Aktivoinnilla yhdistetään politiikkaa, joka taistelee työttömyyttä ja syrjäytymistä vastaan. Se yhdistetään puheessa myös henkilön aktiivisuuteen eli passiivisuuden vastakohtaan ja kuvastaa oma-aloitteista ja tehokasta sekä toimivaa ihmistä. Aktivoinnin rinnalla voidaan puhua kannustavuudesta, tuottavuudesta ja tehokkuudesta. (Kotiranta 2008, 21, 24.)

Työvoimapolitiikalla tarkoitetaan toimintaa, jolla poistetaan työmarkkinoiden ongelmia eli ns. epätäydellisyyksiä kuten työttömyyttä ja vaikeuksia saada työvoimaa (Heinonen, Hämäläinen, Räisänen, Sihto & Tuomala 2004, 51). Aktivoinnin tavoite toimii pohjana aktivointitoimien järjestämiselle. Useasti pyrkimys on työllistymisen edellytyksien edistäminen kuten esimerkiksi työ- ja toimintakyky tai osaamisen parantaminen ja kehittäminen, mutta myös näiden lisäksi toiminnalla pyritään aktivoimaan työnhakua sekä ylläpitämään toimintakykyä ja osallisuutta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015.) Aktivointitoimia tarvitaan siksi, että työttömyys vähenisi hyödyntämällä pitkäaikaistyöttömien ja vaikeasti työllistyvien joukossa olevaa, ehkäkin piilevää potentiaalia. Uskon henkilökohtaisesti pitkäaikaisyöttömissä olevan piilevää työkykyä ainakin työn tekemisen halukkuuden muodossa ja omaavan erilaisia henkilökohtaisia taitoja, joita he voisivat oikein kohdistettuna hyödyntää erilaisessa työssä.

Suomessa 1990-luvun puolivälin jälkeen on tehty työhön aktivoivia ja kannustavia poliittisia muutoksia esimerkiksi työttömyys- ja toimeentuloturvaan liittyviä ehtojen kohdalla. Hyvinvointipoliittisissa keskusteluissa ne perustuvat tavoitteiltaan ja keinoiltaan kansainväliseen ajatteluun, jossa korostuu työn olevan paras keino yhteiskuntaan osallistumiselle sekä toimentulon lähteenä. Tämän ajatuksen mukaan toimeentuloturva tulee aktivoida ja on siten henkilön passiivinen etu. (Keskitalo 2012, 62.)

Perimmäinen tavoite aktivointipolitiikassa on tukea työtöntä henkilöä palaamaan työhön niin nopeasti kuin mahdollista. Tämä johtuu siitä, että työelämään osallistumista pidetään hyvinvointivaltion kestävyuden kannalta keskeisenä asiana. Poliittisilla toimenpiteillä tavoitellaan työttömien henkilöiden aktivointia ja siten vähennetään työkäisten kansalaisten elämistä sosiaaliturvan varassa. Lisäksi myös edistettäisiin kansalaisten itsenäistä kykyä itsensä elättämiseksi. Aktivointipolitiikan taustalla olevien sosiaaliturvamenojen hillitsemiselle on kustannuksellisia perusteita väestön ikääntymisen merkittäessä muutosta väestötasollisiin tarpeisiin ja kustannuksien lisääntymiseen. (Karjalainen & Keskitalo 2013, 7–8.)

Aktivointipolitiikkaan nähdään siihen sisältyvän työttömälle niin oikeuksia kuin velvollisuuksia. Työttömän henkilön oikeuksiin kuuluu työvoimapolitiisiin aktivointitoimenpiteisiin osallistuminen. Työttömällä on velvollisuus aktivointitoimenpiteisiin osallistumiseen ja omien työmarkkinavalmiuksien kehittämiseen. (Sihto 2018, 81.) Taustalla toimii ajatus työttömyysetuuksia saavan henkilön työllistämisestä ja työn saamisen mahdollisuuksien edistämiseksi esimerkiksi työharjoittelun tai palkkatuetun työn kautta. Työttömän henkilön tulee todentaa hänen aktiivisuutensa hakemalla työtä tai koulutuspaikkaa. (Karjalainen & Keskitalo 2013, 9.) Näin työttömällä henkilöllä voidaan työllistymisprosessissa nähdä aktiivinen rooli (Keskitalo 2013, 54).

Aktivointi on sosiaalipoliittinen käsite ja siten yhteiskuntapoliittinen keino aktivoita niin sanotusti epäaktiivisia henkilöitä. Aktivointia pidetään motivaatioperusteisena ja myös tieto- ja taitokysymyksenä eli voidaan toisin sanoen puhua halusta ja kyvystä. Aktivointi on motivoitumisen lisäksi psykologinen ilmiö. Kuntoutus on yksi aktivointia edesauttava palvelu, jota voidaan toteuttaa kuntoutujalle esimerkiksi työelämään osallistumisella. Henkilön aktivoinnille voi asettaa tavoitteita, mutta niiden tulee sopia kuntoutujan elämäntilanteen mukaisiksi subjektiivisuutta kunnioittaen. Aktivointi voi tapahtua yksilöllisesti, mutta myös yhteisön vaikutuksesta erilaisten tilanteiden myötä, mutta myös suoralla tai epäsuoralla toiminnalla. (Yhteisömedia 2012.)

Aktivoinnilla pyritään yksilöllisiin työllistymisratkaisuihin ja pitkäaikaisempaa työllistymistä haetaan esimerkiksi työvoimakoulutuksella, tukityöllä tai työharjoitteilla. Kuntouttavaa työtoimintaa järjestetään vaikeimmin työllistyville henkilöille. Aktivoinniseksi käytettäviä keinoja ovat kannustaminen, motivointi ja velvoittaminen. (Keskitalo 2013, 54–55.) Henkilön kieltäytyminen aktivointitoimista ja laiminlyöminen velvoitteitaan kohtaan johtaa sanktioon eli esimerkiksi tukien alentumiseen tai määräaikaisesti sen menettämiseen (Karjalainen & Keskitalo 2013, 9).

4.3 Kuntouttava työtoiminta

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001) määrittelee kuntouttavan työtoiminnan kunnan järjestämäksi pitkäaikaisesti työttömänä olleelle henkilölle tarkoitettuksi toiminnaksi, jonka tavoitteena on luoda työllistymiselle edellytyksiä ja lisätä elämänhallintaa. Sen tarkoitus on parantaa pitkäaikaistyöttömien työmarkkina- tai toimeentulotukea saavan henkilön työllistymisedellytyksiä avoimilla työmarkkinoilla. Lain tavoitteena on lisäksi edistää pitkäaikaisesti työttömänä olleiden henkilöiden mahdollisuuksia kouluttautumiseen sekä julkisiin työvoimapalveluihin osallistumiseen, joita TE-hallinto tarjoaa.

Kuntouttava työtoiminta kuuluu sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaisiin sosiaalipalveluihin, että työttömyysturvalain (1290/2002) työllistymistä edistäviin palveluihin eli näin ollen siihen sovelletaan sosiaalihuoltolakia (1301/2014) sekä työttömyysturvalakia (1290/2002) työllistymistä edistävän palvelussa olon aikana. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2019a.) Toiminnalla pyritään ehkäisemään työttömyydestä johtuvia haittavaikutuksia asiakkaan toimintakyvyssä sekä edistämään työkykyä vahvistamalla elämän- ja arjenhallintaa. Syrjäytymistä pyritään ehkäisemään tarjoamalla työtoimintaa ja muita palveluita. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2020.)

Kirjallinen aktivointisuunnitelma laaditaan toimeentulotukea tai työmarkkinatukea saavalle työttömälle kuntouttavan työtoiminnan lain piirissä olevalle asiakkaalle yhdessä kunnan ja työvoimatoimiston kanssa. Toisin sanoen suunnitelman laativat työvoimaneuvoja ja sosiaalityöntekijä yhdessä asiakkaan kanssa. Vastuu ak-

tivointisuunnitelman järjestämisestä on kunnalla koska se on lisätty sosiaalihuoltolakiin (1301/2014) yhdeksi kunnan vastuulla olevaksi sosiaalipalveluksi. Vastuussa olevien viranomaisten tulee lain mukaan kutsua työtön henkilö osallistumaan aktivointisuunnitelman laadintaan. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2001, 17–18,20.) Kunnan työllisyyspalvelujen sosiaaliohjaajan kutsu ei ole velvoittava. TE-toimiston kutsu velvoittaa aina asiakasta.

Kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä vastuu on kunnalla. Palvelu voidaan järjestää itse tai sopia järjestelyistä kirjallisesti rekisteröityjen yhdistysten, rekisteröityjen säätiöiden, valtion viraston, toisen kunnan tai kuntayhtymän kanssa. Lisäksi kunnalla on mahdollisuus ostaa palvelu ulkopuolisilta palveluntuottajilta. Järjestämisen vastuun ja tavan lisäksi toiminta tulee järjestää lain mukaisesti ja henkilön aktivointisuunnitelmassa määritetyllä tavalla. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2001, 46.) Kemissä kuntouttavan työtoimintaa hoitaa esimerkiksi Meriva sr, joka on ostopalvelulla tilattua toimintaa kunnalle.

Työmarkkinatukeen oikeutetun asiakkaan kieltäytyessä ja laiminlyödessä velvollisuuksiaan osallistua aktivointisuunnitelman laadintaan menettää hän silloin oikeuksiaan etuuksiin. Sanktiona on silloin työmarkkinatuen menetys kahdeksi kuukaudeksi, jonka perusteena on kieltäytyminen laatia aktivointisuunnitelma. Toimeentulotukea saava asiakas, joka kieltäytyy aktivointisuunnitelman laatimisesta voi taas saada toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) mukaan 20 prosentin leikkauksen perusosasta. (Raitoaho 2001.)

Kuntouttavan työtoiminnan yksittäinen jakso voi lain mukaisesti kestää enintään kaksi vuotta. Asiakkaan tulee osallistua kuntouttavaan työtoimintaan vähintään neljäksi tunniksi yhtenä päivänä viikossa. Jatko suunnitellaan ja päätetään tarpeiden mukaisesti jokaisen työtoiminnan jakson jälkeen verkostokokoontumisessa. Suhteellisen pitkäkestoinen työtoiminnan jakso voidaan selittää kahdella eri tavalla. Asiakkaiden työ- ja toimintakyvyn kuntoutuminen saattaa olla pitkä ja hidas prosessi koska edistyminen tapahtuu vähitellen. Toinen näkemys on, ettei asiakkaalla ole tarpeeksi suoriutumiskykyä työtoiminnan jaksosta selviytymiseksi

tai se on ääri rajoilla joten työmarkkinoille siirtyminen ei ole mahdollinen vaihtoehto. Pitkäkestoisen työtoiminnan tarkoitus voi olla toimintakyvyn ylläpitämisessä. (Karjalainen & Karjalainen 2011, 26.)

Kuntouttava työtoiminta nähdään viimesijaisena aktivointisuunnitelmaan sisällytettävänä työllistämistoimenpiteenä. Se voidaan toteuttaa sen jälkeen, kun työtön asiakas on ensin kokeillut muita vaihtoehtoja. Kuntouttava työtoiminta lisätään aktivointisuunnitelmaan, mikäli työvoimatoimisto arvioi ettei asiakkaalle voida tarjota työtä tai hänen työllistymistään edistäviä toimenpiteitä kolmen kuukauden kuluessa. Asiakkaan työ- tai toimintakyvyssä ollessa liikaa rajoituksia voidaan hänet siten arvioida kykenemättömäksi osallistumaan kuntouttavaan työtoimintaan, tulee siinä tapauksessa aktivointisuunnitelmaan lisätä erityislakien mukaisia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja, joilla parannetaan työttömän asiakkaan mahdollisuuksia osallistua kuntouttavaan työtoimintaan. (Raitoaho 2001.) Kuntien järjestämä kuntouttava työtoiminta tulee siis järjestää asiakkaan edun mukaisesti ja niin, että kuntouttavan työtoiminta toteutetaan aktivointisuunnitelman tavoitteiden mukaisesti.

Kuntouttavassa työtoiminnassa voidaan nähdä kuitenkin eettisiä ongelmia. Asiakkuuden aikana he ovat tilanteessa, jolloin heiltä tarvitaan suostumus omaa elämänsä koskevan suunnitelmaan laatimiseen, joka muuttaa heidän työssäolotilanteitaan sekä ehtoja. Muutossuunta kuitenkin perustellaan asiakkaan oikeudella tukeen ja kontrolliin, joka kuuluu kuntouttavan työtoiminnan toteutukseen. Prosessissa keskeinen asia on asiakkaan oman asiantuntijuuden ja itsemääräämisoikeuden vahvistaminen, joka kunnioittaa silloin henkilön omaa autonomiaa. Sosiaalityön työote on edellytys, kun asiakkaan subjektisuuteen liittyvää problematiikkaa havainnoidaan kuntouttavan työtoimintajakson aikana. Keskustelua on käyty kuitenkin siitä ketkä ovat kuntouttavan työtoiminnan perusjoukkoa esimerkiksi vaikeasti työllistyvät ja tulisiko heille tarjota työhön sijoittumista varten sosiaalista kuntoutusta. Osallisuuden mahdollisuuksia voidaan luoda muuallakin, kun työelämässä esimerkiksi sosiaalista verkostoa ja elämänhallintaa vahvistamalla. (Lindh, Härkäpää & Kostamo-Pääkkö 2018, 29.) Kuntouttavassa työssä lähtökohtaisesti on kyseessä yksilön omat valinnat ja tahto esimerkiksi tehdä valintoja (Kettunen, Kähäri-Wiik, Vuori Kemilä & Ihalainen 2009, 59).

5 TYÖ- JA TOIMINTAKYKY

Työkyvyllä tarkoitetaan ihmisen kykyä tehdä työtä tai suoriutua hänelle annetuista työtehtävistä. Työkyvyn vastakohtana toimii työkyvyttömyys, joka taas tarkoittaa ihmisen ja työn yhteensopimattomuutta keskenään suorittaa hänen työhönsä kuuluvia työtehtäviä tai vastata toiminnalla työlle annettuihin tavoitteisiin. Työkyky on monimerkityksellinen käsite, koska sitä käytetään työkyvyttömyyden kanssa työkyvyn arvioinnin ja työkyvyn edistämisen konteksteissa, jotka ovat toisistaan poikkeavia. (Järvikoski, Takala, Juvonen-Posti & Härkäpää 2018, 8.)

Toimintakyvystä puhuttaessa on kyse yleensä ihmisestä osallisena ja persoonallisena toimijana. Toimintakyky ei ole normatiivinen käsite koska jokainen elävä ihminen koetaan jokseenkin perimmäisesti toimintakykyiseksi. Muutokset terveyteen ja elämänhallinta esimerkiksi kohtalokkaiden tapahtumien myötä voivat vaikuttaa ihmisen toimintakykyyn ja sen luonteeseen. Toimintakyky on kyky toimia. Se voidaan nähdä henkilön valmiutena tai alitajuntaisena käyttövoimana. Ajattelussa toimintakykyä kohtaan voidaan "tuumasta toimeen" -sanonnan myötä ajatella siihen liittyvän myös aloitteellisuutta, päämäärätietoisuutta ja toimeenpanemisenkykyä. (Toiskallio & Mäkinen 2009, 48,50–52.)

Keskeinen asia ihmiselle puhuttaessa mahdollisuudesta hakea ja saada itselensä työtä on hänen työ- ja toimintakykynsä. Gould, Ilmarinen, Järvikoski ja Järvisalo (2006) kertoo työkyvyn tarkastelun olevan moniulotteista eikä sille ole yhtenäistä ja yksiselitteistä määritelmää. He sanovat työkyvyn tarkastelun tapahtuvan yksilön, työorganisaation sekä yhteiskunnan tasolla. Työkyky on yhteinen ominaisuus yksilön, hänen työnsä ja ympäristönsä kesken. Työkykyä tarkastellaan niin sanotulla kuorma-kuormittumismallilla, jossa tarkastellaan tasapainoa ihmisen voimavarojen ja työn vaatimusten kesken. Huomioitavia asioita on lisäksi esimerkiksi johtaminen, työyhteisö ja yhteisölliset taidot sekä henkilön mikro- ja makroympäristöt työelämän ulkopuolella. (Gould, Ilmarinen, Järvikoski & Järvisalo 2006, 19–20.)

Työkyvyssä on kyse ihmisen fyysisten ja psyykkisten voimavarojen suhteesta hänen työnsä yhteensopivuudesta ja tasapainosta. Työeläkevakuuttajien (TELA)

kertoo työkyvyn perustaksi olevan fyysinen ja psyykinen toimintakyky. Ihmisen työkykyyn vaikuttaa myös asenteet työtä kohtaan ja hänen ammattitaitonsa. Elin-kaaren aikana ihmisen työkyvyssä voi tapahtua esimerkiksi iän myötä fyysisten voimavarojen heikentymistä. Työkykyyn vaikuttaa merkittävästi työkyvyn osatekijöiden kuten osaamisen ja ammattitaidon kehittymisen muutokset. Mielekäs ja sopivasti haasteellinen työ nähdään työkykyä vahvistavaksi, vaikka esimerkiksi fyysisessä suorituskyvyssä tapahtuisikin muutoksia. Pakonomainen työnteko voi taas heikentää työkykyä esimerkiksi työmotivaation kautta. (Työeläkevakuuttajat TELA 2020.)

Työkyvyn kannalta yksilön tasolla keskeistä on esimerkiksi henkilön ammatilliset valmiudet, persoonallisuus, työhyvinvointi, työssä jaksaminen, arvomaailma, työn merkittävyys ja työllistymiskyky. Työkykyyn liitetään työelämän erilaisista tekijöistä esimerkiksi työn hallinta, työyhteisö, työn sujuvuus ja kiire. Lisäksi työelämän tekijöinä ovat muutokset organisaatiossa sekä henkilön mahdollisuudet kehittyä omassa työssään. Työkyvyn edellytyksiä pyritään ratkaisemaan makrotasolla koulutus-, työ-, eläke- ja sosiaalipoliittisin keinoin. Työkyvyn laajentuneessa määrittelyssä on kuitenkin keskeisin ja tärkein tekijä ihminen. Kun työkykyä arvioidaan, on painotus yksilön jäljellä olevassa työkyvyssä. Työkyvyn edistämistoiminnan tavoitteina on yksilöön, työelämään ja konkreettiseen työntekoon kohdistuvien toimintalinjojen vahvistaminen. Työkyvyn palauttamisen, ylläpidon ja edistämisen kannalta on keskeistä valita toimenpiteet, joilla voidaan mahdollistaa aito vaikuttaminen. (Gould ym. 18–19,21.)

Elämönhallinnan näkökulmasta henkilön työelämästä saatu kyky sopeutua ja ratkoa erilaisia ongelmia edistää ja ylläpitää elämönhallintaa läpi ihmisen elämänkaaren. Tämä johtune siitä, että elämäkokemukset muokkaavat yksilön persoonallisuutta erilaisten vaikeuksien voittamisen myötä sekä ohjaa häntä harkitsemaan valintojaan tarkemmin ja taitavammin tulevaisuudessa. (Ruth 1998, 324.)

Toimintakyvyllä tarkoitetaan yksilön selviytymistä hänelle itselleen merkityksellisissä ja välttämättömissä jokapäiväisen elämänsä toiminnoissa kuten työssä,

opiskelussa, vapaa-ajalla ja harrastuksissa. Lisäksi se tarkoittaa kykyä pitää itsestään ja toisista huolta eri ympäristöissä. Yksilön toimintakyky on Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen mukaan riippuvainen myönteisistä tai kielteisistä vaikutuksista hänen ympäristössään. Toimintakykyä ja arjessa selviytymistä voidaan tukea erilaisilla palveluilla ja asuin- ja elinympäristöön liittyvillä tekijöillä. Käsitteenä toimintakyky on moniulotteinen ja voidaan jäsentää monin eri tavoin. Toimintakyvyssä havaitut eri osa-alueet kytkeytyvät toisiinsa ympäristön, yksilön terveydentilan ja muun henkilökohtaisen ominaisuuden vaikutuksesta. (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2019 b.) ICF (2004) mukaan ympäristötekijät voivat edistää tai vaikeuttaa toimintakykyä rajoittamalla sitä esimerkiksi palvelujen saamisen, läheisten henkilöiden tai työnantajien kielteisten asenteiden, puuttuvan tuen ja sopimattomien tai epäkäytännöllisten tuotteiden ja teknologioiden vuoksi (Paltamaa & Perttinen 2015, 16).

Itse toimintakyvyn käsite pitää sisällään kehon toiminnot, rakenteet, yksilön suoritukset sekä yhteiskuntaan ja oman elämän toimintoihin osallistumisen. Toimintakyky ja henkilön toimintarajoitteet ovat moniulotteisia, vuorovaikutuksellisia ja muuttuvia tiloja, jotka koostuvat kontekstuaalisesta yksilön ja ympäristötekijän yhteisvaikutuksesta ja hänen terveydentilastaan. Toimintakyvyn kuvailemisessa pyritään tunnistamaan henkilöä koskevat muutostarpeet yksilön ympäristössä tai toimintatyyleissä, jotta hän kykenee toteuttamaan omia arjen tavoitteitaan ja ylläpitää työ-, opiskelu- ja toimintakykyä sekä siten vaikuttaa elämäntilanteeseen. Toimintakyvyn arvioinnissa tarvitaan moniammatillista yhteistyötä. Kokonaisarvioinnissa on olennaista henkilön oma tai hänen edustajansa arviointi. (Paltamaa & Perttinen 2015.)

Toimintakyky jaetaan neljään eri osa-alueeseen, joita ovat fyysinen, psyykinen, kognitiivinen ja sosiaalinen toimintakyky (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2019 b). Fyysinen toimintakyky viittaa yksilön fyysiseen kuntoon, suorituskäyttöön sekä fyysiseen terveyteen. Nämä tarkoittavat siis fyysisiä edellytyksiä selviytyä arjen tärkeimmistä tehtävistä esimerkiksi kykyä liikkua tai liikuttaa itseään. Fyysisiä ominaisuuksia ovat esimerkiksi lihasvoima- ja kestävyys, koordinoiva keskushermoston toiminta ja aistitoiminnot kuten näkö ja kuulo. Psyykinen toimintakyky taas on voimavaroja arjen haasteista ja kriiseistä selviytymiseen. Siihen sisältyy

elämänhallinnan taidot ja henkinen hyvinvointi. Ajattelun ja tunnemaailman näkökulmasta psyykinen toimintakyky voi tarkoittaa kykyä tiedon vastaanottamiseen ja käsittelyyn, kykyyn muodostaa käsityksiä ympäröivästä maailmasta ja itsestään sekä suunnitella valintoja ja ratkaisuja. (Rauramo & Simberg 2018.)

Tiedonkäsittelystä aiemmin puhuttaessa voidaan vielä syventyä kognitiiviseen toimintakykyyn. Se tarkoittaa tiedonkäsittelyn osa-alueitten yhteistoimintaa. Tämä funktio mahdollistaa arjen ja sen vaatimuksista suoriutumisen. Tähän kuuluu tiedon vastaanottaminen, käsittely, säilytys sekä käyttö. Psyykkiset toiminnot tässä tapauksessa ovat siis esimerkiksi muisti, oppiminen, keskittyminen ja ongelmien ratkaisu. Sosiaalinen toimintakyky muodostuu sosiaalisesta verkostosta ja ympäristöstä, rooliin asettumisesta ja osallisuuden sekä yhteisyyden tunteena omasta osallistumisesta. Sen ulottuvuudet ovat vuorovaikutussuhteet ja ajatuksesta olla aktiivinen toimija tai osallistuja yhteisöissä sekä yhteiskunnassa. (Rauramo & Simberg 2018.)

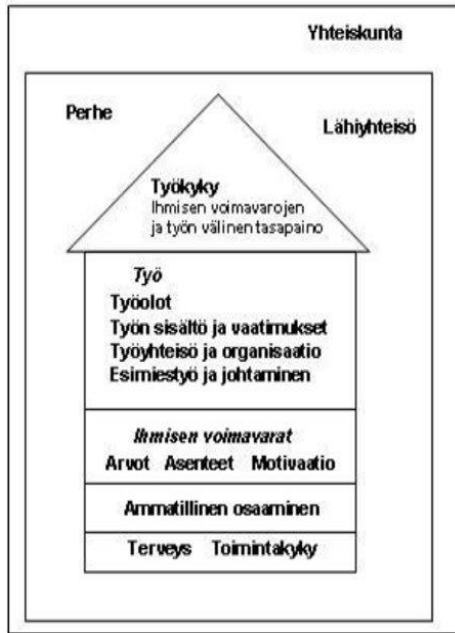
Pitkäaikaistyöttömän henkilön työ- ja toimintakyvyn arviointiin ja tarkasteluun tarvitaan lääketieteellisten lähtökohtien lisäksi selviytymiskykyyn, sosiaalisiin tilanteisiin, koulutukseen, työhön pyrkimiseen ja itse työhön liittyvien asioiden tarkastelua. Työllistymiskyvyn arvioinnin kohteina voi olla esimerkiksi yksilön elämäntilanne ja työhistoria. Pitkäaikaistyöttömien työ- ja toimintakyvyn edistämiseksi tarvitaan pitkäjänteistä työskentelyä ja kuntouttavaa työtä terveydenhuollon palvelujen lisäksi. (Kerätär & Karjalainen 2010.) Työnsaannin tai ammatinvalinnan kannalta ei alentunut työ- ja toimintakyky ole esteenä, mutta heikentää työnsaannin mahdollisuuksia tai työn ylläpitoa. Henkilökohtainen kiinnostus ja mahdolliset toimintakyvyn rajoitukset tulee huomioida keskenään. Alentunut työ- ja toimintakyky ei tarkoita työkyvyttömyyttä. (TE-palvelut.)

Toimintakyky tuo tasapainoa ihmiselle. Tasapainon syntyminen tapahtuu henkilön kykyjen, tavoitteiden ja toimintaympäristön keskinäisestä toimivuudesta. Se mahdollistaa yksilölle osallisuutta ja itsenäisen elämän. Heikkoa toimintakykyä voidaan tukea kontekstista riippuen esimerkiksi turvallisella ympäristöllä, ravitsemuksella tai muuten vain toimintakykyä ylläpitävillä ja edistävillä palveluilla, jotka

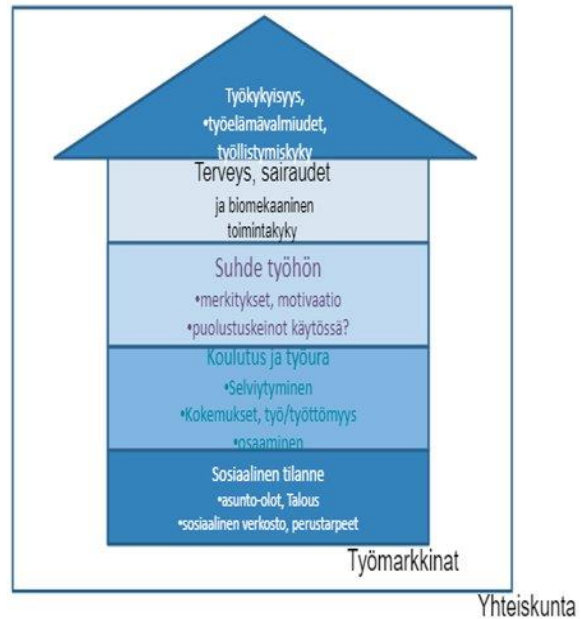
luovat edellytyksiä henkilölle arjessa selviytymiseen. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2020.) Loppujen lopuksi henkilö päättää itse käyttää toimintakykyään. Olennaista on yksilön kokemus myös siitä, mihin hän kokee vajaan toimintakyvyn vaikuttavan omassa elämässään. Toimintakyvyn aktivoitumiseen liittyy henkilön elämäntilanne ja arki. Kuntouttavan työtoiminnan näkökulmasta olisi siis tärkeää selvittää kuntoutujan itse kokema elämäntilanne ja hänen sopeutumisensa siihen. (Kettunen ym. 2009, 62.)

Työttömyyden aiheuttava stressi voi vaikuttaa psyykkiseen toimintakykyyn ja ilmetä väsymyksenä, aloitekyvyttömyytenä, ahdistuksena, keskittymisvaikeuksina, päättämättömyytenä ja vetäytymistä henkilön sosiaalisista suhteista. Stressi syntyy yksilön ja ympäristön välisestä suhteesta. Stressi laukeaa rasittavasta ja voimavaroja ylittävissä tilanteissa. Niin kutsutut stressireaktiot siis vaikuttavat haitallisesti ihmisen toimintaan, käyttäytymiseen ja elimistön toimintoihin. Stressin alaisena henkilön on haastavaa tehdä päätöksiä tehokkaasti ja siten vaikeuttaa jokapäiväistä elämää. Näitä psykologisia seuraamuksia voi olla emotionaaliset ja motivaatioon liittyvät reaktiot kuten esimerkiksi masentuneisuus, ärtyneisyys, rauhattomuus, väsymys, muistamattomuus ja kapeat ajatussisällöt. Työttömyys voi olla yksi ristiriitatilanne, jossa ympäristön vaatimukset ja mahdollisuudet eivät kohtaa yksilön omien tarpeiden, kykyjen ja tavoitteiden mukaisesti. (Vesalainen & Vuori 1996, 3–4.)

Lapin sairaanhoitopiirin kuntoutuksenylilääkäri Raija Kerätär (2010) on esittänyt kahdella taulukolla eroavaisuuksia työssä käyvän ja työttömän työkyvyn eroavaisuuksia. Vasemmalla työllisen työkykymalli ja oikealla työttömän työkykymalli.

Kuva 2. Työkyvyn elementit

Kuva 3. Työttömän työkykytalo

Yllä olevista kuvista (Kuva 2. & Kuva 3.) voimme huomata, että lähtökohdat työkyvyn parantamiseksi ovat erilaiset. Yksilön toimintakyky on työttömän mallissa melkein korkeimmalla tasanteella kuin työllisellä toimintakyky koetaan alatasolla lähtökohdaksi. Työttömällä työkyvyn tavoittelu perustuu elämänhallintaan ja osaamiseen liittyviin vaikeuksiin. Työllisen mallissa korostuu jo hyvän toimintakyvyn omaavan henkilön sopeutumisessa työn asetelmiin ja omiin arvoihin.

6 ELÄMÄNHALLINTA

Elämänhallintaa koskevat teorioita ja käsitteet nousivat esille sekä korostuivat Suomessa eri tieteenaloilla 1900-luvun aikana (Järvikoski 1996, 35). Tunne elämänhallinnasta tai sen hallittavuudesta perustuu ihmisen ja sosiaalisen maailman vuorovaikutuksen seurauksista. Lisäksi elämänhallinnan tunteeseen liittyy ihmisen ja ympäristön sopusointu, joka luo tyytyväisyyttä sekä mielekkyyttä elämään. Elämänhallinnan kokemuksella eli sen piirteiden mukaisesti tyytyväisyyden ja mielekkyyden tuntemisella voidaan odottaa olevan yksilölle hänen kykenevyyttään ja motivaatiota luova vaikutus järjestää elämä hänelle itselleen sopivaksi. (Uutela 1996, 50.)

Elämänhallinnantavat luokitellaan ongelmakeskeisinä, tunnekeskeisinä, välttelevinä sekä aktiivisina ja passiivisina. Elämänhallintaa tarkastellaan arviointi-, ongelma- ja tunnekeskeisillä menetelmillä. Elämänhallinnalle nähdään lisäksi erilaisia strategioita kuten ongelmaratkaisu, sosiaalisen tuen etsiminen, erilaisten ongelmien vältteleminen, toiveikas ajattelu, itsekritiikisyys ja tunteiden ilmaiseminen. Yksilön strateginen valinta elämänhallinnalleen tai sen korjaamiseksi voidaan nähdä perustuvan elämässä tapahtuvan asian luonteeseen, hänen sosiaaliseen ympäristöönsä ja persoonallisuuteensa sekä voimavaroihin. (Ruth 1988, 321–322.)

Maslowin (1970, 153–174) mukaan henkilön elämänhallintaa parantavia ominaisuuksia ovat esimerkiksi kyky havainnoida, ongelmakeskeisyys, luonnollisuus, autonomisuus ja luovuus (Riihinen 1996, 16). Psykologisesti terveellä henkilöllä koetaan olevan hallinta, kontrolli ja tietoisuus omasta elämästään koska he tiedostavat omat vahvuutensa ja heikkoutensa sekä hyväksyvät itsensä. Se näkyy myös halukkuutena oman elämänsä tasapainoon ja uusien päämäärien asettamiseen itselleen sekä kokemusten keräämiseen. (Riihinen 1996, 17.)

Elämänlaatu on vaikeaselitteinen elämänhallinnan rinnalla kulkeva käsite, joka tarkoittaa erilaisten "hyvän elämän" rakentavien asioiden kokonaisuutta. Se

koetaan hyvin henkilökohtaisesti yksilötasolla eli subjektiivisesti esimerkiksi kokemusten kautta. Henkilö voi kokea hyväksi elämänlaaduksi esimerkiksi menestyksen tai hänen sosiaaliset suhteensa. (Ala-Kauhaluoma ym. 2004, 166.)

Elämönhallinnan yhteydessä puhutaan myös niin sanotuista elämäntaidoista. Elämäntaidot ovat harjoiteltavia ja opittavia taitoja, jotka vahvistavat elämönhallintaa ja aikuisuutta. Elämäntaitoihin kuuluu esimerkiksi tunnetaidot (tunteiden tunnistaminen ja käsittäminen), itsenäinen ajattelu, omien tavoitteiden asettaminen, sitoutuminen, resilienssi ja vuorovaikutustaidot. Arjesta selviytymistä ja elämän yllättävienkin tilanteiden kohtaamista tukee vahvat elämäntaidot. Heikot elämäntaidot voivat mahdollisesti aiheuttaa syrjäytymistä ja olla avun saamisen esteenä. Estyneisyys perustuu siis yksilön mahdolliseen heikkoon itsetuntemukseen, itseluottamukseen ja sosiaalisten tilanteiden pelkoihin tai ahdistukseen. Näin ollen myös alentunut toimintakyky voidaan yhdistää heikentyneisiin elämäntaitoihin. (Lasten ja nuorten säätiö 2018.)

Elämäntaito on itse käsitteenä melko uusi eikä ole varsinaisesti vakiintunut. Suvi Fried ja Ilkka Haarnin (2017, 134–135) mukaan elämäntaidot tarkoittavat ihmisen omassa elämässään soveltavia mielen hyvinvoinnin periaatteita, oivalluksia ja käytäntöjä. Lisäksi elämäntaitojen keskeisenä perustana he näkevät elämänkokemuksen, joka yksilöllä näyttäytyy kerättynä osaamisena ja selviytymiskeinoina. Elämäntaidoilla yksilö kykenee mukauttamaan hänen elämänsä mielekkäämmäksi. Tätä pyrkimystä tukee tai vahvistaa esim. erilaiset oivallukset, toimintatavat ja asennoituminen, joilla voidaan myös tavoitella pitkäkestoisempaa hyvinvointia.

Anja Aholan (1996, 151) mukaan työttömyys aiheuttaa uhan tuntemuksia ja kokemuksia tilanteessa, jossa ihminen kokee elämässään erilaisia muutoksia. Näin ollen työttömyys voidaan nähdä stressiä aiheuttavana tilanteena tai tilana. Kyseisessä tilanteessa henkilön arvot ja tavoitteet sekä edellytykset ovat ristiriidassa hänen ympäristössään asetettujen mahdollisuuksien, vaatimusten ja paineiden kanssa. Elämönhallinnan taitoja ja voimaantumista siis tarvitaan näiden ristiriitojen ratkaisemisessa. Yllättävätkin tilanteet toimeentuloon ja elämän hallitsemattomuuteen voi horjuttaa ihmisen toimintaa.

Hallinta käsitteenä viittaa henkilön subjektiiviseen kokemukseen tai käsitykseen eli toisin sanoen hallinnan tunteeseen. Elämönhallinnasta puhutaan silloin kun kyseessä on esimerkiksi yksilön terveys ja hyvinvointi. Sosiaalitieteessä elämönhallinta on kytköksissä elinolojen jatkuvuuden turvaamisessa, oman elämänsä ennustettavuudessa, tarkoituksellisen toiminnan toteuttamisessa tai oman aseman turvaamisessa aineellisesti tai henkisesti. Tätä subjektiivista elämää voi ohjata esimerkiksi henkilön omat tavoitteet ja aikomukset yksin tai toisten kanssa. (Järvikoski 1996, 120.) Nuorten ihmisten kognitiivinen kykenemättömyys ja kypsymättömyys ilman hallittuja elämönhallintastrategioita voi olla haitallista kyseisen yksilön elämönhallinnalle (Ruth 1998, 324).

Elämönhallinnan tunteen vahvistaminen edellyttää voimaantumista (empowerment), joka ilmenee ihmisen analyyttisissä ja refleksiivisissä taidoissa sekä niiden kehittymisen myötä syväksi tietoisuudeksi sekä tiedostamiseksi omista kyvyistään. Tämän myötä lisääntyy henkilön itseohjautuvuus ja oman itsensä johtaminen. Voimaantuminen on siis tulosta ihmisen arvoihin, asenteisiin, elämäntapoihin ja henkilökohtaisiin tottumuksiin vaikuttamisesta. Tätä voidaan kutsua myös yksilö- ja yhteisötason oppimisen käynnistämiseksi. (Rautio & Husman 2012, 171.)

Voimaantuminen (empowerment) on olennainen käsite puhuttaessa henkilön elämönhallinnasta. Vasta- ja lähtökohtana voimaantumiselle pidetään avuttomuutta tai vallanpuutetta (powerlessness) eli tilaa, jossa henkilö ei tiedä mitä tehdä, mistä valita tai miten tekee jotain. Tämä voi johtaa esimerkiksi henkilön omien tavoitteiden savuttamattomuuteen, vaihtoehtojen rajoittumiseen ja voimavarojen heikentymiseen. Voimaantumista on hallintakäsitteenä käytetty tavoitteellisten prosessien arvioimiseen tai jopa itsessään tavoitteena. (Järvikoski 1994, 118–119.)

Voimaantumisen hallintamuodolla on erilaisia ilmenemisen ympäristöjä ja ulottuvuuksien tasoja. Ympäristöinä sille toimii yksilö ja perhetaso, lähiyhteisön taso (koulu, työyhteisö yms.) , viranomaiset ja ammattilaiset palvelujen järjestäjinä eli palvelujärjestelmätaso ja yhteiskuntapoliittinen taso, joka tarkoittaa päätös- ja

suunnitteluvallan käyttäjiin. Ulottuvuuksia on kolmella tasolla: asenteet ja uskomukset omiin hallintamahdollisuuksiin (käsitykset ja tunteet), tieto (tiedolliset valmiudet) ja toiminta eli vaikuttamisen toimia esimerkiksi henkilön perheessä ja yhteiskunnassa. (Järvikoski 1994, 119–120.)

Elämönhallinnan kannalta ovat henkilön voimavarat hyvin keskeisiä esimerkiksi vaikeista tilanteista ja kriiseistä selviytymiseen. Voimavarat voidaan luokitella sisäisiin ja ulkoisiin voimavaroihin. Sisäisiä voimavaroja ovat henkilön kognitiiviset ominaisuudet, elämäkokemukset ja tieto. Ulkoisia voimavaroja voi olla esimerkiksi ihmissuhteet, taloudellinen tilanne, henkilön elinolosuhteet ja sosiaalinen verkosto. (Ruth 1998, 323–324.)

6.1 Sisäinen ja ulkoinen elämönhallinta

Keltikangas-Järvinen (2008, 253) sanoo elämönhallintaan liittyvän monenlaisia asioita kuten tulevaisuuden järkevä suunnittelu, asioihin tarttuminen, vastuun kantaminen ja oman käytöksen seuraamusten ennakoiminen, jotka kaikki ovat osa elämönhallintaa. Elämönhallinta tarkoittaa uskoa ihmisen kykyyn vaikuttaa omiin asioihin ja muuttaa olosuhteitaan suotuisammiksi. Henkilö pyrkii muuttamaan ulkoisia olosuhteita konkreettisesti tai muuttamaan sisäisiä olosuhteita muuttamalla hänen omaa tapansa tulkita asioita. Ihminen uskoo pystyvänsä vaikuttamaan asioihin omilla ratkaisuilla ja päätöksillä, kun elämönhallinnan tunne on korkea. Hän ottaa silloin siis vastuuta omasta elämästään ja asettaa itsellensä päämääriä. (Keltikangas-Järvinen 2008, 255.) Työn haun motivaation puutos nähdään yhtenä elämönhallittamattomuuden kytköksenä (Kuvaja 2012, 17).

Roos (1988, 206–207) jakaa elämönhallinnan sisäiseen ja ulkoiseen elämönhallintaan. Ulkoinen elämönhallinta hänen mukaansa tarkoittaa ihmisen pystyvyyttä ohjailemaan oman elämänsä kulkua sillä tavalla, että ulkopuoliset ja hänestä riippumattomat tekijät eivät vaikuta hänen elämäänsä suuresti. Sisäinen elämönhallinta tarkoittaa taas ihmisen kykyä sopeutua elämässä tapahtuviin asioihin ja tilanteisiin. Ihminen pystyy silloin pitämään yllä hänen positiivista vireyttään ja uskoaan siihen, että kaikki kääntyy parhain päin. Keltikangas-Järvinen (2008, 267)

toteaa, että elämä ei ole hallittavissa. Termiin liitettyinä tekijöinä hän kokee merkitykselliseksi vastuuntuntoisuuden, itsekontrollin, tavoitteellisuuden, määrätietoisuuden ja tasapainoisuuden. Elämänhallinta on henkilön sisäistä autonomiaa eli kykyä käsitellä ongelmia, itsenäisten päätösten tekemistä ja tasapainoisuutta. Elämänhallinta nähtäisiin ennemminkin yksilön sisäisenä tapana käsitellä elämää ja maailmaa.

Jarmo Ihalainen ja Terttu Kettunen (2006, 10–11) kertovat elämäntavan tarkoitettavan arkisten, säännöllisten, valinnallisten ja periaatteiden kokonaisuudesta ihmisen elämässä. Yksilöllisesti elämäntapaan liittyy ulkoisia ja sisäisiä tekijöitä. Heidän mukaansa elämäntapa rakentuu sopeutumiseen pyrkivistä valinnoista. He päätyvät sellaiseen tarkastelutapaan, että ulkoinen elämänhallinta tarkoittaa perusasioiden kuten työn, toimeentulon, asumisen ja perheen hallintaa. Sisäinen elämänhallinta viittaa taas ihmisen subjektiivisiin kokemuksiin oman elämän eheydestä. Sisäisen elämänhallinnan riskejä ovat esimerkiksi muuttuvat elämäntilanteet tai elinolot kuten työttömyys, muutto tai ihmissuhteiden hajoaminen.

Siltalan (1994, 140) mukaan Suomalaisten miesten omaelämäkertojen perusteella elämänhallinnan heikentymiseen tai sen murtuneeseen tilaan liittyy häpeä. Häpeä hänen mukaansa vaikuttaa minäkuvaan – ja tunteeseen. Häpeä voi johtua esimerkiksi syyllisyydestä, joka itsessään voi aiheuttaa sosiaalisen vetäytymisen koska itsetunto ei saa vastavuoroisuutta tai se tulee vääränlaisesta paikasta. Siltala siteeraa Matti Korteisen teoriaa, jossa miehiä koskee vahva yksinpärjäämisen tarve johtuen esimerkiksi markkinakilpailusta, kulttuurista ja oman sukupuolensa rajoista.

Honkinen (2009, 13) siteeraa Lazarusta, (Folkman 1984, Folkman & Lazarus 1988) joka sanoo elämänhallinnan tarkoittavan kuormittavien tilanteiden ja niiden uhkaavien sekä vahingollisten kokemusten arvioimista sekä käsittelyä niistä aiheutuvan ahdistuneisuuden lievittämiseksi. Elämänhallinnalla henkilö kykenee muuttamaan olosuhteitaan ja kokemuksellista tulkintaansa hänelle suotuisammaksi. Elämänhallinnan keinoilla nähdään mukautumiseen edistäviä vaikutuksia esimerkiksi kykyyn selvittää sisäisiä paineentuottajia tai tuen hakemista muilta eli toisin sanoen hakea ratkaisuja ongelmiin. Toisinaan sen negatiivisina puolina voi

olla asioiden passiivinen toivominen tai sosiaalisten kontaktien vältteleminen. Ulkoisella elämönhallinnalla pyritään vaikuttamaan ensisijaisesti henkilön elintiloihin ja olosuhdetekijöihin, jotta ne vastaisivat yksilön henkilökohtaisia tavoitteita ja tarpeita. Sisäinen elämönhallinta viittaa ihmisen pyrkimykseen selviytyä ristiriidoista ja haasteellisista tilanteista, jotka paineet sekä ahdistuneisuus ovat aiheuttaneet. Pyrkimys selviytymiseen tapahtuu henkilön omien tunteiden, havaintojen ja mielikuvituksen avulla.

6.2 Koherenssin tunne

Antonovskyn (1979, Honkinen 2009, 10) terveyttä korostavassa teoriassa vahvan koherenssin kokevat ihmiset selviytyvät hyvin erilaisista kuormitustekijöistä, jonka vuoksi he kykenevät ylläpitämään ja parantamaan terveyttään. Kuormittaville tekijöille altistuminen on henkilön elämässä väistämätön asia. Antonovsky (1979) kiinnittää teoriassaan huomiota kuormittumisen hallintakykyyn ja kuormituksesta selviämiseen keskeisinä yksilön ominaisuuksina. Tarkennettuna yksilö onnistuneesti selviää ja ratkoo kuormitustekijöiden vaatimuksia hänen käytettävissä olevilla yleisillä puolustusvoimavaroillaan (generalized resistance resources). Niillä tarkoitetaan henkilön jo itsessään olevia voimavaroja, sisäisiä voimavaroja ja ulkoisia voimavaroja kuten esimerkiksi muut henkilöt ja ympäristö. Sisäisiä voimavaroja hänen mukaansa ovat tietotaito, tarkkaavaisuus ja kanssakäymisen sosiaaliset taidot. Ulkoisia voimavaroja taas sosiaalinen tuki ja siteet, aineelliset voimavarat esimerkiksi raha, kulttuurilliset tekijät ja osallistuminen palveluihin. (Antonovsky 1979, Honkinen 2009, 15.)

Lindström ja Eriksson (2005) sanovat, että koherenssin tunne tarkoittaa ihmisen omien voimavarojen ja oman elämänsä näkemysten heijastumista stressaavista tilanteista selviytymisen kykyyn. Koherenssi koostuu ymmärrettävyydestä, hallittavuudesta ja tarkoituksenomaisuudesta. Ymmärrettävyydellä tarkoitetaan erilaisten henkilöä kohtaavien ärsykkeiden havaitsemista, jotka tulevat sisäisistä ja ulkoisista ympäristötekijöistä. Hallittavuus taas tarkoittaa henkilön kokemaa ja käytettävissä olevia resursseja, jotka riittävät vastaamaan häneen kohdistuneiden ärsykkeiden vaatimuksiin.

Vastamäki (2010, 22) kertoo koherenssin vähentävän työttömyysajan psyykkistä oirehdintaa ja lisää työllistymisen mahdollisuuksia. Vahvalla koherenssin tunteella tarkoitetaan ihmisen luottamusta hänen omiin kykyihinsä siirtyä takaisin työelämään ja uskoa omiin työelämävalmiuksiin. Koherenssin tunnetta heikentää huonot työolot ja passivoivat työtehtävät (Volanen 2011a, 69).

Vastamäki, Paul ja Moser (2011, 100) tekemässä tutkimuksessa vahva koherenssin tunne ennakoi työttömyyden päättymisen kuuden kuukauden päähän. Työn haussa tarvitaan vahvaa stressin sietokykyä jotta henkilö voi kohdata siinä tapahtuvia epäonnistumisia ja torjumisia. Näin ollen koherenssin tunne on merkityksellinen työttömyydestä pois pääsemisessä. Työnhaku voi herättää toivottomuuden tunnetta mikäli se ei tuota henkilölle tulosta ja voidaan siten nähdä heikkona koherenssin tunteena epäonnistumisten ja turhautumisen takia. Päästääkseen kielteisesti vaikuttavasta toivottomuuden aiheuttamasta stressistä työnhakua kohtaan, voi se ilmentyä esimerkiksi luovuttamisena. (Sihto 2010, 78.)

Koherenssin tunteen nähdään koostuvan ymmärrettävyydestä (comprehensibility), hallittavuudesta (manageability) ja mielekkyydestä (meaningfulness). Selitän mitä nämä käsitteet tässä tapauksessa tarkoittavat. Ymmärrettävyydellä tarkoitetaan uskoa yllättävien kohtaamisten selitettävyyteen. Hallittavuus taas on tuntemusta yksilön ja hänen ympäristön voimavarojen riittävydestä erilaisien vaatimusten hallitsemiseksi. Mielekkyydellä viitataan elämän erilaisten ongelmien ja vaatimusten haasteellisuuden tuntemukseen, jotka ovat ponnistelujen arvoisia. Motivaatio on hyvin tärkeää, koska ilman sitä voi ymmärrettävyyden sekä hallittavuuden kokemus jäädä väliaikaiseksi. (Vesalainen & Vuori 1996, 11.)

7 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

7.1 Työelämän kehittäminen opinnäytetyön toteuttamisessa

Opinnäytetyön toteuttaminen alkoi syksyllä 2019. Opinnäytetyön aihe nousi esille kuntoutustoiminnan kesäkurssilla. Ajankohtaiset uutiset ja uusi hallitus on nostanut työllistymisen tukemisen tavoitteita ja menetelmiä esille monessa yhteydessä. Syrjäytyneet tai syrjäytyneiden aikuisten ja nuorten seassa on vahva työvoimapotentiaali esimerkiksi pitkäaikaistyöttömien joukossa. Suomalaisten keskuudessa käydään suurta keskustelua hallituksen toiminnasta ja työvoimapolitiikasta. Ajatukseni opinnäytetyökseksi nousi näiden henkilöiden auttamisen muoto yhteiskunnan tärkeiksi vaikuttajiksi työmarkkinoilla eli kuntouttavan työtoiminnan keinoin. Opinnäytetyön suunnittelu eteni ideoiden pomputtelmisesta ja monien välivaiheiden sekä suunnitelmien laatimisen kautta nykyiseen muotoonsa. Prosessointivaiheessa myös opinnäytetyön nimi hahmottui nykyiseen muotoon. Ajatuksen hahmottuminen kesti kesästä 2019 aina kevääseen 2020 asti. Opinnäytetyön toteuttamisella pyritään tuomaan esille miesten ja ammattilaisten kokemuksia kuntouttavan työtoiminnan hyödyistä sekä kehittämiskohteista. Opinnäytetyön toteutus tuo tietoisuutta kuntoutujien ajatuksista sekä kuntouttavan työtoiminnan kehittämiskohteista. Opinnäytetyön toteutus palvelee siis työelämän kehittämistä.

Työelämästä saatua tietoa kehittämis- ja uudistamistarpeista sovelletaan kehittämistoiminnassa. Tutkimus yleensä tuottaa uutta sovellettavaa tietoa ja asioita. Kehittävä tutkimus tarkoittaa tutkimuksellisten kysymysten asettelua ja menetelmiä kohti itse konkreettista kehittämistoimintaa. Käytännön lähtökohtina tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa on tiedon tuottavia sekä siihen ohjaavat ongelmat ja kysymykset. Tiedon tuottaminen tapahtuu toimintaympäristössä. Tietoa pyritään tuomaan laajempaan keskusteluun eikä vain ratkaista yksittäisiä konkreettisia ongelmia. Toikko ja Rantanen kuvaavat kehittämisenprosessia viiden keskeisen tehtävän kanssa. Ne ovat: perustelu, organisointi, toteutus, levittäminen ja arviointi. (Toikko & Rantanen 2009, 34, 42.)

7.2 Laadullinen tutkimus

Opinnäytetyöni toteutan laadullisena tutkimuksena, koska opinnäytetyön lähtökohta on kuvata kuntouttavan työtoiminnan hyötyjä ja kehittämiskohteita asiakkaiden sekä ammattilaisten kohdalla heidän omien mielipiteiden kautta. Kyseisessä tutkimusmuodossa pyritään kuvailemaan esimerkiksi mitä tai millainen tietty ilmiö on tutkimukseen osallistuneiden ihmisten omasta näkökulmasta tai mielestä (Kylmä & Juvakka 2007, 17, 59).

Laadullisessa tutkimuksessa on keskiössä ihminen, hänen elinpiirinsä sekä niihin liittyvät merkitykset. Laadullisen tutkimuksen tekemisen valinnassa vaikutti myös subjektiivisuus. Haastateltavat tulevat tuottamaan omakohtaisia eli subjektiivisia kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta. Tavoitteellista on ymmärtää tutkimuskohteena olevia ilmiöitä tutkimukseen osallistuvien henkilöiden subjektiivisesta näkökulmasta. Laadullinen tutkimus kohdistuu tutkittavan ilmiön laatuun eikä määrään. (Kylmä & Juvakka 2007, 26.)

Keskeinen laadullisen tutkimuksen ominaispiirteeksi kuvataan induktiivinen päättely, joka tarkoittaa havaintojen ja yksittäisten tapahtumien yhdistämistä laajemmiksi kokonaisuuksiksi. Päättely perustuu aineistolähtöisesti. (Kylmä & Juvakka 2007, 22.) Hyötyjen ja kehittämiskohteiden kartoittaminen sekä ymmärtäminen luo suuntaa auttamistyölle.

7.3 Opinnäytetyön haastattelujen osallistujat

Laadullisessa tutkimuksessa liiallinen osallistujamäärä voi tehdä oleellisten asioiden löytämisestä tutkimusaineiston seasta haastavaa. Laadullista tutkimusta tehtäessä olisi suotavaa pyrkiä välttelemään ilmaisua kuten tutkimuksen kohde, vaan sen sijaan esimerkiksi käsitteillä toimija tai osallistuja. (Kylmä & Juvakka 2007, 20, 59.) Opinnäytetyön osallistujat koostuivat kahdesta aikuisesta miehestä, joilla oli asiakassuhde Merivan tarjoamaan kuntouttavaan työtoimintaan. Lisäksi osallistujina toimi kaksi Merivan työntekijää, jotka tuntevat asiakkaansa hyvin ja osasivat antaa ammatillista näkökulmaa sukupuoli asioissa ja kuntoutta-

van työtoiminnan kehittämiseen liittyvistä seikoista. Osallistujina oli miehiä ja naisia. Osallistujiksi valittiin henkilöitä, joilla oli kokemusta tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä ja palvelusta. (Kylmä & Juvakka 2007, 26.)

Opinnäytetyössä se tarkoittaa siis sitä, että osallistujilla oli kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta. Osallistujat antoivat suostumuksensa haastatteluun kirjallisella lupapyyynnöllä sähköisten palvelujen kautta. Osallistujat saivat lupapyyntön Merivan työntekijältä, joka kertoi opinnäytetyön haastattelusta heille. Tämän jälkeen he saivat päättää, suostuvatko haastatteluun vai eivät. Lupapyyntössä, jonka annoin työntekijälle jaettavaksi selitti syyn opinnäytetyön toteutukselle, opiskelupaikan mihin opinnäytetyö tehtiin, opinnäytetyöntekijän opiskelema ala ja opinnäytetyötä koskeva aihe sekä pyyntö osallistujan yhteystiedoista kuten esim. puhelinnumero vain yhteyden ottamisen tarkoitusta varten.

Haastateltavia mies henkilöitä valikoitui kaksi Meriva sr:n toimesta. Haastateltavina toimi myös kaksi heidän työntekijäänsä. Haastateltavat mies asiakkaat tutkimushetkellä olivat 40–60-vuotiaita. Osallistujilla oli aiempaa kokemusta kuntouttavasta työtoiminnasta. Tutkimushetkellä kuntouttavan työtoiminnan asiakkuudet Meriva sr:llä olivat 1–20-vuoden välillä erinäisinä pätkinä. Työttömyysjaksoja asiakkailla oli 1–10-vuoden välillä, mutta eivät yhtäjaksoisesti. Kuntouttavan työtoiminnan jaksojen kestot vaihteli 2–6 kuukauden välillä. Kuntouttavaan työtoimintaan haastateltavat osallistuivat tutkimushetkellä 2–4 päivää viikossa ja 4 tuntia päivässä. Kokemusta kuntouttavasta työtoiminnasta oli siis mielestäni tarpeeksi.

Työtehtävät haastateltavilla mies asiakkailla kuntouttavassa työtoiminnassa perustuivat vahvasti yhdessä tekemiseen (yhteisöllisyys) ja vuorovaikutukseen (sosiaalisiin tilanteisiin) muiden kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvien kanssa. Työtehtävät liittyivät niin sisä- ja ulkotöihin. Haastateltavat kertoivat työtehtävien olevan matkamuistojen esimerkiksi pinssien tekeminen ja ompelu Merivan pesulayksikössä sekä lajittelu- ja kierrätyskeskuksella työskentely esimerkiksi metallin kanssa. Työtehtäviin sisältyi asiakaspalvelutyötä eli kohtaamisia ulkopuolisten yksityishenkilöiden kanssa, jotka eivät olleet Merivan henkilökuntaa.

Meriva sr:n henkilökunnan puolesta haastattelemani henkilöt toimivat erilaisissa työtehtävissä. Ensimmäinen haastateltava työntekijä on toiminut Merivalla melkein kaksi vuotta nuorten palvelujen kehittäjänä puolikkaalla työajalla tutkimushetkellä erään valmennuksen kehittämishankkeen kautta, johon sisältyy aiemmin opinnäytetyössä esitetty Sovari-mittarin käyttäminen ja sosiaalisen vahvistumisen seuraaminen. Hänen työhönsä on kuulunut myös aikaisemmin työntekijöiden koulutus toimimaan kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden kanssa Valtakunnallisen Työpajayhdistyksen kautta noin kymmenen vuoden ajan.

Toinen haastateltavan henkilö toimi tutkimushetkellä yksilövalmentajana ja aikaisemmin työohjaajana. Kyseisiin työkuviin sisältyi asiakkaiden ohjaus ja haastatteleminen tapaamisilla työpajoilla tai itse toimistolla esimerkiksi yksilön aktivointisuunnitelmaan tai kehittymisen seuraamiseksi kohti toiminnalle asetettuja tavoitteita. Työkokemusta haastateltavilla oli 20–30-vuotta. He ovat siis nähneet kuntouttavan työtoiminnan lain (189/2001) käytännön ja kehityksen oman uransa aikana sekä siten hyvinkin potentiaalisia toimimaan haastateltavina kehittämiskohteiden kartoittamisessa.

7.4 Avoin haastattelu aineiston keruumenetelmänä

Käytän tässä opinnäytetyössä tiedonkeruun menetelmänä avointa haastattelua. Tämä metodi tarkoittaa mahdollisimman luontevaa ja avointa vuorovaikutusta haastattelijan ja haastateltavan kesken. Keskustelun etenemistä ei ole sovittu tai löyty koskaan lukkoon, vaan se etenee haastateltavan ehdoilla. Tarkoituksena on tietenkin keskustella etukäteen pohdittuja teemoja. Avoimessa haastattelussa tulee antaa aikaa haastateltavalle hänen kertoakseen mielipiteitään, perusteluitaan, tunteuksia ja kokemuksiaan. Tällöin keskustelu on erityistä ja luo runsaita mahdollisuuksia erilaisiin tuloksiin. Tietenkin tarvittaessa haastattelija voi hienovaraisesti ohjata keskustelun tutkimusteeman pariin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka.)

Tarvittaessa uutta suuntaa keskustelulle tai löytääkseen tietynlaisia vastauksia voi haastattelija esittää niiden saamiseksi tarkentavia ja syventäviä kysymyksiä.

Avoimia haastatteluja tehtäessä tutkija tarvitsee siis taitoa tarttua sanottuun asiaan ja osata viedä keskustelua eteenpäin saadakseen haluttua aineistoa. Tämä kuitenkin edellyttää herkkyyttä kuunnella. Kuten normaaleissa keskusteluissa, voi myös avoimessa keskustelussa lähteä keskustelu sivuraiteille jos esille nousee jokin haastateltavan mielestä kiehtova aihe. Avoimuus on haastateltavalle oman asiansa sanoittamista helpottava asia. Kyseisessä haastattelumuodossa ei kannata siis lähteä sensuroimaan keskustelua vaan tekee mahdollisen karsinnan analysoimisen yhteydessä. Avoimen haastattelun toimivuus perustuu aitoon kiinnostukseen tutkimusaihetta kohtaan ja onnistunut haastattelutilanne kaipaa haastattelijalta persoonallisuutta sekä vuorovaikutustaitoja. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka.)

Tärkeää avoimen haastattelun tekemisessä on ottaa tarpeeksi aikaa vastauksille ja tarkentavien kysymysten esittämiselle. Toimintoina opiskelijana on minun kysyttävä, kuunneltava ja tarpeen tullen kysyttävä lisää esimerkiksi kysymyksillä miksi x-asia on/ajattelet näin tai kertoisitko tästä asiasta lisää. Olennaista on käyttää haastateltavan tässä tapauksessa asiakkaan kieltä. Tarkkailtavaa on huomata ja olla hereillä asiakkaan antamille vastauksille eli tuotoksille.

Tutkimusmetodina avoinhaastattelu oli oivallinen keino saada tarkennettua tietoa asiasta, jonka henkilö haastattelussa minulle kertoi mikäli mielenkiintoni heräsi jotain seikkaa kohtaan. Tällä tavoin haastattelu oli luontevaa ja toimi ikään kuin vapaampana keskusteluna. Se mahdollisti siis poikkeamia haastattelun juonen kululle haastateltavalle ja haastattelijalle mieleisemmäksi.

8 AINEISTON KÄSITTELY JA INDUKTIIVINEN SISÄLLÖNANALYYSI

Laadullisessa tutkimuksessa saadun aineiston käsittely voidaan jakaa viiteen eri osaan: litterointi eli puheen tarkka kirjoittaminen teksti muotoon, kerätyn aineiston yhteismitallistaminen, aineiston lukeminen, aineiston luokittelu ja tiivistäminen sekä aineiston tulkinta. Yhteismitallistamisen vaiheessa kerätty aineisto kootaan yhtenäiseen muotoon eli esimerkiksi tekstiaineistoksi, koska se mahdollistaa aineistojen käsittelyn onnistumisen yhden analyysimenetelmän avulla. (Kananen 2015, 160–162.)

Haastattelujen litteroimisen aloitin aina heti haastattelujen toteuttamisen jälkeen koska se siten mahdollisti keskustelujen pysymisen tuoreessa muistissa ja helpotti myöhemmin analysointiprosessia. Haastattelusta saadun aineiston litteroin hyvin tarkasti tekstimuotoiseksi. Litteroinnin jälkeinen puhtaaksikirjoitettu aineisto tulee varmuuskopioida sen säilymisen kannalta, eikä sitä tule luovuttaa ulkopuolisille henkilöille suojatakseen tutkimukseen osallistuneiden henkilöllisyyttä. Turvallista on myös tunnistetietojen ja aineiston säilyttäminen erillisissä paikoissa. Vastuu aineiston käytöstä ja säilytyksestä on aina tutkimuksen tekijällä. (Kylmä & Juvakka 2007, 111.)

Aineiston lukeminen ja perehtyminen tulee tehdä ennen varsinaista aineiston analysointia tutkimuksessa. Sen jälkeen aineistoa täytyy useasti tiivistää siksi, että tutkimukselle oleellisia ja käytettäviä asioita löydetään. Tällä tavalla oleellisista asioista tulee tutkimukselle merkityksellisiä ja aineiston osille voidaan sen jälkeen antaa kuvaavia termejä sekä asiasisältöjä. (Kananen 2015, 163.) Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että litteroinnin jälkeen perehdyin ja luin useaan kertaan saamaani aineistoa. Lukiessani aloin etsimään ja miettimään erilaisia teemoja, joita haastatteluista huomasin.

Induktiivinen sisällönanalyysi tarkoittaa tekstissä olevien sanojen ja ilmaisujen luokittelua niiden teoreettisen merkityksen mukaisesti eli on keskeistä tunnistaa väitteitä, jotka liittyvät tutkittavaan ilmiöön. Tämä sisällönanalyysin muoto perustuu ja ohjautuu tutkimuksen tarkoituksen ja kysymyksenasettelun mukaan. Olen-

naista on analysoida tutkimustehtäviin perustuvaa tietoa sen sijaan, että koko aineisto analysoitaisiin, koska sen tulee loppupeleissä palvella myös tutkimuksen tarkoitusta. Aineiston keruun ja analyysin aikana on myös mahdollista, että laadullisissa tutkimuksissa voi sen tutkimustehtävät tarkentua. Analyysin aikana aineisto puretaan osiin ja yhdistetään samankaltaista sisältöä keskenään. Tämän jälkeen aineistoa rajataan yhdeksi kokonaisuudeksi, jotta se vastaa tutkimuksen tarkoitusta ja sen tutkimustehtäviä. Toisin sanoen analyysillä kuvataan tutkittavaa ilmiötä tiivistetysti. (Kylmä & Juvakka 2007, 112–113.)

Aineiston analysointia ja tulkintaa voidaan tehdä aineistolähtöisesti, teorialähtöisesti tai niiden yhdistelmällä. Eli aineistolähtöisessä tulkinnassa puhdasta tekstiä jaotellaan sisältöihin ja nimetään. Teorialähtöisessä tulkinnassa etsitään erilaisia sopivia asioita aineistosta olemassa olevalla teorialla. (Kananen 2015, 171.) Aineistolähtöisessä analyysissä aiempien teorioiden, havaintojen tai tiedon ei tulisi olla merkityksellisiä analyysin tekovaiheessa. Tässä tapauksessa analyysi perustuu aineistoon. Ristiriitoja aineistolähtöisessä analyysissä nähdään olevan vaikuttavien tekijöiden puuttuminen tutkijan kontrollin vuoksi esim. analyysin toteuttaminen tiedonantajien ehdoilla tai tutkijan henkilökohtaisten ennakkoluulojen vaikutuksesta. Tuloksiin vaikuttaa kuitenkin aina esimerkiksi tutkimusasetelma, käsitteet ja menetelmät. Käyttämällä siis teoriaohjaavaa analyysiä, ei se silloin pohjaudu täysin teoriaan vaikka se sisältäisikin teoreettisia kytköksiä. Näillä teoreettisilla ja aiemmin tutkitun tiedon kytköksillä on analyysin tekemistä helpottava vaikutus. (Tuomi & Sarajärvi 2017, 148–149.)

Analysointi ja kerätyn aineiston muu tarkastelu tapahtui teoriaohjaavasti. Analyysivaiheessa esimerkiksi teemoja asettaessa ja jäsentelyn aikana koen teorian vaikuttavan niihin vaikka yritin jättää sen vähemmälle huomiolle. Analyysissä keskityin pääsääntöisesti itse aineistossa nousseisiin asioihin. Se ei kuitenkaan tarkoittanut sitä ettei teoriatieto elämänhallinnasta, toimintakyvystä ja miehisyydestä jäänyt huomioimatta. Analyysi ja tutkimustulokset ovat minun tulkintojani toteutettujen haastatteluiden pohjalta saamistani tiedoista. Aineiston tulkinnassa käytin siteerauksia haastatteluista voimistaakseni ja pohjustaakseni analyysia itsensä.

Kirjoittaessani tuloksia olin käsitellyt litteroitua aineistoa värjäämällä kysymyspatteriston eri osioissa ilmeneviä asiakkaiden ja ammattilaisten vastauksia, kommentteja ja pohdintoja muista haastateltavista teemoista esimerkiksi sukupuoleen liittyvästä asiasta, joka ilmeni toimintakyvystä haastattelemisen aikana. Näin ollen tulosten esille laitto ja myöhemmin pohdinta helpottui. Pysyin myös itse ajan tasalla mitä olin pohtimassa. Ilman kyseistä toimenpidettä olisi tärkeää tietoa jäänyt mielestäni hiljaiseksi tiedoksi. Tuloksia esitellessä korostan tiettyjä avainsanoja tummentamalla niitä ilmaistakseni löydöksiäni, jotka vastaavat suorasti tai epäsuorasti tutkimuskysymyksiini. Löydöksillä tarkoitan myös teoriaosiossa käytettyjä käsitteitä.

9 OPINNÄYTETYÖN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Tässä kappaleessa käsitellään opinnäytetyön luotettavuutta ja eettisyyttä. Kappaleessa tullaan esittämään pyrkimyksiä luotettavasti ja eettisesti kestävään tutkimukseen ja nostaa esille luotettavuuteen vaikuttavat asiat.

Opinnäytetyötä ja muutenkin tutkimusta suunniteltaessa tulee kiinnittää huomiota sen luotettavuuteen jo aikaisessa vaiheessa. Sitä kutsutaan tutkimuksen riskienhallinnaksi. Luotettavuus on tutkijan omalla vastuulla. Laadullisessa tutkimuksessa nähdään ongelmana objektiivinen luotettavuus eli tutkijan vaikutusta tutkittavaan. Toinen näkökulma on tutkittavan vaikutus tutkijaan. Tässä tilanteessa käytetään käsitettä saastuminen (reaktiivisuus). (Kananen 2015, 337–339.)

Tärkeää tutkimuksessa on tekijällä ymmärtää sen lähtökohdat ja kuvattava henkilökohtaiset lähtökohdat siihen. Laadullisen arvioinnin tutkimukselle ei nähdä selkeitä ohjeita koska osa tutkijoista ovat sitä mieltä, että laadullisen ja määrällisen tutkimuksen luotettavuudenkriteerit eivät eroaisi toisistaan. Laadullista tutkimusta on kuitenkin mahdollista arvioida eri kriteereillä: uskottavuudella, vahvistettavuudella, refleksiivisyydellä ja siirrettävyydellä. (Kylmä & Juvakka, 127.)

Opinnäytetyön aiheen pohdinta alkoi omista lukuisista ajatuksistani erilaisista käsitteistä sosiaalitieteenalalla kuten esimerkiksi yksinäisyys. Suoritettuani kuntoutustoiminnan kesäkurssin 2019 se kuitenkin rajautui kuntoutukseen ja sen myötä päädyin kuntouttavaan työtoimintaan osana pitkäaikaistyöttömyyden hoitoa. Tehdyäni toimeksiantosopimuksen Touri Miehillä -hankkeen kanssa aloimme yhdessä hankkeesta nimettyjen ohjaajieni lehtori Timo Marttalan ja Tarja Lipposen kanssa miettiä tarkennettua aihetta ja tutkimusmenetelmää. Merkityksellistä ohjauksesta teki ryhmäohjaukset yhdessä sairaanhoitajaopiskelijoiden kanssa, joka lisäsi näkökantaani sekä pääsin kuulemaan eri tieteenalan edustajien mielipiteitä. Minulla oli kuitenkin vapaus tehdä omat päätökseni. Yhteistyökumppaniksi toteuttaa tutkimuksen haastattelut ja siten aineistonkeruuseen lähti myöhemmin mukaan Meriva sr, joka on Meri-Lapissa merkittävä sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaisten kuntoutuspalvelujen järjestäjä. Kuntouttava työtoiminta oli käsitteenä

minulle ennestään tuttu, mutta Merivan toiminta oli minulle käytännön tasolla uutta.

Tutkimus tulee aina tehdä hyvien tieteellisten käytänteiden mukaan, jotta se voidaan suorittaa luotettavasti ja eettisesti hyväksyttävällä tavalla. Tässä tutkimuksessa on noudatettu tutkimuseettisen neuvottelukunnan hyvää tieteellistä käytäntöä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6.) Tutkimustani varten olen hankkinut tutkimusluvan Meriva sr:ltä ja tehnyt tutkimuksen huolellisesti ja rehellisesti. Muihin tutkijoihin ja heidän töihinsä olen viitannut asianmukaisesti osoittaakseni arvostustani. Lähdeviitteet on merkitty Lapin Ammattikorkeakoulun kirjallisten töiden ohjeistuksien mukaisesti. Opinnäytetyössäni olen käyttänyt monipuolisesti lähteitä vahvistaakseni teoreettista viitekehystä ja tutkimuksen luotettavuutta.

10 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tässä osiossa tarkastellaan tutkimuksen tuloksia ja keskityn tutkimuskysymyksiini vastaamiseen. Aluksi kerrotaan haastateltavista perustietoja, joka on tulosten ymmärtämiseksi olennaista. Kappaleessa 11.1 esitetään kuntouttavan työtoiminnan merkitystä asiakkaiden työ- ja toimintakykyyn esimerkiksi sen vahvistumisena. Kappaleessa 11.2 keskitytään elämänhallintaan ja siihen, miten kuntouttava työtoiminta vaikutti koettuun elämänhallintaan. Kappale 11.3 on tarkoitettu esitettyjen kuntouttavan työtoiminnan kehittämiskohteiden läpikäymiseen. Viimeisimpänä muttei vähäisimpänä kappaleessa 11.4 nostan esille kommentteja ja ajatuksia sukupuolen merkityksestä selvittääkseni miten sukupuolelliset erot näkyvät ja vaikuttavat Merivalla kuntouttavassa työtoiminnassa. Käytän tulosten esittämisessä haastateltavien sanoin suoria lainauksia, mutta poistaen niistä tunnistetietoja esimerkiksi nimet. Tulokset esitetään perustellusti laajasti vähäisen osallistujia määrän vuoksi tuodakseni yksityiskohtaisempaa tietoa ja estääkseni väärintulkintoja.

Kysyin mies asiakkaiden haastatteluissa heidän mahdollisia tavoitteitaan kuntouttavalle työtoiminnalle. Tämän kysymyksen esittäminen ei tuottanut asiakkaille ongelmia koska heidän tavoitteensa olivat kuitenkin suhteellisen selkeät ja yllättävän moni sävyiset. Tavoitteita, joista miehet kertoivat, olivat seuraavanlaisia: työelämään pääsy, opiskelu, sosiaalinen elämän lisääminen, perhe-elämän ja työn yhdistäminen omaishoitajuuden vuoksi, painon pudottaminen ja kunnon nostaminen kohti pyöreää ikälukua, veloista pois pääseminen sekä päihteettömyys. Miesten mukaan aktivointisuunnitelmiin ja kuntouttavan työtoiminnan jakson tavoitteiksi kirjattiin useasti elämänhallinta.

‐Niin no en tiä.. Tietenki jos me löydettäis nyt tämän jakson aikana joku mielenkiintoinen systeemi mulle että onko se opiskelu vai mikä se olisi. Sehän ois ihan ok asia. Ja tietenki työpaikka ois toinen et jos löytyis joku semmonen että mihin pystyis mennä. Se on kaikki ihan auki vielä että nyt mulla on ihan tämän jakson aikana mulla kestää tuohon syyskuun puoleen väliin saakka. Sais tätä sosiaalista elämää pyörimään ja tämmöstä no vaikka se 4 tuntia päivässä ni aikahan siellä

kulua nopeammin kuin mitä kotona neljä tuntia istuen ja katsoa samat vanhat tv ohjelmat. Tästä sitte että ei se isompaa tavoitetta ole tällä hetkellä.”

”No kyllä mulla se päihitteettömyys on se ykkös asia ja pysyä siinä ja sitten niin päästä uudestaan palkkatöihin Merivalla Syväkankaalla ja päästä veloista eroon. Kaikki tapahtuu aika nopeasti. Kuluvan syksyn aikana ennen lumi on maassa niin pitäis olla työsopimus kädessä ja velat on maksettu jne. Pyöreitä kohti kun mennään nii pitäis painoki tipahtaa reilusti.”

Tuloksia läpi käydessä ilmenee käsite omaishoitajuus. Asiayhteys on siis raskas tilanne, jossa haastateltava kertoi hoitavansa äitiään ja veljeään. Läheiset tarvitsevat paljon apua ja tukea kotoa. Haastateltava hakee siis ratkaisua miten hoitaa kotitilannetta ja voiko yhdistää työelämän sen kanssa.

”Ja tuota koska tässä on tarkoitus ensin Merivalla kartottaa miten sitä kotona pärjätään vai pärjätäänkö vai tarvitaanko sinne apuvoimia jotka käy siellä kun minä oon pois. Niin mä haluan nyt sen kartottaa myös sen täyden työpäivän osalta. Pitkän päivän pois kun klo 8 lähtee ja näin että miten mä saan ne hommat järjättyä sillee ja tehty kaike valmiiksi. Ne kyllä pärjää siellä kun on ruuat ja kaikki valmista ettei tarvi kun lämmittää ja näin. Mutta sen möö haluan nähdä seuraavaksi ja siinä on semmonen etten mä halua työllistyä mihinkään tämmöseen niinkö muuhun yritykseen. Koska sitten jos se ei tuukkaa onnistuu niin se on taas sen yrityksen kohalta huono ettei sinne palaa.”

10.1 Vaikutus työ- ja toimintakykyyn

Haastateltavat kokivat kuntouttavan työtoiminnan myönteisiä muutoksia heidän työ- ja toimintakyvyssään niiden eri osa-alueilla, jotka käyn nyt läpi. **Fyysistä toimintakykyä** kuvattaessa käytettiin useasti käsitettä **aktivoituminen**. Sillä tarkoitettiin fyysistä virkeyttä tehdä ja toimia ympäristössään. Yksi haastateltava koki aktivoitumista siitä, kun siirrytään kotoa pois jonnekin tarkoitukselliseen paikkaan. Lisäksi se näkyi lisääntyvänä ulkoiluna ja kuntoiluna.

”Tosi paljon on että ku aikasemmin sitä makas sohvalle ja vahtas telkkaria että tää on aktivoinut tosi paljon että pelkästään seki että kun kulkee pesulaan ja näin pois päin niin. Kyllä se on tuonut sellaista virkeyttä ja lisännyt liikunnan halua ja kaikkea tämmöstä. Aikasemmin oli aika heikkoa, piti itensä oikee pakottaa liikumaan ees kerran päivässä nyt se on kuitenkin helpompaa käyn tommosia pitkiä kävely- ja pyörälenkkejä tekemässä.”

”Noh. Vaikka semmonenki asia että liittyy taas liikuntaan. Että jos on huono ilma niin saa kiskottua itsensä kummiskin sateella sinne lenkille että oishan se helpompi vaa kattella sisältä. Että tämmöset asiat mitkä pystyy...”jaa sielä sataa vettä, noh pötköttelenpä vaa tänään ja katon telkkaria”. Tämmönen on ihan huomattavasti muuttunu sitten että. Tullut aktiivisempi elämänvaihe.”

Kuntouttava työtoiminta vaikutti myös miesten lihaskuntoon fyysisen työnteon kautta ja se koettiin positiivisena.

”Selkä oli aika huonossa kunnossa kun alotin ton ennen talvea Merivalla niin selkä vihotteli ku piti seisoskella ja olla niikö ulkona ja nostella tavaroita, joita oli enemmän niin selkä meinas vihotella nii mutta se kesti semmosen muutaman viikon ja se sitte nii orientoitu työntekoon se selkä että. Kyllä se heti niinkö fysiikka paranee myös vaikka on kuntouttavassa työtoiminnassa. Siellä on tekemistä ja se on aivan erilaista ku se että makaa kotona sängyssä.”

”Kyllä, on tottakai tuonut sellasta aktiivisuutta. Pitää paikat kunnossa ja ku oon kokki ammatiltani niin teen ite ruuan enkä osta puoli valmista tai hae pitsaa/hamparia.”

Tiedustelin haastattelussa myös, miten kuntouttava työtoiminta vaikutti heidän **terveyteensä**. Miehet sanoivat olevansa perusterveitä, mutta mainitsivat terveytensä uhkaavan päihteiden käyttö ja masennus. Vaikutus terveyteen näkyi heille **päihteettömyytensä** ja tunteena ettei kohtaa päihteiden käytöstä aiheutuvia mahdollisia seuraamuksia.

”No terveyteen se nyt vaikuttaa ainaki sen kautta että tai ainaki itelle se kuntouttava työtoiminta se merkitsee mulle tämmöstä selvää jaksoa elämässä.”

”Se auttaa siihen että ku on pitempi jakso ku muutama kuukausi nii on helppo olla ilman päihteitä ja sitten on helpompi olla ilman päihteitä vaikkei oiskaa mitää, että se loppuiski se työtoiminta koska tulee se pidempi pohja sille että on selvinpään ja huomaa sen että oot asiat taas rullaamaa.”

”Ehkä jotain lievää masennusta on ollu, mutta ei mitää fyysistä että ois sydänvi-koja ollu taikka. Silloin tietenki ku oli se alkoholi isosti mukana niin oli se masen-nuskin siinä rinnalla.”

Psyykkisen toimintakyvyn alueella miehet kokivat muutoksia mielialassa ja asenteissa. Näihin muutoksiin vaikutti **toiminta muiden ihmisten kanssa** esi-merkiksi ollessaan kuntouttavassa työtoiminnassa tai kohdatessaan muita hen-kilöitä. Kuntouttava työtoiminta koettiin työpaikkana ihan siinä missä muutkin eikä niin sanottua leimaantumista tunnettu.

”Kyllä se, nostaa mielialaa ja tuota aamulla/päivällä ku meen päivävuoroon niin kyllä sinne on mukava mennä ja työkaverit siellä tervehtii heti. Ja sitten siinä sa-malla tietää sen että tästäki päivästä tulee hyvä päivä.”

”Just lapset ja sukulaiset on huomannu että olen muuttunut valosemmaksi. On olut aivan älytön hyöty minulle tuosta kuntouttavasta työtoiminnasta. En ole kyllä..ei sitä ite huomaa ku alkaa sulkeutumaa ja sillälailailla mutta sitten tämmöset niinku läheiset huomaa sen sitte muutoksen mitä on tapahtunut.”

”Ihmiset kyllä varmasti kiinnittää huomiota siihen kun käytös muuttuu ilosem-maksi ja tällälailailla. Mitä itte ehkä huomaa että on ollu juro ja nyt on semmonen avoimempi niin sillälailailla huomannu sitte. Monet on sanonu että oot paljon ilo-sempi ku mitä oot ollu.”

Asenteelliset muutokset viesti seuraavat kommentit:

”Noh...kohottavasti. Kyllä se on. Mä oon tykänny käydä siellä. Alussa tietenki ko meni nii mietin, että ´mitähän tämä nyt on?´. Ei siinä ollutku mennyt pari viikkoa niin minä ihan ootin että pääsen lähtemään sinne. Ja mulla on ollu se kahtena päivänä viikossa niin ite halusin et saisko kolmantenaki päivänä käydä ja nyt mulla on neljä päivää viikossa eli se maksimi mikä voi olla. Ja ite oon aina halunnun että mulle lisättäis niitä päiviä.”

Onnistumisen kokemuksia nousi myös esille erilaisilla mittakaavoilla. Ne näkyivät työpajatoiminnan sujuvuudessa, arkielämän pikku asioissa ja omista henkilökohtaisista saavutuksista sekä työelämää koskevista kokemuksista.

”Noo ihan pienissä arkipäiväisissä asioissa ei sen tarvi olla kun joku juttu vaan ihan mitätön juttu kun onnistuu. Ei se oo mitää ihmeellistä, arjen pienet asiat. Illostuttaa ja sillälaila.”

”Ehkä se henkilökohtainen onnistuminen tai sen tunne tulee niistä pienistä palaista. Mitä on sieltä pahimmasta kuopasta ku on alkanu nousemaa pikku hiljaa että on päässy tähän pisteeseen.”

”Onnistuminen olik siite aika pitkän ajan päästä kun pääsin vapaaehtoiseen velkajärjestelyyn. No siite oli tämä maarakennuskone kurssin käyminen, olin tyytyväinen että sain sen tehtyä. Nyt sitten seuraava onnistuminen on syyskuussa että saan velat pois.”

Miehille heidän **motivaationsa** käydä kuntouttavassa työtoiminnassa oli samat kuin heidän **tavoitteensa** eli **elämäntilanteiden** ja **työelämän** yhteensovittaminen. Yhdellä miehistä motivaatiota lisäsi **päivärytmi** ja **työnteko**.

”No, se on siinä että se jaksottaa sitä viikkoa ja jaksottaa niitä päiviä ja se antaa valmiuksia siihen elämäntilanteeseen mikä mulla on tällä hetkellä kirjoitettu sinne

tavoitteeksi. Auttaa tässä myös selveyttään tätä jos mä ..täällä Merivalla olla palkkatyössä nii ja kotona saa asiat luistaan avulla tai ilman apua nii sitten alkais olemaan mahdollisuuksia hakea myös muualle töihin.”

”Kyllä se on tämä että tavallaan, että se antaa sisältöä päivään..menen töihin. Se on niinkö se pääasia siinä.”

Haastattelussa kartoitin myös, onko kuntouttava työtoiminta vaikuttanut miesten **itseluottamukseen** ja **itsetuntoon**. Niihin vaikutti **sosiaalinen kanssakäyminen** ja muiden ihmisten **kohtaaminen**, joka yhdistettiin haastateltavan sanoin **henkiseen varmuuteen** sekä **päihteettömyyteen**, joka tarkoittaa päihteiden käytön vähentymisenä aina kuntouttavassa työtoiminnassa olon aikana. Myös **tulevaisuuden** näkymät, jota kuntouttava työtoiminta eräälle haastateltavista avartaa vaikutti itseluottamukseen ja itsetuntoon. Hän pohti myös miten rahallisuus vaikuttaisi hänen itseluottamukseensa.

”Kyllä se on ku on tullu uusia tuttavuuksia ja tämmöstä ja huomannu että kyllä sitä vielä tulee ihmisten kanssa toimeen vaikka olin pitkiä aikoja..mulla saatto mennä pari kuukauttakin että en nähny kettään että mulla lapset asuu ihan toisella paikkakunnalla ja nämä ystävät asuvat, nämä metästyskaverit asuvat sen verra kaukana ettei viitti polkupyörällä lähteä käymään heidä tykönä. Että kaikki tämmönen juttu niin. Mulla on hyvä itseluottamus tällä hetkellä. Tulen toimeen eikä ole sellasta henkistä painetta sen puolesta vaikka mulla on tosi pienet nämä Kelan korvaukset. Yksinäinen ihminen kun olen niin tulen kuiteski siitä huolimatta ihan ok toimeen muiden kanssa. Ei oo siinä mielessä mittään.”

”No kyllä se on. Joka kerta niin on ollu mukava kirjoittaa se työsopimus siitä kuntouttavasta työtoiminnasta. Siinä niiku tietää sen kolmeksi kuukaudeksi ku ne sen yleensä kirjottaa tai puoleksi vuodeksi nii siitä tietää vähän tulevaisuutta eteenpäin. Koska jos ei oo mitää muutakaan eikä oo sitä kuntouttavaa työtoimintaakaan nii siinä on aina helppo sitten siinä sitä lyö läskiksi sitten kaiken muunkin. Tai sitten sortuu sinne päihteitten yleelliseen käyttämiseen tai sinnepäi että. Se auttaa aina kun on jotaki niinkö sormissa joku pyörimässä nii se on aina huono asia.”

Sosiaalisessa toimintakyvyssä muutokset näkyivät uusien sosiaalisten kontaktien lisääntymisessä vaikkeivat ne kuitenkaan vapaa-ajan ystävyysuhteiksi muuttuneetkaan. Myöskään jo ennestään löytyviin ystävyysuhteisiin ei koettu muutoksia koska ne ovat säilyneet vahvoina läpi aikuiselämän.

”Tottakai siellä työpaikalla on tullu sellasia uusia tuttavuuksia, ei nyt mitää ystävyysuhteita kuiteenkan voi sanoa. On sellasia tuttavuuksia että jos täällä kaupungilla näkee niin moikataan ja puhutaan ja ns. että sillälaila on tuonu mutta en muuten osaa sanoa siihen.”

Suhde läheiseensä parani yhdellä haastattelijalla sen myötä, että häntä **kannustettiin** käymään kuntouttavassa työtoiminnassa, joka lisäsi kaikkien tyytyväisyyttä elämäntilanteeseen omaishoitajuuden keskellä.

”Äiti ainaki on se on ihan tuota tyytyväinen kun se tietää että poika lähtee töihi ja. Ei se ikinä oo ollu sitä vastaan että mä oisi työssä kuntouttavassa vaan päinvastoin se on aina ollu äidiltä sama signaali että menee paremmasti. Kyllä ne on paljon nähny ku on mennyt huonommasti. Onha se aina, äitiki on ollu kymmeniä vuosia aina tukemassa. Sieltä se on kuitenkin alkanut jostain ammatti-ihmisistä että ei äitikään vaikka se jonkun aikaa jaksoi kannustaa mutta senki näkee että se alkaa olla toivotonta niin ei se jaksa enää mahottomia sekää. Nyt on tällä hetkellä on ihan tyytyväinen vaikka tällä hetkellä onki kuntouttavassa on siihenki tyytyväinen että on ainakin jotain.”

Haastateltavat kokivat myös **osallisuutta**. Sen perustui tunteeseen siitä, että kuuluu yhteiskuntaan veronmaksajana, Merivan yhteisöön ja osaksi työelämää. Osallisuus tunnettiin voimakkaampana, kun siitä kerrottiin muille henkilöille.

”No tietenki nyt siinä mielessä että osallisena..mielellään tekee jotain sen rahan eteen mitä saa. Että jos se muuten tulis tuolta ihan ilmatteeksi että...mutta tykkäisin tehdä enemmänki töitä..että palkkatyön. Onhan se sillain että mukavampi ku joku kysyy että ”mitä sä touhuat?”, nii onha se mukavampi sano että ”on

jossakin kun ei oo missään (eli kuntouttavassa työtoiminnassa). Eli vaikka se työtoimintaki niin siitäki on jääny paljon rahaa saamatta kuitenkin ko parhaimmillaan ku neljänä päivänä viikossa niin siinä on sitä tekemistä ja päivää ja viikkoa aika mukavasti. On se sillain mukava sanoa että ´´mä oon työtoiminnassa muutaman kuukauden että koitetaan tehdä jotai ettei vaa kämpillä notku´´. En mä nyt oikee muuta osaa sanoa.´´

´´No maksan kuiteski veroja ja tällälaila nii tottakai. En osaa sanoa tuohon sen tarkemmin.´´

10.2 Elämänhallinnan vahvistuminen

Taloudellisesta näkökulmasta elämänhallinnan tunne vahvistui kun rahaa oli enemmän käytettävissä laskujen maksamiseen ja omiin hankintoihin kuten puhelimen ostamiseen. Lisäksi taloudellisesta helpotusta toi kulukorvaus, joka on 9€/päivässä kun kuntouttavaan työtoimintaan osallistutaan aktivointisuunnitelman laatimisen jälkeen. Taloudellinen tilanne vaikutti myös erilaisten **suunnitelmien** ja **arvioiden** tekoon niin oman tulevaisuuden kuin lähitulevaisuuden kohdalla. Rahan käytöllä nähtiin olevan mahdollisia seurauksia ja ne tiedostettiin.

´´No onhan se tottakai niinkin pieni summa kun 9e/pvässä niin se on iso summa sellaselle joka on pelkkien tukien varassa asunu että.. onhan se vaikuttanu siinä. Tottakai siinähan on seki ollu että on saanu sen lämpimän aterian. Kyllähän se vaikuttaa, pienet summat. Sillä on tullut toimeen.´´

´´No se että kaikki laskut saa maksettua aina ja tuota. Uuden 1500e puhelimen sai tilattua ja. Jotaki hyötyä on siitä..ei oo maksuhäiriöitä ja voi tehdä omiaki hankintoja. Ja muutenki suunnitella asioita eteepäi.´´

´´No noilla pienillä summilla..jos on ostoksilla niin jos on 6e kengät nii se täytyy laskea että onko sulla varaa ostaa.´´

Elämänhallinnan koettiin parantuvan myös **arki- ja vuorokausirytmien** kohdalla. Miehet kertoivat muutoksistaan **unirytmiiin ja arkirytmiiin**. Unella oli hyvin iso rooli päivän rytmittämisessä. Ennen kuntouttavaa työtoimintaa unirytmii toteutui niin, että päivät nukuttiin ja yöt valvottiin. Kuntouttavan työtoiminnan koettiin tuovan positiivisesti rytmiä heidän elämäänsä. Toisaalta taas koettiin, että kuntouttava työtoiminta sopii erityisen hyvin tiettyihin **elämäntilanteisiin**, joissa täytyy yhdistää vastuita. Mielenkiintoista oli huomata, että työpäiviä ja sen mukaista arkirytmiä kuvailtiin **”ihmisen elämäna”**.

”Ennen kuntouttavaa saatoin nukkua 12 asti ihan kevyesti. Yleensä valvoin ja katoitin telkkaria tai luin kirjaa ja sitten päivät nukkua. Nythän on tullut paitsi tietenkii korona aikana niin tietty rytmi. 12 mennä niin siinä herää vielä ihan ihmisten aikaan niin sanotusti ja tekee ne aamutoimet. Sitten ku on se 12-16 työaika nii kyllä se rytmittää päivää tosi paljon siinä tulee semmonen niinkö miksi sanotaan..arjenhallinta paranee.”

”On muuttunu. Ei nyt enää pysty iltä myöhää saakka kattoon Netflixii sillou ku mulla on työpäivät että pakko se on ihmise nukkuaki. Siinä on tullu rytmi. Aikaisemmin saato nukkua milloii nyt tahansa 2-3 tunni päiväunet ottaa millo huvitti ja..Nykyään se on iha säännöllistä ”ihmisen elämää”.”

”No mulla on ollu tää työtoiminta sillai että ku tää työtoiminta on alkanu 12 niin se on sopinut mulle sillain että ku velipoika on tosi kova nukkumaan aina..se nukkuu sinne 10 tai 11 korvaan nii siitäku ennenku töihii lähtee nii sitä sitten saa ylös ja päästää vaihtaa kuivat lakanat sänky ja jne. Tää klo 12-16 on sopinu erittäi hyvi, mutta seki nyt tulee nähtäväksi jos mä pääsen palkkatyöhön niin miten nämä hommat saadaan sovittua sen velipojan kans niin että se aamupuuro syötäis silloii klo 7 ja noustais ylös. Katotaa onko tarvetta vaihtaa sänkyyn puhtaat lakanat. Että ne on semmosia taisteluarvosia sitte ku sinne asti päästää. Sen näkee sitten. Koska äiti on niin rasittunu siitä (henkilön nimi) auttamisesta ettei se enää jaksa sänkyä laittaa.”

”Ihminen tarvii tämmöstä rytmiä elämään että sulla on tiettyä aikoina teet tiettyjä asioita etkä koko päivää ole...tuijota seinää että kyllä se ihminen tarvii täsmällisyyttä ja tämmöstä.. Kyllä tämä on antanut paljon tämä kuntouttava siinä mielessä. On saanut sen elämänrytmin ja elämänhallinnan sillä. Se on säännöllistä että vaikka viikonloppuna tulee...niin herää kuiteski että ois menossa töihin. Kaikki on muuttunu.”

Kysyin avoimena jatkokysymyksenä miehiltä myös miten heidän **rutiininsa ja rytminsä** on muuttunut viikonloppuisin, kun kuntouttavaan työtoimintaan ei tarvitse mennä? Arkirytmi säilyi ja oli jäänyt heille **tavaksi**. Viikonloppuja täytettiin **sosiaalisella toiminnalla** esimerkiksi olemalla yhdessä ystävien tai perheen kanssa. Muuttunut rytmi ja **elämäntapa** koettiin positiivisena. Yksi haastateltavista sanoi myös asian olleen menneisyudessa toisin, kun hän oli **työttömänä** ja koki sen vaikuttavan **ystävyyssuhteisiin**.

”Eei. Kyllä mulla on se että mä yheksältä otan iltalääkkeen mikä mulla on ja se on sitten kymmeneltä nukkumaan.”

”Joo. Se on iha selkeästi tuonu sen että työttömänä ku olin niin se rytmi oli ihan mitä sattuu että. Silloi muuttu nukkumine ja saatto herätä koska vain. Se on tuonut hyvää positiivista buustia.”

”No...sillai oon yrittäny järjestää että viikoloppusin on jotain tekemistä että ja..siinä niinku monesti on kavereiden kanssa lähetää Hirvikämpälle puuhastelee tai tällästä. Sillonku oli työttömänä niin sitä saatto jättää välii näitä juttuja esim. kaveri kuttuu että lähetään tekemään puita niin saatto keksiä jonku aivan höpö höpö jutun että mulla on nyt kyllä joku iha tsippa duuda juttu tässä.”

Itsenäisessä asumisessa parantumista tai tehostumista oli asioiden järjestyksessä ja toteutuksessa yhdellä haastateltavalla. Pääsääntöisesti kotiaskareiden hoitaminen ja itsenäinen asuminen luontui hyvin. Asioiden tekemisen **aloittaminen** koettiin haastavaksi ajassa ennen kuntouttavaa työtoimintaa, joka johtui päihteiden käytöstä ja passivoitumisesta esimerkiksi yksinäisyyden myötä. Esimerkkinä nostettiin siivoaminen, joka yhdistettiin **aktiivisuuteen**.

“Onhan se siinä mielessä että aikasemmin aina vaan siirsi ja siirsi vaikka jotain siivousta ja sitten ku alotin kuntouttavan niin tulee tehtyä ne asiat heti..ei tule siirrettyä ja siirrettyä jos on vaikka pölyistä kotona niin kyllä se tällä hetkellä heti siivotaan pois. Se on sitä aktiivisuutta. Ei oo viittiny tehä. Kukas siinä tulee mulle sanomaan ku yksin oot että sulla on nyt kyllä tosi pölyistä täällä että.”

Omien asioiden hoitamisessa yksi haastateltava kertoi, että olisi tarvinnut apua ja tukea silloin kuin hänellä oli runsaasti **päihteiden käyttöä**, jopa viikkojen ajan. Tietyissä pisteissä tämä vaikutti myös sosiaalisten tilanteiden pelkoon. Selvinä aikoina tukea ei tarvittu. Kaiken kaikkiaan palveluita osattiin käyttää asioimiseen esimerkiksi jonkin asian selvittämisessä Kelalla. Positiivinen vaikutus elämänhallintaan päihteiden käytön aikana parani kuntouttavan työtoiminnan ja yksilövalmennuksen myötä.

“Noh.. ku on ollu pakko hoitaa. Kahdeksan vuotta asunut niinkö yksin niin eihän kukaan siellä sinun puolesta ehi tehä jos et ite osaa nii pyydät kaverilta apua asiaan. Tottakai Kelalta nämä...tukien hakeminen oon hakenut tietoa virkailijoilta. Kummiskin osannu mennä hakemaan sitä oikeaa asiaa. Asiat on Kelanki kanssa toiminu.”

“En. Ainoastaan jos liittyy siihe juomiseen ja on joku yllättävä asia. Viikkojen ja viikkojen juomisputken keskellä tulee joku yllättävä asia tai mennä lääkärii tai käyttää jotaki nii silloi joo mutta tälleen ku on selvinpäin pitkiä aikoja nii ei oo tuota.. paitsi että on se pieni pelko uusia tilanteita ja ihmisiä kohtaan että sitä ei tavallaan moni varmasti huomaa että se on vaa semmonen asia mikä pyörii tuolla mun pään sisällä. Varmaan silloin oisin, mutta eihän mulla semmonen tullut mieleenkään.”

10.3 Kehittämiskohteet kuntouttavalle työtoiminnalle

Osana tutkimuskysymyksiäni kartoitin Merivan ammattilaisten ja mies asiakkaiden näkökulmia sekä ajatuksia kuntouttavan työtoiminnan **kehittämiskohteista**. Kommentit ja näkemykset liittyivät yleismaalliseen sekä Merivan toiminnan näkökulmaan esimerkiksi **yhteistyön tiivistämistä** eri toimijoiden kanssa, **mahdollisuuksien tarjoamista** asiakkaille, **työelämän** vahvempaa kiinnittymistä ja **verkkopalvelujen parantamista asiakaslähtöisemmäksi**. Jopa myös kevät-kesän 2020 aikana olevan koronavirus tilanteen osalta syntyi kehitysideoita, jotka huomattiin käytännön työn kautta.

Käytännön tason kehittämiskohteina kuulin niin asiakkailta, kun työntekijältä monipuolisemman työtoiminnan tarjonnalla. Työpajoja tulisi monipuolistaa ja laajentaa eri ammattialoille ja työtehtäviin, jotka kehittäisivät erilaista ammattitaitoa. Tarjontaa tulisi siis laajentaa ja lisäämällä vaihtoehtoja. Tällä uskotaan olevan tukevia vaikutuksia **koulutuspolun** valitsemille ja siten asiakkaiden mahdolliselle **työllistymiselle**. Lisäksi eräs haastatteleman mi mies oli sitä mieltä, että työpajoissa toiminnan järjestelyyn tulisi saada monipuolisuutta ja että kaikille suotaisiin enemmän mahdollisuuksia kokeilla ja yrittää eri työtehtäviä. Muuta palautetta tai kehittämiskohteita miehet eivät osanneet sanoa ja olivat tyytyväisiä kuntouttavaan työtoimintaan Merivalla.

”Ehkä mä vähän sitä niitä ammattialoja tavallaan tai niitten pajojen mahdollisuuksia vois laajentaa sillälaila että ois vähä enemmän eri tämmösiä työtehtäviä ja erilaista ammattitaitoa vaativia työtehtäviä et se vois olla yks semmonen niinku mikä auttais sitten että jokainen joka sitä kuntouttavaa työtoiminnan tukea tarvii ja on tietylle alalle suuntautunu niin se vois tehdä juuri sitä.. toki niitä on nyt tässä viime aikoina mietitykkin niitä mahdollisuuksia ja sitä on vietykki vähä siihen suuntaan että on tullu esimerkiksi näitä tietokone ja somejuttuja tähän rinnalle ja semmosia mitkä reaailmailmassaki sitten tällä hetkellä enemmän työllistää taikka on semmosia kysytympiä aloja mitä tota mihin ihmisiä tarvittais ja sinne koulutuspolulle sitten ohjattais.”

”Kehittäisin niin että siellä annettaisiin useammille ihmisille mahdollisuus tehdä esim. autonkuljettajan paikkaa nythän siellä on ties kuinka monta vuotta sama kaksikko. Siellä on niinkö kaks pakettiautoa millä siellä ajetaan sanotaan ykkös nurkiksi sitä..parempi auto ja sitten on semmone kakkos auto sillä ajella näitä romukeikkoja. Niin siinä on siinä ykkös nurkissa on ollu ties kuinka monta vuotta sama kaksikko. Pitäis siinä vähä niinkö kattoo et toisilleki annettais mahdollisuus että pystyisikö tekemään. Tai kakkos auto siinä kyllä vaihtuu se enemmänki se kuljettaja ja apukuljettaja jne. Ykkös autossa ei koskaan.”

Ehdotuksena tuli myös tiiviimpi verkostotyö **tukemaan kuntoutumisprosessia** ja olemaan mukana **aktivointisuunnitelman** teossa esimerkiksi päihde- ja mielenterveyspuolen ammattilaisten ja **työelämän edustajan** kanssa esimerkiksi yrityksistä eli he olisivat niin sanotusti osa **väliverkoston**. Tälle nimeksi annettiin **verkostomainen työtoiminta** ja **työskentelytapaprosessi** osaksi kuntouttavan työtoiminnan järjestämistä. Hyviä mahdollisuuksia sekä verkostoja on tällä hetkellä haastateltavasta vielä hyödyntämättä kuntouttavan työtoiminnan osalta.

”Tietenki jos sitä tukea voisi olla sillälailla enemmän että se verkosto ois enemmän läsnä siinä kuntoutumisprosessissa myös ne muut niinkö esimerkiksi tahot jotka on ollu mukana silloin kun suunnitelmaa on tehty niin vois vähän niinkö tiivistää sitä yhteistyötä ja niitä väliverkostoja esimerkiksi vois olla tietenki enemmän juurikin esim. sosiaalitoimi, mielenterveyspuolen taikka sitten aatella nyt vaikka jonku tommosen ihan yrityksen että saatais sitä ihan työelämä näkökulmaa sinne vaikka nyt kuntouttavasta työtoiminnasta puhutaanki niin vois olla mukana siinä ehkä sitä. Se vois olla verkostomaista työtoimintaa tai työskentelytapaprosessia.”

Kysyin avoimena kysymyksenä jatkona tähän, että miten verkostotyötä voisi Kemissä parantaa tai miten se voisi haastateltavan mielestä onnistua. Vastauksena sain ajatuksen ”yhden luukun periaatteesta yhdestä paikasta”, joka mahdollistaisi asiantuntevaa palvelua ja helpottaisi Merivan asiakkaiden palveluohjausta ja neuvontaa. Lisäksi silloin palveluprosessia esimerkiksi palvelutarpeenarvointi voitaisiin hoitaa tehokkaammin koska kaikki tahot olisivat samassa tilassa ja vähentäisi asiakkaan kiertelyä eri paikoissa.

“Tietenki semmonen tota niinku ihan sen työskentelytavan että oisko niinko ne viranomaiset lähempänä toisiaan eli semmosta yhen luukun periaatetta että yhestä paikasta sais niinku tota monenlaista asiantuntevaa palvelua että tota ei tarvis ihmisen kiertää sitte eri paikoissa esimerkiksi se palveluohjaus vois olla semmonen että seku ihminen otetaan vastaan niin että tsekattais että minkälaista palvelua se ihminen tarvii ja sit se palveluohjaus ja palvelutarpeen arviointi ois semmonen että siitä katottais sitten että se ihminen tarvii tämmöstä ja tämmöstä sit se verkosto järjestää sitä palvelua hänen tueksi sit se ois niinku...toimis enemmän tiiviimmin ajassa ja paikassa sen asiakkaan rinnalla en tiedä oisko se mahdollista että samaan rakennukseen saatais tota sosiaalityö, päihdehuolto, mielenterveyspalvelut, perhetuki ainaki lähemmäs tiiviimmin toimimaan kuitenkin. Siitä saattais olla hyötyä sitten asiakkaalle.”

Ongelmakohtia havaittiin **kuntouttavan työtoiminnan laissa (189/2001)** koska sen koetaan olevan edelleen **uudistuksen ja muutosten** alla. Erään haastatelijan mielestä kuntouttava työtoiminta vaatii jaottelua **koulutukseen ja työelämään** tähtäävän lisäksi myös **elämänlaadun ja osallisuuden tukemisen** linjaksi. Tämä koettiin sen vuoksi, että osa kuntouttavaan työtoimintaan ohjatuista asiakkaista eivät ole **kykeneviä** koulutukseen ja työelämään tähtäävään työtoimintaan vaan ennemminkin kuuluisivat sosiaalisen kuntoutuksen piiriin. Sosiaalisessa kuntoutuksessa nähtiin ongelmana asiakkaan taloudellinen asema eli se, että heillä olisi sama toimeentulo ja etuudet esim. osallistumisen korvaus kuin kuntouttavassa työtoiminnassa käyvällä. Sosiaalinen kuntoutus tulisi nostaa samaan asemaan kuin kuntouttava työtoiminta. Tämä mahdollistaisi asiakkaiden tarkemman ohjauksen oikeiden palvelujen ja toiminnan piiriin, joita asiakas tarvitsee ja heidän **realististen tavoitteiden ja tuen tarpeen** mukaan.

“Mun mielestä.. se laki on tosiaan tullut 2001, ni mun mielestä se on siitä saakka ollu uudistuksen alla eikä se oo vieläkään uudistunu elikkä jos mä saisin päättää niin mun mielestä pitäisi olla kaks ihan selkeetä kuntouttavan työtoiminnan tämmöstä toimintalinjaa: toinen ois tämmönen niinku koulutuksen ja työelämään tähtäävä kuntouttava työtoiminta mitä se lainsäädännöllisesti juuri nytkin on, mutta

sitten me tarvittais tällöinen kuntouttava työtoiminta, jonka tavoitteena ois tällöinen elämänlaadullinen ja osallisuuden tukemisen linja, et nää pitäisi olla kaksi eriä koska meillä on aika paljon semmosia asiakkaita et jos ihan tarkkaan luetaan kuntouttavan työtoiminnan lainsäädäntöä niin sen pitäisi olla se koulutus ja työelämälähtöisyys niin ei välttämättä nää asiakkaat kaikki edes kuulu siihen palveluun vaan he kuuluis esimerkiksi sinne sosiaaliseen kuntoutuksen palveluun, mutta sitten tässä sosiaalisen kuntoutuksen palvelu ku ei oo siihen samaan pääsy kun kuntouttavaan työtoimintaan on elikkä siinä ei esimerkiksi oo sitä taloudellista etua tai näin niin se ei oo vielä samanlainen ku tää kuntouttava työtoiminta ja mun mielestä sen takia tähän pitäisi tehdä nää kaksi selkeää linjaa. Toinen tähtää koulu- ja työelämään ja toinen tähtää tällöiseen osallisuuteen ja elämänlaatuun ja tällöisiin kysymyksiin.”

Asiakkaiden kanssa tiiviimmin työskentelevä Merivan työntekijä kommentoi hyvin samantyyppisesti ja tuki kyseistä ajatusta **palvelujen selkeyttämisestä** sekä **erotelusta** asiakkuuksien tarpeiden mukaisiksi eli esimerkiksi työelämää- ja koulutusta tavoittelevaksi ja elämänhallintaa sekä sosiaalista tukea tarjoavaksi. Tämä kuvastaa hyvin myös Merivan palvelujen, strategian ja tarkoituksen tuntemista työntekijöiden kesken. Lisäksi sosiaalisen vahvistamisen ajatus näkyy kommentissa.

”Kuntouttavan työtoiminnan idea että siinä on kuitenkin se semmonen, aateltu että niinku juurikin siihen elämänhallintaan ja sosiaalisiin tilanteisiin liittyvää tukea enemmän et sitten työkokeilut ja muut niin kyllä työkokeilu on sitten enemmän sitten työmarkkinoille ohjaavaa tai mahdollisesti koulutukseen ohjaavaa palvelua. Se kuntouttava työtoiminta on kuitenkin alkuvaiheessa ainaki enemmän semmosta elämänhallintaan, sosiaaliintaitoihin ja tällöisiä tukevaa toimintaa ja sitä uraa voidaan myös siinäki suunnitella kuntouttavan työtoiminnan aikana. Enemmänki siis näyttäyty sellasena...semmosena sosiaalisen tukena kuin vaikka työkokeilu tai palkka tuettu työ on sitte jo tällöistä enemmän henkilöille joilla on sitte jo edellytyksiä siihen semmoseen työskentelyyn säännöllisesti ja koko päiväisesti / viisi päivää viikossa.”

Yksi isompi asia, josta kehittämistä voidaan ja olisi hyvä aloitella, on koronaviruksen vuonna 2020 aiheuttaman poikkeustilan vaikutus **aktivointisuunnitelmien** laadintaan ja käytäntöihin yleensäkin. Resurssipula ja -ongelmat haastavien aikojen keskellä herättivät yhden haastateltavan mukaan ajatuksen aktivointisuunnitelmien tekemisestä joustavasti ja silti lakia noudattaen siihen osallistuvista tahtoista, että aktivointisuunnitelmia voitaisiin tehdä osittain etätyönä ja siten säästäten resursseja. Ongelmaksi sanottiin olevan yhteisen ajan löytämisessä eri tahojen kesken. Merivalla asiakkuus voi alkaa vasta kun aktivointisuunnitelma on laadittu. Kuntouttavaa työtoiminta hänen mukaansa saataisiin käynnistymään asiakkaille nopeammin tai jo olemassa olevaa aktivointisuunnitelmaa päivittää mikäli joustava malli kehitettäisiin. Tässä hänen kommenttinsa:

”Täytyy myöntää nyt että tietenki tää ku nyt on ollut tää poikkeustila tässä mikä sotkee kaikki ajatukset että kun eletään tavallista aikaa niin kuntouttavaan työtoimintaan tulee aina tehdä se aktivointisuunnitelma ennenkö meille voi edes tulla jossa on juuri se sosiaalityö ja TE-hallinnon asiakas ja kyllähän se on varmasti myös resurssi kysymys et kuinka usein tavallaan voidaan tehdä niitä aktivointisuunnitelmia että et kaikkiallahan ne resurssit on vähän sellaset haasteelliset et ja kuitenkin lainsäädäntö edellyttää tän kolmikannan suunnitelman tekemisen ehkä aattelen että tää korona-aika on nyt tehny sen näkyväksi että myöskin näitä suunnitelmia pystytään tekemään olematta kaikkien läsnä esimerkiksi niin että yksi osapuoli on vaikka siellä etänä siinä tilaisuudessa ja näin niin jotenkin ehkä toivon sitä, että tää korona tavallaan avaa sille aktivointisuunnitelman tekemiselle vähän muunkinlaisia malleja kuin se perinteinen ”kaikki istuu saman pöydän ääressä” koska se on resurssi kysymys että miten me löydetään sitä yhteistä aikaa aina niin, että TE-palveluiden virkailija ja kunnan sosiaalityöntekijä, ni se on aika haasteellista. Tänä päivänä kun kuitenkin monet työpaikat on niin mitoitettu tavallaan ne työt niin minimiin, niin pystyttäis nopeemmin käynnistämään kuntouttava työtoiminta kun pystyttäis vähän joustamaan näissä aktivointisuunnitelmien tekemisissä ja varsinkin silloin jos siellä on olemassa oleva aktivointisuunnitelma jo että tavallaan suunnitelman päivittämistä niin vois tehdä sen tälleen joustavilla malleilla.”

Keskustelu kävi myös **ammattilaisten ja tahojen rooleista** suhteessa kuntouttavan työtoiminnan **tavoitteisiin** sen mukaan tavoitellaanko **elämänlaadullista vahvistamista**, jolloin sosiaalitoimella olisi suurempi osa aktivointisuunnitelman laadinnassa. **Työ- ja koulutus tavoitteiden** kohdalla suurempi rooli olisi TE-palvelujen virkailijalla.

”No jos itse saisin päättää niin ehkä aattelen niin, että silloin ku puhutaan tällästä elämänlaadullisesta ja osallisuutta tukevasta kuntouttavasta työtoiminnasta niin silloin sen sosiaalityön rooli vois olla isompi elikkä silloin se vois olla se aktivointisuunnitelma tekeminen vaikka niin, että siellä ois se sosiaalityöntekijän asiakas ja sit vaan käydään niinkö se keskustelu vaikka puhelimitse sen TE-palvelun virkailijan kanssa, että tämmöstä tässä nyt suunnitellaan ja sit taas toisinpäin et silloin jos siellä taas ois enemmän se työ- ja koulutus tavoitteena niin sit se vois olla aktiivisempi se TE-palveluitten virkailija.”

Palautteena **TE-hallinnolle** ja kunnan **sosiaalitoimelle, Kelalle** sekä **terveydenhuollolle** nousi netti- ja verkkopalveluiden käyttöön liittyvät ongelmat, joita Merivan asiakasryhmillä oli niiden käyttämisen ja ymmärtämisen suhteen. Ongelmina niiden käytössä nousi asiakkaiden puutteelliset käyttö taidot, tietämättömyys, epäselvyys ja kielitaito esim. haettaessa palveluita verkosta.

Erityisiä ongelmia ilmeni lomakkeiden täytössä ja viranomaisten päätöksien ymmärtämisessä niin sanotulla ”kapula kielellä” eli päätöksen ydinasia jää epäselväksi. Asiakkaat kuitenkin saavat Merivan henkilökunnalta tukea, rohkeutta ja apua verkkopalvelujen käyttämiseen. Joskus tilanteita lähdettiin selvittämään yhdessä asiakkaan kanssa, mutta tukien kuitenkin heidän **omatoimisuuttaan** hoitaa omat asiansa. Pelkoa oli myös **taloudellisten etuuksien** sotkemiseen jonkin mennessä verkkopalveluissa pieleen, jolloin etuuksien saamisen siirtyisi kauemmaksi. Nuorille asiakkaille verkkopalvelujen käyttö koettiin kuitenkin helpommaksi.

”Niin, no tota siis siellä on tullu näitä kysymyksiä esiin ja vastaan että niinku ei osata sitä jotakin lomaketta täyttää taikka ei päästä jolleki tietylle sivulle esim. ja tota sitten myös ne niinkipäi että joidenki viranomaisten kuten Kelan palvelut ja

terveydenhuollon päätökset joita ei ymmärretä että mitä ne päätökset tarkoittaa Niitä joutuu joskus niinkö itsekin tutkiskelemaan ja miettimään että "ok, mitä nää oikeesti tarkoittaa" että ne on semmosia tai monesti semmosia kapulakielisiä ne päätökset että. Ei itsekään oikeen aina ymmärrä että mikä tässä on niinkö jutun juoni ja mitä tämä päätös tarkoittaa. Semmosia asioita joutuu aika useastikin setvimään."

"Ja sit varmaan se että tota jos ei oo sitä nettihommaa kokeillu tai verkko tämmösiä tottunu käyttämään niin kyllähän se rohkeuski asiakkailta puuttuu että he hakevat täältä sitte tukea ja apua siihen että tota "miten tänne päästään" ja vähän pelottaa se asiointi netissä että jos tässä nyt jonki virheen ni rangaistaanko mua taikka siirtykö rahan saanti neljän viikon päähän."

10.4 Sukupuoli näkökulmat kuntouttavassa työtoiminnassa, miesten kohtaaminen palveluissa & miestoiminnan mahdollisuudet

Ammattilaisten mukaan työpajatoiminnassa on enemmän miehiä kuin naisia. Yksi haastateltavistani kertoi, että syy voisi olla miesten **heikossa työmarkkina-asemassa, matalammassa koulutustasossa** ja niistä aiheutuvista **pidempään jatkuvasta työttömyydestä**. Hän kertoi kuitenkin, että nykyään tämä tilanne on vuosikymmenen aikana alkanut tasaantua. Pääsääntöisesti siis sukupuolella ei nähty merkitystä asiakkuuksissa vaikka sukupuolista jaottelua esiintyi Merivan eri yksiköissä eli esimerkiksi miesvoittoistunut autoasennus työpaja ja naisvoittoinen pesula toiminta.

"No yleensäkin ottaen työpajatoiminnassa miesten osuus on ollut yleensä aina suurempi ko naisten. Joka tota ehkä osittain selittyy sillä heikolla työmarkkina-asemalla että tota. Ehkä näkyy sellainen, että ne miehet jotka on mukana meidän toiminnassa on niillä ehkä vähän niinku matalampi koulutustaso kun taas sitten naisilla jotka on mukana. Mutta tää on nyt tässä viimesen sanotaan kymmenen vuoden aikana tasottunu aika paljon et enemmänkin silloin 20 vuotta sitten näky enemmän tämä että miehiä oli enemmän joilla oli heikompi koulutustaso ja pitempi työttömyys mut nyt alkaa olla se semmonen , että ehkä se sukupuoli ei sitte

hirveesti vaikuta siihen meidän asiakkuuteen. Mutta tuota tietenkin vähän se että missä yksiköissä kun meillä on näitä eri toimintayksiköjä niin kyllähän esimerkiksi auto ja metalli yksikössä näkyy enemmän, siellä on enemmän miehiä kun taas sitten jossain ehkä pesulassa näkyy ehkä enemmän naisia mutta.. mut ei nyt varsinaisesti hirveesti ehkä sukupuoli näyttäydy täällä.”

Toinen Merivan työntekijä, joka vahvemmin työskentelee asiakkaidensa kanssa, kertoi, että miesten ja naisten asiakkuuksia erottaa **elämännhallinnalliset ongelmat ja haasteet** esimerkiksi mielenterveysongelmat, päihdeongelmat ja menneisyydessä lain kanssa koetut ongelmat. Eli miesten asiakkuuksien taustalla ne ilmenivät enemmän. Hänen näkökulmastaan **koulutus** ei aiheuttanut jakaumaa koska usealla Merivan asiakkaalla sukupuolesta riippumatta ei ollut ammatillista tai muuta sivistävää koulutusta peruskoulun tai kansakoulun jälkeen.

”Njaa a. Tietenki ehkä kuntouttavassa työtoiminnassa en nyt ihan lukumääriä osaa ihan tarkkaan sanoa mutta nyt ku miehiä on esimerkiksi enemmän siinä asiakaskunnassa ja ryhmässä että, mun mielestä tällä hetkellä ainaki ja tota noo ehkä siellä on sitte jos niitä jotaki eroja miesten ja naisten väliltä hakee niin ehkä sitte miehillä on niitä siellä taustalla olevia tämmösiä siihen elämännhallintaan liittyviä haasteita saattaa olla useampia ja siellä voi olla näitä mielenterveys- ja päihdeongelmia eli tämmösiä elämännhallintaan yleensä liittyviä haasteita lukuisampi määrä esim. vaikka sitä tämmöstä lain kanssa hankauksissa ollutta aikaa. En osaa sillä tavalla sanoa mitä eroja siellä on mutta siellä koulutustaustassa ei niitä eroja niinkään oo ehkä se näkyy että peruskoulu tausta vaikka kansakoulu tausta on aika monella oli se sitten mies tai nainen että ammattikoulutusta esimerkiksi puuttuu suurelta osalta. Sekä miehissä että naisissa.”

Kuntouttavan työtoiminnan työtehtäviin **ohjaamisessa** ei vaikuta sukupuoli heidän mukaansa millään tavalla vaan asiakkaan sijoittuminen perustuu työtoiminnan suunnitelmaan, mielenkiintoon, osaamiseen, motivaatioon ja tavoitteisiin. Näiden lisäksi tarkastellaan myös asiakkaan taustaa ja persoonallisuutta, mutta ne eivät suorasti vaikuta. Asiakkaat saavat siis itse vaikuttaa omaan kuntouttavan työtoiminnan jakson sisältöön ja ennen sen aloittamista on jokaiselle asiakkaalle kerrottu mahdollisuuksista ja tarjonnasta, joita Merivalla on.

”Mä luulen et tietenkin lähtökohta on kaikessa meidän työssä on se, et ku meille tullaan tänne asiakkuuteen niin siinä on suunnitelma taustalla ja se että mitä siinä suunnitelmassa on kirjattu, että sehän on se millä me mennään.”

”Joo kyllä meillä tarjotaan kun asiakkaalla vaikka sitä kuntouttavan työtoiminnan sopimusta ollaan tekemässä niin me kerrotaan se koko meidän repertuaarimme, pajat ja mahdollisuudet mitä meillä voi tehdä ja asiakas sitten voi ite lausua jotaki että mihi se oma mielenkiinto ja osaaminen ja motivaatio suuntautuu et jos siellä sopivassa häntä kiinnostavassa paikassa on paikka vapaana niin ilman muuta se voidaan tehdä sinne...siihen paikkaan mihin hän haluaa.”

”No tota siis kyllähän sitä on varmaa sitäkin semmosta tota tapahtuu että miehiä ohjataan niin sanotusti miesten aloille ehkä sitten herkemmin ja naisia taas sitten sinne pesulaan /ompelutyöhön taikka näihin eli näihin joissa tehdään enemmän tämmösiä käsitöitä mutta kyllähän se on aika paljon siitä henkilön taustasta ja persoonasta sekä omista haluista ja motivaatiosta ei se mitenkään poissuljettua oo että jos on taitava ompelija oli se sitten mies tai nainen niin kyllä se meillä voi tehdä sitä ompelutyötä siis mieskin taikka nainen voi huoltaa autoja. On meillä ollu ihan päteviä.. esimerkiksi naisia jotka on iha koulutuksenki käyny (autohuolto) ja tullu meille työkokeiluu ja työllistynytki sitten ihan yksityiseen yritykseen sen jälkeen. Ei voi sanoa ihan sillä kategorisesti että naiset tekee ompelutöitä ja miehet huoltaa autoja.”

Kysyin myös haastattelussa puhtaasta mielenkiinnosta, että miksi heidän mielestään miehiä ylipäänsä ohjattaisiin edes miesvoittoisiin työtehtäviin ja aloille tai mikä siinä voisi vaikuttaa. Syinä kerrottiin olevan maailman muuttuminen tasa-arvoisemmaksi, mahdollisesti aiempien palveluiden virkailijat asiakkuuden aikana ja toimintaympäristöjen muutokset.

”Eliikkä jos siellä on asiakas, jonka suunnitelmassa on et hän vaikka haluaa vaikka tutustua vaikkapa keittiöalantöihin niin onhan sit mies tai nainen niin hänet sinne ohjataan, mut sitte ehkä se tietenkin tämmöne perinteinen tapa et se on miesten ja naisten työtä on ehkä kadonnut tästä meidän kentästä koska kuitenkin

mennään sillä suunnitelmalla. Mutta taas se , kuka sen on suunnittelman on tehnyt siellä sen asiakkaan kanssa aikaisemmin niin voihan se olla että se on sieltäkin vaikuttanu. En tiiä.”

”No ehkä varmaa tietenkin maailma muuttuu ei oo enää selkeesti miesten ja naisten töitä mut ehkä me myöskin tää meidän työ on muuttunu silleen, että jos me aatellaan tämmöstä toimintaympäristöä missä me nyt ollaan, tämmönen työpaja toimintaympäristönä niin mehän ollaan ennen oltu vähän semmosia meillä on tosi lyhyt historia työtoimintaa ei oo ollut kun noin 40 vuotta Suomessa.”

Asiakkaiden kokemukset ja näkemykset sukupuolellisista eroista perustuivat heidän elämänsä aikana tapahtuneisiin tilanteisiin, pohdintoihin, mutta he olivat myös havainneet niitä kuntouttavan työtoiminnan aikana. Miehet pitivät naisia **sosiaalisempina**, joka perustui yhden haastateltavan mukaan aktiivisempaan vuorovaikutukseen tai toisin sanoen verbaalisuuteen sekä tunteellisuuteen, kun taas miehet osoittivat asioita eleillä. Myöskään **henkilökohtaisista asioista** ei keskustella miesten kesken, naisilla tämä tulee haastateltavan mukaan luonnostaan. Kysyessäni tarkemmin mitä hän tarkoitti niin naiset hänen mukaansa kykenevät puhumaan tietyistä asioista ”pidempään” kuin miehet ja koki siinä mielessä naiset ”paremmiksi”.

”No naisethan on paljon sosiaalisempia mitä miehet on että siellähän kyllä sitä puhetta riittää mitä niinkö...miehet ehkä enemmän eleillä. Ei sitä sinänsä...mitä nyt olen ollut miesryhmissä niin ei siellä kauhean isoja maailmanasioita aleta purkaan ja paranteleen siinä. Mitä naiset taas tekee luonnostaan.”

”En tiiä. Naiset on vaa sosiaalisempia. Naiset on parempia puhumaan mitä miehet. Naiset voi jutella pitkään vaikka kiviseinistä jos sikseen haluaa.”

Lisäksi myös työpajoilla on havaittu yksittäisiä eroja minne miehet ja naiset ovat sijoittuneet. Miesten näkökulmasta naiset sijoittuivat kuntouttavassa työtoiminnassa enemmän asiakaspalvelun työtehtäviin esimerkiksi myymälän puolelle. Toinen huomio oli erään haastateltavan mielestä naisten kyvyssä tehdä paremmin tarkkuuttaa tai huolellisuutta vaativaa työtä paremmin kuin miehet. Miesten

asenteet olivat myös huomattavissa siinä, ettei työnteon tarkkuus ollut osalle työtoiminnassa oleville miehille niin tärkeää. Yksi haastattemistani miehistä kertoi myös työhön sijoitteluun vaikuttavan **työn tavoite** esimerkiksi ulkopuoliselle mehevien tuotteiden kanssa toimiessa.

”Nooo onhan nyt selvää että myymälän puolella on naiset ja tuota niin ja ulkona lajittelussa on miehet. Harvoinpa on muute ollu. On siellä niitä miesten ja naisten työtä.”

”Yksikössä mun ei tarvi missä on se jätteitten lajittelu tai se ja tota kierrätys-homma niin siellä on myös se huonekalupuoli. Niin siellä on aika monesti siellä maalaamossa on naisia koska ne tekee parempaa työn jälkeä. Näin on ohjaajatkin sanonut että sinne enemmän niitä naisia ettei tuu niitä valumia ku aletaan maalaamaa. He ovat huolellisimpia. No minäkin oon ollu siellä maalaamossa ja mä olen tarkka siitä ettei sinne tuu valumia mutta ilmeisesti siellä keskimäärin on sellasta miesväkeä joille ei oo nii nöpönuukaa. Ja sitä jäljen käsittelyä sitten...ku niitä ei sitten puolivalmiita jos siellä on valumia nii niitä ei myyntii laiteta vaan vaatii uuden käsittely kerra ja maalauksen.”

Toisinaan naisia ei miesten mukaan ole ollut tai nähty tietyissä miesvaltaisissa työtehtävissä ja yksiköissä, mutta lisäksi todettiin, että sama pätee myös toisinpäin jostain syystä. Miehet kuitenkin suuresti arvostavat naisten panosta kuntouttavassa työtoiminnassa siinä missä miestenkin. Haastateltavien kommentteista huomasi kuitenkin sukupuolelliset eroavaisuudet työpajatoiminnassa.

”Luulisin sitte kaupungissaki siellä rättivarasto puolella niin se on aika naisvoittoista ollu että naiset jaksaa tehdä sitä lajittelua ja pesemistä, se silittäminenkin nii se on kovaa hommaa.”

”Ja autokuskit on aina miehiä...en oo ikinä nähny naista en ees työparina. En ees apuskuskinä.”

”No siellä on siivoushomma joka pyörii nii mä en oo nähny yhtää miestä siellä koskaan. Merivan siivouspalveluissa. Mä luulen että se sieltä ei löydy sellasta

porukkaa jotka ois innokas luutuumaa lattiaita vieraitte ihmiste kämpissä tai tiskaamaan. Yleensä siellä kyllä siivouspuole ihmisetkin ni ne on käyny koulut siten. Ei sinne otetan sillee että tuuppa siivoomaa. Kyllä ne yleensä on käyny sen peruskoulutuksen. Ja miehiä varmaan on vähemmän jotenki.”

Työtehtäviin ohjaamisessa ei koettu sukupuolellisia eroja siis vahvasti, mutta yksi haastateltava sanoi oman pesula toimintansa perustuneen kuntouttavan työtoiminnan **tarjontaan** ja **omiin mielenkiintoihin** sekä **taitoihin**.

”No se on kyllä aika paljon muuttunu nyky aikana se että tietenki. Mullehan on ehotettu näitä hommia koska niitä on nii paljo tarjolla varsinki töitä mutta sitten ei ite..oon nii huono teknisesti..oon aivan puupää moottorien kanssa ja en ymmärrä niistä yhtää mitää. En ole huomannut että olis ehotettu noin niinku suoraan siinä mielessä. En osaa sanoa.”

Miehet kokivat itsensä **tasavertaisiksi ja tasa-arvoisiksi** kuntouttavassa työtoiminnassa ollessaan, vaikka sukupuoli jakaumaa tietyissä työtoiminnan yksiköissä olikin. Myöskään ohjaajien ja valmentajien toiminnassa ei koettu mitään syrjäyttävää vaan päinvastoin. Tasa-arvoa osoitettiin toisten **kunnioittamisella**.

”Ei ole, kyllä me kaikki ollaan ihan samaa porukkaa. Kukaan ei ole parempi toistaan.”

”Ei. Ei oo koskaan ollu mitää sellasta. Se on..kaikki tietää että siellä on nii monen kirjavaa se sakki ja kukaan ei tiedä toisen tilannetta mikä se on ja ei moni varmaan halua kertoa perimmäistä syytä miksi on sielä tai miksi on just siinä hommassa kun on.”

”No se on se työpaikka homma että siellä on tasa-arvo ja tasapuolinen kunnioitus kaikkia ihmisiä kohtaan. Miehiä kohtaan, naisia kohtaan. Etnisiä ryhmiä kohtaan tai eri uskontoa kohtaan. Kaikkia kohtaan siellä on...jossaki se lukee siellä ohjeissa että se on semmonen ..kunnioitus kaikkia kohtaan ja kaikki sen tietää hyvin. Minusta siinä on sillai, ei oo koskaan näillä työntekijöilläkää.”

Merivan työntekijöiltä kyselin haastattelussa kokemuksia miesten kohtaamisesta, palvelutarjonnan ohjauksen tilanteista, isyydestä, mieheydestä, sukupuolen merkityksestä ja miestoiminnan järjestämisestä Merivalla. Ammatillaiset eivät olleet ajatelleet asiakkuuksien aikana sukupuolen tai miehisyyden vaikuttavan, koska asiakkaat kohdataan asiakkaana ja toimitaan tavoitteiden mukaan. Kohtaamisissa ja palveluntarjonnan ohjauksessa asiakkaan tausta ja kokemukset ovat merkittäviä.

Kohtaamisten aikana että asiakkaan on helpompi kohdata samaa sukupuolta edustava henkilö **tunteisiin ja ajatuksiin** samaistumalla esimerkiksi ymmärryksen syntymisen kokemuksen kuten äitiyden ja isyyden kautta. Henkilön **toiminnan totumuksilla** aiemmissa palvelutilanteissa ja asiakassuhteissa nähdään myös vaikuttavan miesten kohtaamisessa. **Siviilisäädellä ja perheellisyydellä** nähtiin yhteys erilaiseen **elämäkatsomukseen** ja siten **elämäntilanteeseen, motiiveihin ja tarpeisiin**.

“No mä luulen et meillä toki ei se , siis meillä asiakas on asiakas. Onhan sitten mies tai nainen , isä tai äiti. Et se on ehkä se lähtökohta. Mut tottakai koska ihmisen tähän tätä työtä tekee ja et ihmiset on meidän asiakkaita. On joskus helpompi ehkä jutella samaa sukupuolta olevan työntekijän kanssa kuin taas eri sukupuolta olevan työntekijän kanssa. Siinä on tavallaan, noh, hölmö ajatus mut ehkä se jotenki on helpompi keskustella ihmisen kanssa joka vaikka ymmärtää sen saman minkä minä vaikka äitinä olen kokenut niin toinen nainen ymmärtää sen ehkä samalla lailla kuin taas ehkä mies, mies voi ymmärtää sen toisella lailla kun kokemuksen on erilainen.”

“No tota se on aika vaikea kysymys sillä lailla että sitä ei sillä lailla kauheesti tuu ajateltua ihan tietoisesti miten se miehisuus tai sukupuoli siihen tota palveluntarjontaan taikka siihen tietenki siihen asiakassuhteessa on jonkulaista eroja on että tota paljon se riippuu siitä asiakkaan taustasta miten hän on tottunut toimimaan ja minkälaisia kokemuksia hänellä on esimerkiksi niistä aikaisemmista palvelutilanteista.”

”Ehkä ne perheelliset miehet puhuu sitten eri asioista ja kiinnittää eri asioihin huomiota kuin ne nuoret sinkkumiehet se on vaa se elämäntilanne ja elämäntilanne somus vähän erilainen mikä se ne motiivit siellä taustalla, erilaisia tota tarpeita sitten on sinkku miehilläki ku perheellisillä miehillä.”

Asiakastyössä miesten kanssa varsinkin valmennustyössä tarvitaan asiakkaan ja työntekijän välistä **luottamusta**, joka syntyy pitkäjänteisestä yhteistyöstä ja **elämäkokemusten jakamisesta**. Ennen kaikkea se koettiin hyvin tärkeäksi asiakassuhteessa jos asiakas on vihamielinen tai henkilökohtaisesti loukkaantunut palvelujärjestelmäämme kohtaan, jolloin kyseinen ahdistus voi kohdentua työntekijään koska hän edustaa toimintaa.

”Kyllähän se tietenkin on yks semmonen että tota täytyy niitä kokemuksia jakaa sen asiakkaan kanssa esimerkiksi miehen kanssa niin niitä sun täytyy jollaki tuoda itteäs siihen tilanteessa jotta se luottamus syntyy mun mielestä aika hyvin sitä kautta että sä jaat sitä omaa kokemusta ja elämäntarinaa sen asiakkaan kans.”

”Sitten on tietenkin ollu semmosia tilanteita juurikin missä ei ehkä sitten oo päästy tai ollu niin semmonen jotenki pattitilanne että on ollu vaikeeta edetä että asiakkaan kanssa.. ei vaa jotenki oo saatu sitä luottamusta aikaseksi ja asiakas on ollu ehkä sillälailla vihamielinenki jopa ei henk kohtaisesti vaan sitä järjestelmää vastaan mitä minä edustan mutta se on jäänyt vähän torsoksi se asiakassuhdekin siinä vaiheessa.”

Merivalla oli järjestetty ryhmämuotoista kuntouttavaa työtoimintaa nimeltään Äijäryhmä, joka oli vain miehille tarkoitettu. Kyseiseen ryhmään valittiin hieman iäkäämpiä henkilöitä, joilla oli taustalla **pitkäaikaistyöttömyyttä** ja **sosiaalisten taitojen puutetta**. Toiminnan tavoitteena oli tukea ja edistää **osallisuutta** ja **hyvinvointia** yhteisöllisyyden keinoin, joka mahdollisti **vertaistuen**. Osallistumisen toimintaan mahdollistettiin jokaiselle halukkaalle.

”Aikasemmin meillä oli semmonen ryhmämuotoinen kuntouttava työtoiminta jonka nimi oli ”Äijäryhmä” joka oli pelkästään miehille ja siinä vaiheessa kun sitä

suunniteltiin niin otettiin vain pelkästään miehiä mut tota ei mun mielestä tällä hetkellä oo muuta semmosta palvelua joka ois pelkästään miehille. Meillä oli oikeestaan siinä äijä ryhmässä vähän iäkkäämpiä miehiä joilla oli esimerkiksi se pitkään jatkunu työttömyys taustalla.”

”Äijäryhmästä se oli tota niinku tarve sille miesryhmälle jossa sitä osallisuutta ja hyvinvointia pyrittiin tukemaan ja sitä hommaamaan semmosta tekemistä ja toimintaa siellä sen ryhmän aikana. Esimerkiksi vertaistukea pystyttiin tarjoon siinä esim. siinä meidän Äijäryhmässä miestenryhmässä joka on kuntouttavaa työtoimintaa myös.”

Itse ryhmässä olon aikana sukupuolen merkityksen huomattiin siinä, että miestenryhmässä avoimuuteen päästään kehittämällä ryhmädynamiikkaa. Sekaryhmissä miehillä on haastateltavan mukaan vaikeampi puhua esimerkiksi miehisyydestä tai vanhemmuudesta. Haastateltavan mukaan tarpeellisen luottamuksen kehittymisen jälkeen miehet kykenivät jakamaan henkilökohtaisempia asioita ja rohkaistuivat samaistumisen ja ymmärryksen todentumisen jälkeen. Edellytyksinä ryhmän toimimiselle on luottamus. Ryhmän koolla koettiin myös merkitystä, Äijäryhmässä osallistujia oli 12 ja ihanteelliseksi ryhmän kooksi arvioitiin 6-8 henkilöä koska siten yhteistä tekemistä on helpompi ohjata ja kynnys osallistua mataluu.

”Varmaan se esimerkiksi että jos on pelkkä miestenryhmä siinä niin tota ehkä mä aattelen niin että ehkä ne miehet.. silloin on helpompi osallistua, tietenki se vaatii vähä sitä kehitystä siinä ryhmädynamiikassa että miehet rohkaistuis sitten puhumaan enemmän semmosista vähän niinku siihen miehisyyteen liittyvistä asioista semmosista vähän ehkä vaikeemmista taikka herkimmistäki aloistaki sitte että jos siinä on pelkkä miestenryhmä siinä vaiheessa kun se luottamus on syntyny... siinä ryhmässä vaikka nyt siihen vanhemmuuteen liittyviä taikka miehenä olemiseen liittyviä asioita niin mun mielestä helpommin miehet lähtee puhumaan pelkässä miestenryhmässä miestenasioista kun sitten sekaryhmässä esimerkiksi jossa on myös naisia. vaikuttaa siltä että sen tietyn ajanjakson jälkeen kun luottamus on saavutettu siinä ryhmänjäsenten välillä niin sitten miehet alkaa puhu-

maan myös niistä hankalemmista asioista sitten helpommin siinä miestenryhmässä ja sitten se et pikkuhiljaa joku alkaa kertomaan jostaki vaikka parisuhteeseen liittyvästä haasteesta niin sitte toine rohkastuu kertomaan myös omasta suhteestaan ja sitten se lumipallona etenee siellä tulee sitten sitä tarinaa enemmänki ja sitte hoksataa että toi kaveri tiesi mistä mä puhun nii se on aina helpompi jatkaa siitä eteenpäin.”

Selvitin mies asiakkailta, onko **miestoimintaa** eli vain miehille suunnattua toimintaa järjestetty Merivalla tai heidän kauttaan niihin ohjattu, mitä kokemuksia niistä on, mitä niissä on mahdollisesti tehty ja käsitelty ja missä muodossa sitä voisi järjestää. Miehet kertoivat olleensa miestoiminnassa mukana Merivan asiakkuutensa aikana. Miestoimintaa oli järjestetty **keskusteluryhminä eli vertaistukena, koulutuksina ja luentoina** erilaisista teemoista kuten omaishoitajuudesta, miesten sairauksista, alkoholismista, perheistä, terveydestä ja perheväkivallasta. Teemat liittyivät **miesten hyvinvointiin** vaikuttaviin tekijöihin.

”Joo se oli melkee työaika ja siinä ohjaajat toi asioiden puolta. Sieltä tuli apuvälineistä ja kaikke maailma jutuista mitä tarvitaa omaishoitajan työssä. Ja tämmösistä Hoivaparkeista joihin voi viedä ihmisen hoitoo siksi aikaa että pääsee omille asioilleen, kaikelaista. Se oli semmonen niinkö tiukka paikka olla siinä mutta mä sain sen menemää läpi. Siinä tuli paljon sellasta asiaa ja tietoa ja näki että tota kuinka paljon ja vielä huonommin asiat joillaki on. Oli moniongelmallisia ja vaivaisia ja sitten niillä on vielä se puoliso tai poika tai tämmönen siinä hoivattavana. Että siitä sai jotenki semmosta näkökulmaa.”

”Se oli tossa viime syksyn aikana. Meillä oli aina kerran viikossa tämmönen miesten vuoro, se oli ihan vaan suunnattu miehille ja yllätys..yllätys oli siellä yks nainenki mukana. Siinä puhuttiin kaikkea niinkö miesten sairauksista ja tämmösistä mitä niinkö...alkoholismista ja tällälaila, perheestä jne. Kyllä siellä oli oikeastaa aika laidasta laitaan..tottakai siihe liitty alkoholismia, terveyttä, perheväkivaltaa, kaikkea iha tämmöstä joka liittyy ihmisten elämään eikä pelkästään miesten elämään.”

Tiedustelin haastattelemiltani miehiltä, että miten miesryhmän toiminta eroaa sekaryhmästä eli ryhmästä, jossa on myös naisia mukana? Haastateltava kuvaili miehiä toiminnan aikana **hiljaisiksi** ja **sulkeutuneiksi**, joka vaikuttaa hänestä **vapaaseen ilmapiiriin**. Toisin taas naisilla ryhmäytyminen ja keskustelu heräsi huomattavasti helpommin.

”No oli. Oli se iha hauska. Tietenki se on siinä että ku miehet ei ole kauheen...kaikki oltii outoja toisilleen ja kukaa ei tuntenu aikasemmi toisiaan niin ei siellä oikee avata mitään isompia tunteita. Miehet on hiljasia eikä ne sillee niinkö avaudu kovi herkästi. Mitä nyt elämän aikana olen huomannut että semmonen outoki naisporukka niin kyllä ne aika nopeesti löytää tämmösen...alkaa jutteleen toisilleen mutta miehet on vaa ja mullistelee toisiaan..ei se vaan ole niin vapaata. Tietenki riippu mimmone miesporukka on.

Kysyin miehiltä, että mitä he pitivät miestoiminnasta ja olisiko sitä tärkeää järjestää enemmän sekä missä muodossa. Toiminnan aikana luennoituja ja opittuja asioita esimerkiksi hyvinvoinnista pidettiin tärkeinä. Yksi miehistä kertoi Merivan toiminnan **sosiaalistavan**. Kokemukset olivat hyviä ja toimintaan lähtisivät mukaan uudestaan. Haastateltavat kertoivat, että miesryhmässä tulisi tehdä **toiminnallisia** asioita kuten yhdessä ulkoilua esimerkiksi makkaranpaistoa.

”Kyllä, kyllä se olis. Sais miehet sosiaalistettua...eihän sen tarvi olla mitään sielä niinkö..jeesustellaa heti ekana pvnä jotai asiaa vaan sais jotai niinkö puhetta...olen kuullu että täällä Kemissäki on jotain Äijäporukoita. Mutta ne ei ole mitää niinkö semmosia...ne on vaa löytäny toisensa. Kerääntyä ja puhu päivän polttavista asioista.”

11 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän kappaleen tarkoitus on pyrkiä vastaamaan asettamiini tutkimuskysymyksiin saatujen tutkimustulosten perusteella. Tämä tutkimus tarkasteli sitä, että onko kuntouttavalla työtoiminnalla vaikutusta Merivan miesasiakkaiden elämönhallintaan ja toimintakykyyn. Lisäksi myös selvitin kuntouttavan työtoiminnan kehittämiskohteita sekä asiakkaiden ja ammattilaisten havaintoja kuntouttavassa työtoiminnassa mahdollisesti ilmenneisiin sukupuoli-eroihin. Elämönhallinta on yksi kuntouttavan työtoiminnan tavoite ja tarkoitus niin aktivointisuunnitelmissa ja lain mukaan. Johtopäätökset kuvaavat haastateltavien kokemuksia, ajatuksia ja kuntouttavan työtoiminnan kehittämissuhteita.

Asiakkaat kokivat **kuntouttavan työtoiminnan merkittävänä** koska se toi heidän elämäänsä arki- ja vuorokausirytmiiä, herätti mahdollisuuksia omien tavoitteiden ja tulevaisuuden suunnittelemiseksi, synnytti motivaatiota, lisäsi sosiaalisia suhteita tapaamalla ihmisiä työtoiminnassa ja auttoi vaikean elämäntilanteen kanssa, johon sisältyi esimerkiksi päihteiden käyttöä, sosiaalisten tilanteiden pelkoa ja omaishoitajuudesta aiheutunutta estyneisyyttä itsensä toteuttamiselle työmarkkinoilla. Haastateltavat kokivat kuntouttavan työtoiminnan positiiviseksi. Asiakkaat kertoivat, että ellei kuntouttavaa työtoimintaa olisi he todennäköisesti olisivat kotona eivätkä olisi löytäneet pääsyä pois epämieluisista elämäntilanteistaan. Työtoiminnassa oleminen koettiin mahdollisuutena olla osana työyhteisöä ja yhteiskuntaa.

Vaikutus toimintakykyyn koettiin fyysisellä, psyykkisellä ja sosiaalisella tasolla. Kuntouttava työtoiminta lisäsi terveyttä ja fyysistä hyvinvointia asiakkaiden kestävyyskunnan aktivoituessa vapaa-ajan liikuntaan esimerkiksi kävelyyn, mutta myös lihaskunnan toimintaan. Kuntouttava työtoiminta vaikutti asiakkaiden päihteiden käyttöön sekä siitä aiheutuvaan masennukseen sen vähentymisenä ja siten päihteettömyytenä. Psyykkisessä toimintakyvyssä kuntouttavan työtoiminnan vaikutus ilmeni kohentuneessa mielialassa ja asenteissa työtoimintaan mentaalisesti ja huomattavasti itsessään myönteisiä vaikutuksia omassa olemuksessaan myös kohdattaessa muita ihmisiä. Onnistumisen tunteet arjen pienistä asioista ja

vaikeiden elämäntilanteiden ongelmien selvittäminen työllistyäkseen lisäsi motivaatiota.

Miesten sosiaalinen toimintakyky vahvistui uusien ihmisten kohtaamisesta, joka työttömyyden ja päihteiden käytön vuoksi oli vähentynyt. Ystävyys-suhteita ei syntynyt, mutta uudet ihmiset jäivät heille tutuiksi, joiden kanssa keskustella työtoiminnassa ollessaan ja pienissä määrin vapaa-ajalla. Sosiaalisten tilanteiden pelon käsitteleminen ja hallinta helpottui kuntouttavan työtoiminnan myötä, joka mahdollisti henkilön työllistymisen polun suunnittelua. Osallisuuden tunne kasvoi kuntouttavan työtoiminnan myötä heidän tuntiessaan olevansa osana yhteiskuntaa työskennellessään työyhteisössä eivätkä kokeneet työttömyyden ja päihteiden käytön aikaista passiivisuutta.

Elämönhallinnassa tapahtuneet muutokset välittyivät miesten taloudellisesti parantuneessa tilanteessa, kun rahaa oli kuntouttavan työtoiminnan kulukorvauksen myötä enemmän. Taloudellisen tilanteen vaikutus näkyi erilaisten hankintojen tekemisessä kuten esimerkiksi kenkien ja puhelimen ostamisessa. Elämönhallinta tältä osin parani myös saadessaan suunniteltua velkajärjestelyä velkojen maksamiseksi, joka aiheutui maksuhäiriöistä. Miehet kokivat kuntouttavan työtoiminnan parantavan arki- ja vuorokausirytmää unirytmiiin liittyvien muutosten myötä. Kyseiset rytmit myös säilyivät viikonloppuisin eikä vain arkena, jolloin kuntouttavaan työtoimintaan osallistuttiin. Keskusteluissa ilmeni parannusta myös itenäisessä asumisessa sen tehostuessa esimerkiksi kotiaskareiden kuten siivoamisen siirtämisessä ja niiden ripeämmässä hoitamisessa.

Kuntouttavan työtoiminnan kehittämiskohteita ammattilaisten näkökulmasta on monipuolisen työtoiminnan tarjoaminen asiakkaille eri ammattialojen ja työtehtävien kautta luodakseen heille erilaista sekä uutta osaamista. Sillä keinoin asiakkaille mahdollistettaisiin erilaisia työ- ja koulutuspolkuja, joiden myötä he voisivat työllistyä. Kuntoutusprosessi paransi tiiviimmän verkostotyön myötä esimerkiksi päihde- ja mielenterveyspalveluiden ammattilaisten sekä työelämän edustajien osallistuessa yhdessä mukaan kuntouttavan työtoiminnan- ja aktivointisuunnitelmien tekemiseen. Verkostotyö ja asiakaslähtöisempi palvelu mahdol-

listuisi ”yhden luukun” periaatteella, jolloin palvelutarpeen mukaiset toimijat olisivat samassa tilassa tarjoamassa palveluohjausta- ja neuvontaa sekä muuta asiantuntijapalvelua.

Kuntouttava työtoiminta tarvitsi selkeän linjajaottelun elämänlaadun ja osallisuuden tukemiseen sekä toiseksi koulutus- ja työelämään pyrkimisen tukemiseksi. Tarve perustui asiakkaiden ohjautumiseen Merivan kuntouttavaan työtoimintaan, jotka eivät ole valmiita työllistymään vaan kuuluisivat sosiaalisen kuntoutuksen piiriin. Jaottelu auttaisi tarkemman asiakasohjauksen ja palvelujen tarjoamisen realististen tarpeiden, tuen ja tavoitteiden mukaisiksi. Sosiaaliseen kuntoutukseen pääsemisen monimutkaisuuden ja taloudellisen toimeentulon ristiriitojen vuoksi tulisi se nostaa samaan asemaan kuntouttavan työtoiminnan kanssa. Kehitettävää olisi myös eri ammattilaisten rooleissa ja resurssien tarkkailussa suunniteltaessa sekä tehtäessä aktivointisuunnitelmia.

Koronavirus vuonna 2020 herätti uusia ajatuksia toteuttaa kuntouttavan työtoiminnan kehittämis- ja käytännön työtä etänä. Laadittaessa aktivointisuunnitelmaa ei välttämättä olisi tarpeellista, että kaikki tahot olisivat paikan päällä ja läsnä, joka nopeuttaisi asiakaspalvelun toteuttamista esimerkiksi asiakkaan aktivointisuunnitelmien sekä asiakkuuksien käynnistämisessä ja päivittämisessä. Asiakkaiden pääsemiseksi kuntouttavan työtoiminnan palveluun tulisi kehittää myös sähköisiä asiointipalveluja ja erilaisten päätösten selkeyttä pois epäselvästä ”kapula kielestä”. Kehitys vahvistaisi siten asiakkaiden toimijuutta tehdä asioita itsenäisesti ilman epävarmuutta, johon he ovat tukea tarvinneet välttääkseen pahimmillaan etuuskien tai palvelujen viivästymistä.

Merivalla on järjestetty **miehille ryhmämuotoista kuntouttavaa työtoimintaa**, jonka tarkoituksena oli lisätä miesten sosiaalisia taitoja, osallisuutta ja hyvinvointia vertaustuen avulla. Sekaryhmissä miesten hiljaisuus ja sulkeutuneisuus korostui, kun taas naisten ryhmäytyminen ja keskustelu heräsi helpommin. Miestoiminta on miehiä sosiaalistava toimintaa ja tarvetta sille nähtiin niin ammattilaisten, kun asiakkaidenkin mielestä. Miestoiminnassa tulisi olla tärkeitä hyvinvoin-

tiin liittyviä sisältöjä, joita pidettiin toimivina ja opettavaisina. Mielekästä toiminnasta tekisi keskustelujen perusteella yhdessä tekeminen esimerkiksi luonnossa liikkuminen tai makkaranpaisto eli toisin sanoen luontolähtöisiä menetelmiä.

Miestoiminnan tulisi kehittää ryhmädynamiikkaa saavuttaakseen avoimuutta. Sekaryhmätilanteissa miehisyydestä tai vanhemmuudesta on vaikea keskustella. Miestoiminnan kehitystyön tuloksena voidaan luoda ympäristö pitkäjänteisen työn avulla, jossa miehet kykenevät ja rohkaistuvat kertomaan esimerkiksi samaistumisen tai ymmärtämisen myötä heille henkilökohtaisia asioita.

Asiakkaiden näkökulmasta kehittämiskohteita olisi lisätä kuntouttavan työtoiminnan tarjontaa ja luoda mahdollisuuksia kokeilla erilaisten alojen työtehtäviä. Lisäksi keskusteluissa heräsi kehittämiskohteeksi työpajojen toiminnan järjestely niin, että kaikki saisivat kokeilla jo olemassa olevia työtehtäviä ja ne kiertäisivät eikä mahdollistaisi tilannetta, jossa samat henkilöt suorittaisivat työtoiminnassa samoja työtehtäviä pitkäaikaisesti.

Sukupuolelliset erot näkyivät kuntouttavan työtoiminnan työpajoilla niin, että asiakkaina oli enemmän miehiä kuin naisia. Miesten asiakkuuden takana on heikentynyt työmarkkina-asema, matala koulutustaso ja pitkään jatkunut työttömyys. Koulutustasolla ei koettu merkittäviä eroja miesten ja naisten kesken. Miesten ja naisten asiakkuuseroissa on kuitenkin alkanut näkyä tasaantumista viimeisten vuosikymmenten aikana. Kuntouttavan työtoiminnan työtehtäviin ohjaamisessa ei huomattu minkäänlaisia sukupuolellisia eroja vaan sijoittuminen perustui työtoiminnalle laadittuun suunnitelmaan, asiakkaan mielenkiinnon kohteisiin, osamiseen, motivaatioon ja tavoitteisiin. Tosin Merivalla jakautuminen oli havaittavissa siten, että autoasennus työpaja oli miesvoittoinen ja pesulatoiminta naisvoittoinen.

Asiakkaat kokivat sukupuolelliset erot kokemuksen, sosiaalisten tilanteiden ja omien pohdintojensa kautta. Niitä ilmeni myös kuntouttavassa työtoiminnassa. Kuntouttavan työtoiminnan miesasiakkaat pitivät naisia sosiaalisempina perustuen avoimempaan, runsaampaan verbaaliseen ja tunteelliseen vuorovaikutuk-

seen, kun miehet taas käyttivät eleitä. Miehet eivät kuntouttavassa työtoiminnassa jakaneet henkilökohtaisia asioita keskenään, joka taas naisille oli helpompaa.

Työtehtävien jakautumisessa sukupuolelliset erot näkyvät naisten sijoittumisessa asiakaspalvelutyöhön myymälätehtävien parissa ja miesten työtehtäviksi ulko- ja ruumiillinen työ. Keskustelujemme perusteella miehillä työn jäljellä ei ollut kovin suurta merkitystä esimerkiksi maalaamo työssä, joka näkyi huolimattomuus virheissä kuten maalin valumissa. Niin miehet kuin naisetkin ovat Merivalla kuntouttavassa työtoiminnassa tasavertaisia ja tasa-arvoisia keskenään. Sitä osoitetaan toisille kunnioituksen kautta eikä syrjimistä uskonnon, etnisen taustan tai sukupuolen vuoksi hyväksytä.

Palvelutarjonnanohjauksessa Merivan ammattilaiset toimivat sukupuolesta riippumatta taustan, kokemuksen ja tavoitteiden mukaisesti eikä isyyden tai mieheyden näkökulmasta ole asiaa tarkasteltu. Ammattilaiset ovat huomanneet miesten kohtaamisessa vaikuttaneen henkilön aiemmat palvelutilanteet ja asiakassuhteet sekä hänen oma elämänkatsomuksensa- ja tilanteensa sekä motiivit ja tarpeet. Kaikessa asiakastyössä tarvitaan pitkäjänteisessä työssä syntyvää luottamusta ja valmiutta jakaa omaa elämänkokemuksiaan.

12 TULOSTEN POHDINTA

Tutkimuksen tavoitteina oli tarkastella, miten kuntouttava työtoiminta vaikutti haastateltavien miesten elämänhallintaan ja toimintakykyyn, mitä kehittämiskohteita kuntouttavalla työtoiminnalla on ja minkälaisia sukupuolellisia eroja asiakkaat ja ammattilaiset ovat huomanneet kuntouttavassa työtoiminnassa. Tähän olen pyrkinyt löytämään vastauksia haastatteleamalla heitä avoimesti kyseisistä asioista ja niihin liittyvistä muutoksista. Opinnäytetyössäni on nähtävillä vastaavia tai ainakin samankaltaisia tuloksia elämänhallinnan parantumisesta kuin mitä muukin tutkimus on osoittanut. Erityisen tutkimuksestani teki miesten näkökulman tuomisen mukaan tarkasteluun. Kuntouttava työtoiminta parantaa miesten terveyttä ja hyvinvointia ja sen vaikutukset elämänhallintaan sekä toimintakykyyn ovat merkityksellisiä.

Kuntouttava työtoiminta nimensä mukaisesti aktiivisena palveluna vaikuttaa yksilöön sosiaalisesti tuttavuuksien lisääntymisenä, fyysisesti kunnan ja terveyden kohentumisena sekä psyykkisesti itsetunnossa ja selviytymisen kyvyssä. Kuitenkin elämänhallintaa tarkasteltaessa merkittävää on heikommassa asemassa olevan henkilön mahdollisuus järjestellä ja saada apua vaikean elämäntilanteen kanssa, jonka taustalla voi olla vaikkapa päihteiden käyttö tai hänestä riippumaton tekijä kuten perhetilanteet. Monialainen yhteistyö paikallisten palvelujen kuten esimerkiksi mielenterveys- ja päihdetyön kanssa lisää palvelun tehokkuutta ja vaikutusta asiakasprosessiin.

Kuntouttava työtoiminta on sosiaalipalveluna kokonaisvaltaisesti tehokas, koska sillä voidaan vaikuttaa tavoitteellisesti pienin askelin niin sosiaaliseen kuntoutumiseen, terveyden- ja elämänhallinnan parantamiseen päästäkseen avoimille työmarkkinoille. Työllistyminen tai opiskelu on useasti kuntoutujien tavoite myöhemmässä vaiheessa, mutta aluksi se oli haastattelemini miesten mukaan elämänhallinta tai työ- ja työtoimintakyvyn kartoitus tai parantaminen. Tärkeää on kuitenkin ymmärtää asiakkaan lähtötilanne, tietää voimavarat ja siitä minkä muotoinen työtoiminta on henkilölle tarkoituksenomaista. Huomioitavaa on myös motivaation ja luottamuksen luominen, että tavoitteet ovat saavutettavissa ja mah-

dollisia. Kaikille koulutus tai avoimille työmarkkinoille työllistyminen ei ole ajankohtaista heti asiakkuuden alussa esimerkiksi sosiaalisten taitojen puutteen vuoksi. Aktivointisuunnitelmaan merkitään kuntouttavan työtoiminta jakson tavoite yhdessä asiakkaan ja asiantuntijoiden kanssa, mutta huomioitavaa on asiakkaan omat henkilökohtaiset tavoitteet ja unelmat.

Kuntouttava työtoiminta pitää sisällään työelämän kytköksiä kuten arkirytmiiä lisäävä työaika (työtoiminnan aika) ja yhdessä toimimisen elementin eli työyhteisössä olemisen, jotka heijastuvat suoraan avointen markkinoiden työelämän normeihin. Yhteistyön sujuvuus ja erilaisten ihmisten kohtaaminen lisää sosiaalisia taitoja. Keskustelua käydään paljon kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen eroista koska myös kuntouttavassa työtoiminnassa voidaan asiakkaalle asettaa hyvin samankaltaisia tavoitteita esimerkiksi elämänhallinta niin kuin aiemmin mainitsin. Sosiaalisen kuntoutuksen tarkoitus ei ole avoimille työmarkkinoille työllistyminen. Jos päämääränä ihmiselle nähdään työnteko tai opiskelu, tulee myös toimintakyvyn olla kunnossa siinä onnistumiseksi. Työntekeminen itsessään, johon koulutuskin lopulta tähtää edellyttää ihmiseltä toimintakyvyn käyttöä niin fyysisellä, sosiaalisella, psyykkisellä ja kognitiivisella tasolla. Kuntoutumisen tarve ja syy voi olla moniulotteinen ja pitkä prosessi.

Työkykyyn eli henkilön kykyyn tehdä työtä sisältyy mielestäni työelämävalmiudet, terveys, kokemus, motivaatio ja toimintakyky. Elämänhallinnan käsite haastattelimilleni miehille tarkoitti ongelmatilanteiden selvittämisen jälkeistä tilaa, elämän mielekkyyttä ja itsensä toteuttamisen vapautta sekä arki- ja vuorokausirytmien tasapainoa. Yksilön oma ajatus ja tarve muuttaa elämäänsä joillain toimilla ja muutoksilla on elämänhallinnan parantamisen lähtökohta. Hallinnan puute voi ilmetä henkilön nykyisessä elämäntilanteessa, johon tämä ei ole tyytyväinen, mutta on ajautunut siihen omien valintojen takia tai olosuhteiden pakosta. Elämänhallintaa heikentäviä asioita voivat siis olla esimerkiksi vähäiset sosiaaliset suhteet, mielenterveysongelmat, päihteiden käyttö, taloudelliset ongelmat tai vaikkapa äkilliset kriisit.

Toimintakyky sisältyy elämänhallintaan kykynä tehdä ja toimia niin arjessa kuin itsensä toteuttamisen mahdollistajana. Toimintakyvyn osa-alueiden mukaan ihmiselle on lähtökohtaisesti tärkeää tutkimusten ja omakohtaisen kokemuksen mukaan olla muiden ihmisten seurassa (sosiaalinen toimintakyky), kyetä liikkumaan ja käyttämään lihaksistoaan (fyysinen toimintakyky), oppimaan uusia asioita (kognitiivinen toimintakyky), olemaan onnellinen (psykykinen toimintakyky) tai pitää arjenhallintaa yllä esimerkiksi siivoamalla. Elämänhallintaan voidaan sisällyttää myös yksilön halu kehittää itseään ja muita. Kyky toimia eli toimintakyky kaiken lisäksi mielestäni mahdollistaa positiivisemmän tulevaisuuden hahmottamisen.

Aktivoitumiselle ja työllistymiselle voidaan nähdä eri hyödyn näkökulmia. Asiakkaalle hyödyt ovat taloudellisia ja hyvinvointiin sekä terveyteen vaikuttavia. Kunnan näkökulmasta työllistyneet parantavat kunnan taloutta ja toimivat tärkeinä elinvoiman edistäjinä sekä paikallisen osaamisen kehittäjinä. Aktivointitoimenpiteiden tulevaisuudessa ei tule aiheuttaa eriarvoisuutta vaan herättää motivaation kipinää sekä kehittää tarpeen tullen asiakkaiden osaamista ja työelämään pääsemisen tapoja myös välityömarkkinoiden ulkopuolelle työllistyäkseen avoimille työmarkkinoille niin kuin se tällä hetkellä lainsäädännössä onkin. Tähän voidaan pyrkiä mielestäni esimerkiksi lisäämällä työtoiminnan opinnollistamista, osaamisen tunnustamista erilaisiin opetussuunnitelmiin ja työelämän tarpeita vastaaviksi yrityksissä. Kaikille tulee suoda mahdollisuus työhön varmistaaksemme hyvinvointivaltio statuksen.

Haastattelemieni miesten sanojen ja aiemman tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että työttömyys aiheuttaa syrjäytymistä ja hyvinvoinnin heikentymistä. Työttömyyden kesto ja ikä on yhteydessä henkilön terveyteen ja elämänhallintaan esimerkiksi suunniteltaessa tulevaisuutta sekä pohdittaessa eläköitymistä. Työllistymistä edistää ja tukee aktivoituminen, terveys ja aktiivinen työnetsintä. Alkoholin runsaamman käytön takana voi hyvinkin olla työttömyydestä johtuva syrjäytyminen. Päihteiden käytön myötä koettiin sosiaalisten suhteiden heikentävän. Kaiken alkupisteessä tulisi olla työ- ja toimintakyvyn arviointi aloittamalla työttömien terveystarkastuksella ja osaamisen kartoittamisella. Mielenterveysongelmien riskien mahdollisuutta ei tule kyseenalaistaa mielestäni.

Olen myös sitä mieltä, että aktivointitoimien tulisi tukea toimintakykyä ja elämähallintaa työn teon ja palveluihin osallistumisen lisäksi myös harrastuksien, vapaaehtoistyön ja muun sen kaltaisen toiminnan myötä. Kontaktien saaminen kodin ulkopuolella tulisi olla kannattavaa, matalakynnyksellistä ja edunmukaista esimerkiksi pitkäaikaistyöttömälle henkilölle. Tämä voisi mahdollisesti toimia esimerkiksi siten, että toiminnanjärjestäjät olisi rekisterissä, ja osallistuminen merkattaisiin sinne. Tämä voisi siten vaikuttaa korottavasti työttömyysturvaan. Tavoitteena kuitenkin olisi estää tilanne, jolloin henkilö ei juurtuisi kotiin ja myöhemmin tulisi kuntoutettavaksi.

Asiakkaiden toiveet kuntouttavan työtoiminnan tarjonnan ja mahdollisuuksien lisäämisestä osoitti minulle asiakkaiden halukkuutta osallisuuteen ja omien asiakasprosesseihin vaikuttamiseen. Asiakaslähtöisyyttä ja muutenkin osallisuutta tulee korostaa tulevaisuudessa lainsäädännön muutosten ja erilaisten poikkeustilojen aikana niin kuin koronakriisi 2020 oli. Sama pätee myös sähköisten asiointijärjestelmien päivittämiseen.

Tutkimukseni myötä tunteeni ihmisten sosiaalisuuden ja sosiaalisten taitojen merkityksestä on vahvistunut. Yhteisöllisyydellä ja sosiaalisella kanssakäymisellä on henkilölle erilaisia subjektiivisia kokemuksia herättävä vaikutus esimerkiksi arvostukseen ja onnistumiseen, joka ruokkii kehittymisen halua. Nämä luovat motivaatiota, osallisuutta ja voimavaroja alkaa toimia niin itsenäisesti kuin muidenkin kanssa kohti jotain hyvää. Tässä prosessissa selkeästi voi herätä tavoite ja ajatuksia omaa tulevaisuuttaan kohtaan. Henkilökohtaisen tavoittelun myötä verkosto voi lopulta kasvaa. Palvelujen ja tuen tarve nousee esiin näiden ensimmäisten kipinöiden saamiseksi.

Yhteiskunnan kehittyminen tasa-arvo asioissa näkyy jo palveluissa itsessään koska kaikki asiakkaat nähdään asiakkaina sukupuolesta riippumatta ja he saavat valita kuntouttavan työtoiminnan sisällön tarjonnan mukaisesti. Sukupuolisen-sitiivinen hyvinvointityön vaikutuksia voidaan siis jo havaita, mutta työstettävää kuitenkin on vielä haastattelemieni miesten mukaan. Vaikka sekaryhmien pitäminen on tärkeää, tulee miesryhmien järjestäminen ja työn tekeminen esimerkiksi

miesten avoimuuden vuoksi jatkettava. Miehet kokevat edelleen mielipiteiden ja tunteidensa osoittamisessa vaikeuksia. Mielestäni Touri Miehillä kaltaisten hankkeiden ja miestyön koulutuksen tulisi jatkua edelleen monisektorisesti jakaaksemme tietoisuutta.

Historian aikana miehille on asetettu paljon rooleja, vastuita, odotuksia, arvostusta ja kohtelua joten maskuliinisuus sekä miehisyyteen liittyvät asiat ovat juurtuneet yhteiskuntaamme jopa tuhansien vuosien takaa ja ollut osa ihmisten kehitystä. Voi hyvinkin olla, että miesidentiteetti on rakentunut saavutuksille ja paremmuuden osoittamiselle jo muinaisista ajoista alkaen. Tämän katkaisemiseksi on miesten hyvinvointityötä jatkettava ja muutettava tätä ´´miestenmallia´´ tulevaisuuden näkökulmasta läpi sukupolvien ja rakentaa hyvinvointityön pohjaa palvelujärjestelmäämme.

Miehiä tulee tukea, koska he vaikuttavat tulevaisuuteen esimerkiksi mahdollisina kasvattajina. Yhteiskunnan kehityksen aikaan saamiin sukupuoli rooliin voidaan vaikuttaa mielestäni kasvatuksen kautta. Kasvatuksen aikana poikien on oletettu tai tuettu olevan itsenäisempiä kuin tytöt ja heitä on opetettu erilaisiin miestemalleihin. Kasvatuksen vaikutus poikiin ja miehiin eri elämänkaaren vaiheissa olisi yksi mielestäni kiehtova tutkimuksen aihe. Toisekseen työn merkitys suomalaisessa kulttuurissa on suuri ja työttömyydestä aiheutuu vielä tänäkin päivänä häpeää miesten keskuudessa. Miestyössä on siis päästy positiiviseen alkuun, mutta työtä on tehtävä valtakunnallisesti jatkossakin. Näin voisimme mahdollisesti löytää myös vastauksen siihen, miksi naisia voidaan pitää sosiaalisempina kuin miehiä. Sukupuoli erojen kohdentaminen ja ymmärtäminen ei ole yksi selitteistä koska olemme loppujen lopuksi kaikki yksilöllisiä. Tutkimuksen ja rakenteellisen työn tekemistä tulee jatkaa saadaksemme vastauksia ja kaventaaksemme sukupuolissa näyttäytyviä eroavaisuuksia maailmassa.

Tässä opinnäytetyössä olen käyttänyt osin ennalta suunniteltuja haastattelun teemoja ja kysymyksiä, mutta kuitenkin olemalla avoin viemään keskustelua toiseen suuntaan saadakseni ehkä vielä syvempiä vastauksia miehiltä. Laadullisen tutkimuksen aineiston analysoinnin vaarana oli se, että tutkijana nostaisin vain positiivisia tai vain negatiivisia vastauksia tutkimukseni tueksi. Aineiston käsittely

vaati puolueettomuutta. Käsitellessäni avoimia vastauksia pyrin aina katsomaan niitä neutraalisti enkä tulkinnut niitä niin sanotusti rivien välistä. Nostin miesasiakkaiden ja ammattilaisten antamia vastauksia lainauksina jotta lukijakin voi tehdä täysin rehellisesti omia päätelmiään.

Opinnäytetyön tutkimustuloksilla uskon olevan merkitystä ja palvelee Merivan toiminnan kannalta ainakin näkökulmien tuojana, kuntouttava työtoiminnan valtakunnallisen kehittämisen lähteenä hyvinvoinnin ja työelämään pääsyn mahdollistamiseksi. Toivon opinnäytetyön herättävän keskustelua miesten asiakassuhteen merkityksestä koska heidän tunteiden huomaaminen ja luottamuksellisen asiakassuhteen luominen on auttamistyön perustaa. Keskustelua kuntouttavan työtoiminnan kehittämisestä ja miesten hyvinvoinnista tulee olla politiikassa varsinkin taistelussa työttömyyttä ja työvoiman saamattomuutta vastaan.

Koen jatkotutkimustarvetta samankaltaisille tutkimuksille, mutta vain suuremmalle haastattelijamäärälle miesten keskuudessa saadakseni miesten ääntä entistä enemmän kuuluville. Toisinaan mielenkiintoista olisi myös tutkia tasa-arvon nimessä myös kuntouttavan työtoiminnan merkitystä naisille ja selvittää myös heidän näkemyksensä sukupuolellisista eroista, joita kuntouttavassa työtoiminnassa voi ilmetä. Opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää miestyön edistämässä tietoisuuden levittäjänä, tulevaisuuden tutkimusten inspiroijana ja kuntouttavan työtoiminnan kehittämisessä. Ymmärrän kuitenkin tämän opinnäytetyön olevan ensimmäinen tutkimukseni koko elämässä ja olen siitä ylpeä.

Opinnäytetyön tekemisen koin hyvin opettavaisena kokemuksena tutkimuksellisesta näkökulmasta ja teorian tarkastelun sekä sen soveltamisen harjaantumisena. Osa sosionomin ammatillisuutta on mielestäni oman osaamisen kehittäminen ja tutkimusten tulkitseminen tieteenalan hyväksi. Tutkimuksellinen osaamisen kehitys tapahtui opinnäytetyötä tehdessä uuden tiedon tuottamisella ja tutkimuksellisen työotteen käyttämisellä. Tämän tutkimuksen teko kiteytti monta minulle tärkeää käsitettä ja asiaa samojen sivujen sisälle. Haastavaa tutkimuksen tekemisessä oli opinnäytetyön aiheen valinnan rajaaminen, tiedonhaku ja teorian jäsentäminen. Eettinen ja kriittinen tarkastelu sekä osaaminen kehittyi. Opin, että laadullisessa tutkimuksessa sosiaalitieteenalalla tulee subjektiivista tietoa hakea

itse asiakkailta koska siten se on eettistä ja ennen kaikkea osallistavaa yhteiskunnan hyväksi. Ihminen on keskiössä tutkittaessa sosiaalisia ilmiöitä ja heidän tulisi saada myös vaikuttaa heitä koskevissa asioissa. Sosionomina minun tulee asiantuntijana vahvistaa ja puolustaa asiakkaan asemaa.

LÄHTEET

Ahola, A. 1996. Työttömyys kokemuksellisenä tilanteena. Teoksessa Ahlqvist, K. & Ahola, A. 1996. Elämän riskit ja valinnat. Tilastokeskus. Helsinki: Oy Edita Ab. 151. Viitattu 4.6.2020.

Ala-Kauhaluoma, M., Keskitalo, E., Lindqvist, T. & Parpo, A. 2004. Työttömien aktivointi. Kuntouttava työtoiminta -lain sisältö ja vaikuttavuus. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes. Tutkimus 141. Saarijärvi: Gummerrus Kirjapaino Oy. 124, 166. Viitattu 4.6.2020.

Alen, A. 2015. Miessakit Ry. Miesnäkökulmia hyvinvoinnin tasa-arvoon. Juhlavuoden artikkelisarja. Viitattu 25.5.2020. <https://www.miessakit.fi/2015/12/07/miesnakokulmia-hyvinvoinnin-tasa-arvoon/>

Allardt, E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo: WSOY.

Antonovsky, A. 1979. Health, Stress and Coping. San Francisco.

Fried, S. & Haarni, I. 2017. Ikääntyvien elämäntaidoissa kiteytyy elämänkokemuksen moni-ilmeisyys. Teoksessa Seppänen, M. 2017. Pääkirjoitus. Gerontologia -lehti 2/2017. Kasvun ja vanhenemisen tutkijat ry. 134–135. Viitattu 26.6.2020. <https://journal.fi/gerontologia/issue/view/4580>

Folkman S, Lazarus, R. 1988. The relationship between coping and emotion: implications for theory and research. Soc.Sci.Med. Viitattu 13.5.2020.

Folkman S. 1984. Personal control and stress and coping processes: a theoretical analysis. J.Pers.Soc.Psychol. Viitattu 13.5.2020.

Forsander, A., Hummasti, A., Mannila, S. & Vehviläinen, J. 2002. Työelämäkynnykset ja haasteelliset ryhmät työllisyyspolitiikan näkökulmasta. Helsinki: Oy

Edita Ab. 43–44. Viitattu 6.5.2020. http://www.rakennerahastot.fi/vanhat_sivut/rakennerahastot/tiedostot/esr_julkaisut_2000_2006/08_tyolamakyynnykset_ja_haasteelliset_ryhmat_tyollisyyspolitiikan_nakokulmasta.pdf

Gould, R., Ilmarinen, J., Järvikoski, A., & Järvisalo, J. 2006. Työkyvyn moninaisuus. Teoksessa Gould, R., Ilmarinen, J., Järvisalo, J. & Koskinen, S. (toim.). Työkyvyn ulottuvuudet – Terveys 2000 -tutkimuksen tuloksia. Helsinki: Haka-paino Oy. 18–21. Viitattu 7.5.2020. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129155/Tyokyvynulottu-vuudet.pdf?sequence=1>

Heinonen, E., Hämäläinen, K., Räisänen, H., Sihto, M. & Tuomala, J. 2004. Mitä on työvoimapolitiikka. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. Helsinki. 51. Viitattu 15.5.2020. <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/148661/j38.pdf?sequence=1>

Honkinen, P-L. 2009. Nuorten koherenssin tunne: mittaaminen, ennustavat tekijät, seuraukset. Turun yliopisto. Turku. 13, 15. Viitattu 13.5.2020. <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/44664/AnnalesC282Honkinen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Ihalainen, J. & Kettunen, T. 2006. Turvaverkko vai trampoliini. Sosiaaliturvan mahdollisuudet. Helsinki: WSOY. 10–11. Viitattu 18.5. 2020.

Ihalainen, J. & Kettunen, T. 2016. Turvaverkko vai trampoliini, sosiaaliturvan mahdollisuudet. Helsinki: Sanoma Pro Oy. 133. Viitattu 6.5.2020.

Isoniemi, H. 2018. Sosiaalipoliittinen yhdistys. Aikuisuuteen siirtymisen myöhentyminen ja sen haasteet sosiaalipolitiikalle. Viitattu 12.11.2019. <https://sosiaalipoliittinenyhdistys.fi/julkaisutoiminta/blogi-sosiaalipolitiikka-2020/aikuisuuteen-siirtymisen-myohentyminen-ja-sen-haasteet-sosiaalipolitiikalle/>

Jokinen, A. 2003. Yhdestä puusta. Maskulaarisuuksien rakentuminen populaarikulttuureissa. Tampere: Tampere University Press. 8–9. Viitattu 28.5.2020.

Järvikoski, A. 1994. Vajaakuntoisuudesta elämänhallintaan. Kuntoutuksen viitekehysten ja toimintamallien tarkastelu. Kuntoutussäätiö. 2. painos. Helsinki: Yliopistopaino. 118–120. Viitattu 2.6.2020.

Järvikoski, A. 1996. Sisäinen elämänhallinta ja sosiaaliset paineet. Teoksessa: R. Raitasalo. 1996 (toim.). Elämänhallintaa etsimässä. Helsinki: Kansaneläkelaitos, tutkimus ja kehitysyksikkö. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia. 35. Viitattu 20.5.2020.

Järvikoski, A. Takala, E-P. Juvonen-Posti, P. & Härkäpää, K. 2018. Työkyvyn käsite ja työkykymallit kuntoutuksen tutkimuksessa ja käytännöissä. Kela. Helsinki. 8. Viitattu 14.5.2020. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/278322/Raportteja13.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylä: Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print. 160–163, 171, 337–339. Viitattu 20.5.2020.

Karjalainen, J. & Karjalainen, V. 2011. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Kuntouttava työtoiminta kunnissa. Arvioita toiminnan järjestämistavasta ja kehityssuunnasta. Raportti 46/2011. 5, 26. Viitattu 8.5.2020. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80041/c7db7901-6ac7-422b-b09f-b62c88a3737a.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Karjalainen, V. & Keskitalo, E. 2013. Mitä on aktivointi ja aktiivipolitiikka? Teoksessa Karjalainen, V. & Keskitalo, E. (toim.). Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa suomessa. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. 7–9. Viitattu 6.5.2020.

Katajisto, K. Laitinen, A. Lappeteläinen, H. & Pitkänen, I. 2020. Isän näköinen -hanke. Isätyökirja. Vaasa: Grano Oy. 19–20, 38. Viitattu 18.5.2020. <https://www.xn--isnnkinen-w2ac1t.fi/wp-content/uploads/2020/01/Is%C3%A4ty%C3%B6kirja.pdf>

Keltikangas-Järvinen, L. 2008. Temperamentti, stressi ja elämänhallinta. Juva: WS Bookwell Oy. 253, 255, 267. Viitattu 10.5.2020.

Kerätär, R. & Karjalainen, V. 2010. Pitkäaikaistyöttömillä on runsaasti hoitamattomia mielenterveyshäiriöitä. Lääkärilehti 47/2010. Viitattu 3.6.2020. <https://www.laakarilehti.fi/tieteessa/alkuperaistutkimukset/pitkaaikaistyottomilla-on-runsaasti-hoitamattomia-mielenterveyshairioita/>

Keskitalo, E. 2012. Pitkäaikaistyöttömien työhön aktivointi ja kuntouttaminen kuntien tehtäväksi. Kuntoutus-lehti. Sosiaalisen kuntoutuksen teemanumero 4. Kuntoutussäätiö: Helsinki. 61–70. Viitattu 4.5.2020. <https://kuntoutussaatio.fi/files/1341/4-12-valmis.pdf>

Keskitalo, E. 2013. Tavoitteena aktiivinen kansalaisuus. Teoksessa Karjalainen, V. & Keskitalo, E. (toim.). Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. 54–55. Viitattu 6.5.2020.

Kettunen, R., Kähäri-Wiik, K., Vuori-Kemilä, A. & Ihalainen, J. 2009. Kuntoutumisen mahdollisuudet. 4., uudistettu painos. Helsinki: WSOYpro Oy. 47, 59, 62. Viitattu 28.5.2020.

Kinnunen, R. 2016. Työpajatoiminnan ja etsivän nuorisotyön vaikuttavuus. Työkaluna sosiaalisen vahvistumisen Sovari-mittari. Valtakunnallinen Työpajayhdistys ry. Pieksämäki: Pieksänprint Oy. Opetus- ja kulttuuriministeriö. 6–8, 20. Viitattu 15.5.2020. http://www.tpy.fi/site/assets/files/1372/tyopajatoiminnan-ja-etsivan_sovari-mittari_verkko-pdf.pdf

Kotiranta, T. 2008. Aktivoinnin paradoksit. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 335. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 21, 24. Viitattu 8.6.2020. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/18004/9789513932503.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kuvaja, A. 2012. Työnhakumotivaation dynamiikka. Näkökohtia motivaatiokysymysten käsittelystä sosiaalisessa kuntoutuksessa. Kuntoutus-lehti. Sosiaalisen kuntoutuksen teemanumero 4. Helsinki: Kuntoutussäätiö. 17. Viitattu 4.5.2020. <https://kuntoutussaatio.fi/files/1341/4-12-valmis.pdf>

Kylmä, J. & Juvakka, Taru. 2007. Laadullinen terveystutkimus. 17, 20, 22, 26, 59, 111–113, 127. Helsinki: Edita Prima Oy. Viitattu 11.5.2020.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189.

Laki toimeentulotuesta 30.12.1997/1412.

Lammi-Taskula, J. 2004. Pojista miehiä. Viitattu 28.5.2020. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100270/104lammitaskula.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Lasten ja nuorten säätiö. 2018. Elämäntaidot. Vahvoilla elämäntaidoilla kohti aikuisuutta. Viitattu 26.6.2020. <https://www.nuori.fi/tietoa-meista/elamantaidot/>

Lindh, J., Härkäpää, K. & Kostamo-Pääkkö, K. 2018. Sosiaalinen kuntoutuksessa. 29. Rovaniemi: Lapland University Press. Viitattu 27.10.2019.

Lindström, B. & Eriksson, M. 2005. Salutogenesis. *J Epidemiol Community Health*. 441. Viitattu 14.5.2020. <https://jech.bmj.com/content/jech/59/6/440.full.pdf>

Marjamäki, P. 2017. Kehittämistoiminnan menetelmät. Teoksessa Kanaoja, A. Lähteinen, M. & Marjamäki, P. 2017. Sosiaalityön käsikirja. 4. uudistettu painos. Helsinki: Tietosanoma Oy. 506. Viitattu 29.5.2020.

Maslow, A-H. 1970. *Motivation and personality*. Toinen painos. New York: Harper & Row. 153–174. Viitattu 20.5.2020.

Meriva Sr. 2020. Säätio. Viitattu 8.5.2020. <http://meriva.gstdomain.net/saatio/esittely>

Meriva Sr. Toimintakertomus 2018. Merivan on ratkaisujen etsijä ja rinnalla kuljija. Askel kerrallaan kohti työelämää. 5, 10–11 Viitattu 8.5.2020. <https://www.meriva.com/UserFiles/files/tk2018%20VIRALLINEN%281%29.pdf>

Nyyti Ry. Nuoresta aikuiseksi. Viitattu 12.11.2019. <https://www.nyyti.fi/opiskelijoille/opi-elamantaitoa/elama-itsesi-nakoiseksi/nuoruudesta-aikuisuuteen/>

Ollila, J., Hakkarainen, T. Kan. S. & Lehtonen, E. 2020. Hyvinvoinnin ja toimintakyvyn edistäminen. 5. uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy. 51. Viitattu 29.5.2020.

Pakarinen, J. 2018. Työttömyys osallisuuden ja toimintakyvyn menetyksenä. Teoksessa Kajanoja, J. Työllisyyskysymys. Helsinki: Into Kustannus Oy. 195, 200–201. Viitattu 25.5.2020.

Paltamaa, J. & Perttinä, P. 2015. Toimintakyvyn arviointi. ICF teoriasta käytäntöön. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 137. Kelan tutkimusosasto. Helsinki. 16. Viitattu 12.5.2020. <https://www.kela.fi/documents/10180/751941/Tutkimuksia137.pdf>

Peitsalo, P. & Timperi, T. 2015. Miestyö- hyvinvointityötä miesten kanssa. Juhlavuoden artikkelisarja 27.1.2015. Viitattu 29.5.2020. <https://www.miessakit.fi/2015/01/27/miestyo-hyvinvointityota-miesten-kanssa/>

Pelkonen, O. 2001. Duodecim. Andrologia. Lääkkeet ja miehisuus. Viitattu 28.5.2020. <https://www.ebm-guidelines.com/xmedia/duo/duo92530.pdf>

Raitoaho, O. 2001. Kuntaliitto. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta. Yleiskirje 11/80/2001. Viitattu 13.5.2020. <https://www.kuntaliitto.fi/yleiskirjeet/2001/laki-kuntouttavasta-tyotoiminnasta>

Rauramo, P. & Simberg, S. 2018. Työturvallisuuskeskus. Osatyökykyisyys työyhteisössä. Viitattu 7.5.2020. https://ttk.fi/oppaat_ja_ohjeet/digijulkaisut/osatyokykyisyys_tyoyhteisossa

Rautio, M. & Husman, P. 2012. Työikäisten terveyden edistäminen -esimerkkejä työmenetelmistä ja toimintamalleista. Teoksessa Pietilä, A-M. Terveyden edistäminen. Teorioista toimintaan. 1.–2. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy. 165–166, 171, 175. Viitattu 1.6.2020.

Riihinen, O. 1996. Elämäntavasta elämäkertaan: Elämäntapaa etsimässä 2. Teoksessa: Raitasalo, R. 1996. (toim.) Elämäntavasta etsimässä. Helsinki: Kansaneläkelaitos. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia. 16–17. Viitattu 20.5.2020.

Roos, J. P. 1988. Elämäntavasta elämäkertaan: Elämäntapaa etsimässä 2. Helsinki: Tutkijaliitto. 206–207. Viitattu 10.5.2020. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/16235>

Ruth, J-E. 1998. Elämäntavasta elämäkertaan: Elämäntapaa etsimässä 2. Teoksessa Roos, J.P. & Hoikkala, T. 1998. Elämäntavasta etsimässä. Tampere: Gaudeamus - Tammer-Paino Oy. 321–324. Viitattu 8.6.2020.

Saaranen-Kauppinen. & Puusniekka. KvaliMOTV. Avoin haastattelu. Viitattu 11.5.2020. https://www.fsd.tuni.fi/metodit/kvali/L6_3_1.html

Sandelin, I. 2014. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Kuntouttava työtoiminta asiakkaiden kokemana. Kirjallisuuskatsaus asiakkaiden toiminnalle antamista merkityksistä. Viitattu 19.5.2020. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114912/URN_ISBN_978-952-302-154-9.pdf?sequence=1

Sankari, A. & Jyrkämä, J. 2001. Lapsuudesta Vanhuuteen. Iän sosiologiaa. 229–230. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy. Viitattu 30.10.2019.

Sihto, M. 2010. Tutkimus elämäntavasta ja työllistymisestä. Työpoliittinen aikakauskirja 2/2010. Työ- ja elinkeinoministeriö. Helsinki. 78. Viitattu 14.5.2020.

Sihto, M. 2018. Aktiivinen työvoimapolitiikka. Teoksessa Kajanoja, J. (toim.). Työllisyyskysymys. Helsinki: Into Kustannus Oy. 81. Viitattu 6.5.2020.

Siltala, J. 1994. Mies ja häpeä. Teoksessa Roos, J.P. & Peltonen, E. (toim.). Miehen elämää. Helsinki: Kirjapaino Oy West Point. 140. Viitattu 25.5.2020.

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2001. Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja. Oppaita 2001:8. Helsinki. 17–18,20, 46. Viitattu 5.5.2020. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70135/kuntouttava.pdf?sequence=1>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2015. Osallistava sosiaaliturva. Työryhmän loppuraportti. Viitattu 6.5.2020. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70345/URN_ISBN_978-952-00-3581-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2020. Kuntouttava työtoiminta. Viitattu 5.5.2020. <https://stm.fi/kuntouttava-tyotoiminta>

Teivainen, L. 1995. Elämäntaito. Elämäntaitajaliitto ry. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy. 56–57, 59–60 . Viitattu 10.7.2020.

TE-palvelut. Tukea työllistymiseen. Vamman tai sairauden vaikutus työllistymiseen. Viitattu 3.6.2020. https://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/tukea_tyollistymiseen/vamma_tai_sairaus/index.html

Terveysten ja hyvinvoinninlaitos. 2019 b. Mitä toimintakyky on. Viitattu 7.5.2020. <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/mita-toimintakyky-on>

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 2019 c. Oikeudet ja velvollisuudet. Viitattu 19.5.2020. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/tyoelamaosallisuus/kuntouttava-tyotoiminta/kuntouttavan-tyotoiminnan-asiakkaalle/oikeudet-ja-velvollisuudet>

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 2019a. Kuntouttava työtoiminta. Viitattu 5.5.2020. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/tyoelamaosallisuus/kuntouttava-tyotoiminta>

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 2020. Toimintakyvyn ylläpitäminen. Viitattu 15.5.2020. <https://thl.fi/fi/web/ikaantyminen/hyvinvointia-vanhuuteen/toimintakyvyn-yllapitaminen>

Tilastokeskus. 2018. Työmarkkinatilastot. Pitkäaikaistyöttömyys. Viitattu 6.5.2020. https://tilastokoulu.stat.fi/verkkokoulu_v2.xql?course_id=tkoulu_tmt&lesson_id=5&subject_id=7&page_type=sisalto

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämissprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print. 34, 42. Viitattu 12.11.2019. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100802/Toikko_Rantanen_Tutkimuksellinen_kehittamistoiminta.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Toiskallio, J. & Mäkinen, J. 2009. Sotilaspedagogiikka: Sotiluuden ja toimintakyvyn teoriaa ja käytäntöä. Julkaisusarja 1, n:o 3. Maanpuolustuskorkeakoulu. Helsinki. 48,50–52. Viitattu 14.5.2020. <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/74178/toiskallio-makinen-sotilaspedagogiikka.pdf?sequence=1>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2017. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 148–149. Viitattu 28.5.2020.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. 6. Viitattu 20.5.2020. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019. Työllisyyskatsaus lokakuu 2019 Viitattu 8.5.2020. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161900/TKAT_Loka_2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Työeläkevakuuttajat TELA. 2020. Työkyvyn muodostuminen. Viitattu 13.5.2020. <https://www.tela.fi/tyokyky>

Työttömyysturvalaki 30.12.2002/1290.

Uutela, A. 1996. Ulkoinen ja sisäinen elämänhallinta ja sairauskäyttäytyminen. Teoksessa: R. Raitasalo. 1996 (toim.) Elämänhallintaa etsimässä. Helsinki: Kansaneläkelaitos, tutkimus ja kehitysyksikkö. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia. 50. Viitattu 20.5.2020.

Vastamäki, J. 2010. Koherenssin tunne ja työttömyys : Väitöskirjatutkimuksen keskeisiä tuloksia. Kuopion yliopisto. 22. Viitattu 11.5.2020. https://www.uef.fi/documents/677351/715039/Koonti_FI_Vastam%C3%A4ki_Jaana_Dissertation.pdf/2ffeb08d-a330-4f9a-9ebee5c9ca58dfe5

Vastamäki, J., Paul, K. & Moser, K. 2011. Sense of coherence predicts employment outcomes after job loss. Journal of Employment Counseling. 100. Viitattu 11.5.2020. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1002/j.2161-1920.2011.tb01115.x?casa_token=VP0p6GP-H_wAAAAA:b7z1eGS7wjLI0Niy7u-fzeihKTZjC-ANvkAao5K73AaPbo6PY6SG_Jb8aI4yH4sEmRuHrKulHpIVo48

Vesalainen, J. & Vuori, J. 1996. Työttömänä koettu toimintakyky ja itsetunto. Työterveyslaitoksen tutkimusraportti 9. Helsinki: Hakapaino Oy. 1, 3–4, 11. Viitattu 11.6.2020.

Volanen, S-M. 2011a. Sense of coherence: determinants and consequences. Helsinki: Helsingin yliopisto. Väitöskirja. Department of Public Health. Faculty of Medicine. 69. Viitattu 11.5.2020. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/24380/senseofc.pdf?sequence=3>

Volanen, S-M. 2011b. Voimavaroja kaikille. Sosiaalilääketieteen yhdistys ry. Sosiaalitieteellinen Aikakauslehti 48. 244. Viitattu 29.5.2020. <https://journal.fi/sla/article/view/4506>

Yhteisömedia. 2012. Kuntoutusportti. Aktivoinnin muodot ja vaikutukset kuntoutuksessa. Viitattu 9.7.2020. <https://yhteisömedia.fi/aktivoinnin-muodot-ja-vaikutukset-kuntoutuksessa/>

LIITTEET

Kuvio 1. Opinnäytetyön viitekehyksen rakenne.

Kuva 1. Kemiläinen työllistämismalli -hanke 2015. Kuntouttavan työtoiminnan prosessi. Kemi. Tikkanen, A. Viitattu 13.5.2020. <https://docplayer.fi/12529389-Kemilainen-tyollistamismalli.html>

Kuva 2. & Kuva 3. Työttömien työkyky ja työllistyminen. Kerätär, R. 2010. Lapin sairaanhoitopiiri. Viitattu 20.9.2020. <https://docplayer.fi/19458125-Tyottomien-tyokyky-ja-tyollistyminen-raija-keratar-kuntoutusylilaakari-lapin-sairaanhoitopiiri.html>

Liite 1. Kysymyksiä haastattelun tukena

ASIAKKAAT

Taustatieto

- Asiakkuuden kesto, kuntouttavan työtoiminnan kesto
- Sukupuoli, ikä
- Koulutus, työttömyysaika
- Miten lähdit mukaan työtoimintaan?
- Mistä sait tietoa työtoiminnasta?
- Kuka opasti sinua hakeutumaan mukaan työtoimintaan?
- Koetko, että olet ollut kuntouttavan työtoiminnan aikana oman elämäsi asiantuntija oman koulutus- ja työelämäpolkusi rakentamisessa?

Tavoitteet

- Mitkä ovat sinun tavoitteesi? (kuntouttava työtoiminta, aktivointisuunnitelma)
- Millaisia tavoitteita sinulla on tälle kuntouttavan työtoiminnan jaksolle?
- Mitä haluat saavuttaa?

Asiakkaan kokema toimintakyky

Fyysinen toimintakyky (jaksaminen arjessa, kunto, terveys)

- Miten fyysinen jaksamisesi on vahvistunut kuntouttavan työtoiminnan aikana? (jaksaminen arjessa, tehdä asioita)
- Miten työtoiminta on vaikuttanut terveyteesi?

Psyykkinen toimintakyky

- Miten kuntouttavassa työtoiminnassa käyminen on mielestäsi vaikuttanut sinun mielialaasi ja hyvinvointiin? (Kertoisitko esimerkkejä?)
- Mitä teet kotona työpäivän jälkeen? (Mistä se voi johtua?)
- Missä koet onnistumisen kokemuksia? (liittyy itsearvostukseen kokemiseen)
- Mikä on motivoinut sinua käymään työtoiminnassa? (kuntoutuminen, toiminnassa käynti)
- Millainen merkitys toiminnalla on ollut suhteessa itseluottamukseen ja itsetuntoosi? (onnistuminen, tavoitteet, voimavarat=tasapaino)

Sosiaalinen toimintakyky

- Miten kuntouttava työtoiminta on vaikuttanut vapaa-ajan viettoon?
- Millaisia vaikutuksia työtoiminnalla on ollut ystävyys-suhteisiin?
- Entä perheeseesi?
- Miten pärjät ryhmätoiminnassa? Millaisia vaikeuksia tai haasteita?
- Miten ryhmässä olemisen taitosi ovat vahvistuneet?
- Missä asioissa tunnet olevasi osallinen? Kuvaile tätä.

Kognitiivinen toimintakyky

- Mitä uusia asioita opit työtoiminnan aikana/toiminnassa?
- Millaista osaamista sinulle kertyi työtoiminta jakson aikana?

Elämänhallinta

- Millaista apua olet saanut arjen sujumiseen liittyviin asioihin työtoimintajakson aikana? (virastot, kauppa, kirjasto, lääkäri)
- Keneltä olet saanut apua?
- Miten taloudellinen tilanteesi on muuttunut kuntouttavan työtoiminnan myötä? (taloudellinen tilanne ja rahan käyttö)
- Miten työtoiminta on vaikuttanut kotiaskareiden hoitoon? (kotityöt, itsenäinen asuminen)
- Miten kuntouttava työtoiminta on vaikuttanut arkirytmisi? Entä vuorokausirytmiiin? (Arkirytmi)

Sukupuoli (myös ammattilaiset)

- Missä asioissa Merivan toiminnassa on mahdollisesti ilmennyt sukupuolellisia eroja? Minkälaisia asioita voisi mahdollisesti olla?
- Huomaatko sukupuolellisia eroja työtoiminnan työtehtäviin ohjaamisessa? Jos kyllä niin mistä se johtuu? (esimerkiksi miehet metallitöihin -> ompelun sijaan)
- Koetko olevasi sukupuolisesti tasavertaisessa asemassa? (asiakkaat)
- Koetko olevasi tasa-arvoinen? (asiakkaat)

Tulevaisuus

- Millaisia ajatuksia sinulla on tulevaisuuttasi kohtaan?
- Mitä ajattelet tulevaisuudestasi?
jos pelottaa -> Mikä pelottaa ja miksi?
- Mitä ajattelet, millaiset mahdollisuudet sinulla on työllistyä tai lähteä opiskelemaan tämän kuntoutusjakson jälkeen?
- Entä negatiivisia?
- Millaisia suunnitelmia sinulla on?
- Keneltä olet saanut siihen apua tai kenen kanssa olet asiasta keskustellut?

Kehittäminen (asiakkaat ja ammattilaiset)

- Mitä kehittäisit kuntouttavassa työtoiminnassa?
- Mitä tekisit toisin?
- Mikäli saisit vapaat kädet toiminnan kehittämiseksi? Mitä silloin muuttaisit ja miksi?
- Mitä palautetta haluat antaa sosiaalitoimelle ja/tai TE-hallinnolle?

AMMATTILAISET

Miestoiminta ja sukupuolisuus

- Miten palvelutarjonnan ohjauksessa huomioidaan mieheyden/isyyden muutokset?
- Mitkä ovat omat kokemuksesi miehen kohtaamisesta ohjauksessa?
- Mikä merkitys sukupuolella on sinulle ohjauksessa?
- Onko Merivalla vain miehille suunnattua toimintaa? Minkälaista? Miksi ei?

- Miten Merivalla voitaisiin mahdollisesti toteuttaa miestoimintaa?
Miksi ei?
- Miten koette miesten työ- ja toimintakyvyn parantuvan kuntouttavan työtoiminnan avulla? Missä asioissa sen huomaa?
- Entä elämänhallinnassa? Kokemuksia/tarinoita?

Liite 2. Ohjeistus työntekijöille

Hei!

Olen Sosionomi (AMK) -opiskelija Lapin ammattikorkeakoulusta Kemistä ja olen tekemässä opinnäytetyötä yhteistyössä Touri Miehille- Työ ja toimintakyvyn parantaminen Meri-Lapissa-hanke 1.8.2018-30.9.2020 kanssa.

Työn tavoitteena on selvittää asiakkaiden näkemyksiä ja subjektiivisia kokemuksia kuntouttavan työtoiminnan merkityksestä heidän elämänhallintaansa ja työ- ja toimintakykyynsä. Lisäksi tavoitteena on selvittää asiakkaiden ja ammattilaisten ajatuksia, mitä kehitettävää kuntouttavassa työtoiminnassa on tai tarvitaanko sen rinnalle muuta tukea ja/tai palvelua.

Opinnäytetyötä varten toteutan avoimia yksilöhaastatteluja kahdelle kuntouttavan työtoiminnan asiakkaalle ja kahdelle ammattilaiselle. Haastattelut toteutetaan touko-heinäkuussa 2020. Asiakkaille annettavan saatekirjeen yhteydessä on lupa-anomus yhteystietojen antamiseen ja tutkimukseen osallistumiseen. Kirjeet, joissa lupa on annettu, pyydän säilyttämään minua varten.

Paljon kuntouttavasta työtoiminnasta kokemuksia saanut ja avoimesti kertova kuntouttavan työtoiminnan mies asiakas on erittäin sopiva haastatteluun. Oma harkintaa saa myös käyttää haastatteluja ehdottaessa.

Eriyisiä asioita, joita haastateltavilta toivon:

- kykenee tuottamaan tutkimukselleni oleellista tietoa
- ollut kuntouttavassa työtoiminnassa vähintään viimeisen kuluneen puolen vuoden aikana 2 kuukautta tai 1 kuukautta kolmena päivänä viikossa (ajatus on, että asiakkaalla olisi mahdollisimman paljon kokemusta kuntouttavasta työtoiminnasta)
- jatkosuunnitelma on mahdollisesti työelämään suuntaava (esimerkiksi ei eläkettä harkitseva/tavoitteleva henkilö)

Mikäli mieleenne herää kysymyksiä, voitte ottaa yhteyttä minuun.
Kiitos yhteistyöstänne!

Ystävällisin terveisin, Jussi Lehtiö

sähköposti: XXXXX

puhelinnumero: XXXXX

Liite 3. Saatekirje

Hei!

Olen Sosionomi (AMK) -opiskelija Lapin ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyötä kuntouttavasta työtoiminnasta yhteistyössä Touri Miehille- Työ ja toimintakyvyn parantaminen Meri-Lapissa-hanke 1.8.2018-30.9.2020 hankkeen kanssa.

Työn tavoitteena on selvittää teidän asiakkaiden omia kokemuksianne kuntouttavasta työtoiminnasta, ja sen merkityksestä elämänhallintaan sekä toimintakyvyn. Tämän lisäksi tarkoituksena on kuulla teidän ajatuksianne ja ideoitanne siitä, miten kuntouttavaa työtoimintaa voitaisiin kehittää, tai tarvitaanko sen rinnalle muuta tukea ja/tai palvelua.

Opinnäytetyötä varten haluaisin haastatella teitä. Olisi tärkeää, että osallistutte haastatteluun saadakseni näkemyksenne esille. Osallistumalla pääsette tuomaan hyvin tärkeitä ajatuksia ja mielipiteitä esille. Tutkimukseeni osallistumalla saatte myös mahdollisuuden vaikuttaa kuntouttavan työtoiminnan kehittämiseen.

Haastattelussa keskustelemme erilaisista teemoista ja se kestää arvioltaan noin tunnin. Haastattelut on tarkoitus toteuttaa touko-heinäkuussa 2020. Haastattelut nauhoitetaan ja kirjoitetaan puhtaaksi. Haastattelut tehdään luottamuksellisesti, eikä haastateltavia henkilöitä tulla tunnistamaan työssä itsessään. Haastatteluista syntyneet aineistot hävitetään, kun niitä ei enää opinnäytetyötä varten tarvita. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista.

Mikäli olette halukas osallistumaan haastatteluun, täyttäkää alla oleva suostumus ja palauttakaa se Meriva Sr:n työntekijälle. Tulen mahdollisesti ottamaan yhteyttä teihin haastattelujen ajankohdan sopimisen vuoksi. Mikäli teille herää jotain kysyttävää haastattelusta, voitte ottaa minuun yhteyttä.

Nimi ja puhelinnumero _____
annan yhteystietoni opinnäytetyön tekijälle, jotta tämä voi ottaa minuun yhteyttä.

Kiitos yhteistyöstänne!

Ystävällisin terveisin, Jussi Lehtiö

sähköposti: XXXXX

puhelinnumero: XXXXX

Liite 4. Haastattelulupa

Haastattelulupa

Annan suostumukseni haastatteluun, joka nauhoitetaan. Haastattelussa kerätään tietoa asiakkaiden kokemuksista kuntouttavasta työtoiminnasta.

- Haastattelua käytetään vain opinnäytetyöhön tutkimusmateriaalina eikä aineistoa tai sen tietoja luovuteta ulkopuolisille
- Haastattelu tapahtuu luottamuksellisesti eikä haastateltavan henkilöllisyys tule esille missään vaiheessa
- Haastattelu kirjoitetaan puhtaaksi kirjalliseen muotoon
- Haastattelujen kaikki materiaali hävitetään opinnäytetyön valmistuttua

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Paikka ja päivämäärä

Opinnäytetyön tekijä:

Jussi Lehtiö

Lapin ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma Sosionomi (AMK) -tutkinto

Liite 5. Meriva sr ja Lapin ammattikorkeakoulun keskeinen tutkimuslupa

LAPIN AMK
Lapland University of Applied Sciences

OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Hakijan / hakijoiden henkilötiedot	Nimi Jussi Tuomas Ilari Lehtio		
	Katuosoite	Postinumero	Postitoimipaikka Kemi
	Puhelin	Sähköpostiosoite	
	Tutkimuslaitos, oppilaitos tai muu yhteisö Lapin ammattikorkeakoulu, Kemi	Hakijan tehtävä/virka-asema Sosionomiopiskelija	
Opinnäytetyön ohjaaja(t)	Nimi Timo Marttala, Tarja Lipponen ja Birgit Mylläri	Oppiarvo ja ammatti Lehtori	
	Toimipaikka ja osoite Tietokatu 1, 94600 Kemi, Kosmos kampus		
	Puhelin	Sähköpostiosoite	
Toimeksiantaja	Toimeksiantaja Touri miehille- Työ ja toimintakyvyn parantaminen Meri-Lapissa -hanke 1.8.2018-30.9.2020		
	Yhteystiedot Lapin ammattikorkeakoulu / Birgit Mylläri		
Päiväys ja allekirjoitus	Paikka ja päivämäärä Kosmos kampus Kemi <u>27/05/2020</u>	Allekirjoitus <i>Jussi Tuomas Ilari Lehtio</i>	
	Luvan myöntäminen		
	☒ Tutkimuslupa myönnetään	☐ Tutkimuslupa evätään	
	Perustelut <i>Meriva saa arvokasta tietoa asiakkaan elämän- haluntarvan ja toimintakyvyn liittyistä asioista. Tietoa voidaan hyödyntää Merivan kuntoutuspalvelujen kehittämisessä</i>		
Päiväys ja allekirjoitus	Paikka ja päivämäärä <i>Kemi</i> <u>12/6/20</u>	Allekirjoitus <i>M. K. K.</i> <i>M. K. K.</i> <i>toimintajohtaja</i> <i>Meriva sr</i>	
	Myöntämisen ehdot		
	☒ Hakijan tulee toimittaa valmis raportti ja tarvittaessa tutkimuksen tulokset suullisesti		

Liite 6. Opinnäytetyön toimeksiantosopimus

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSIANTOSOPIMUS

Tämä sopimus soveltuu käytettäväksi ainoastaan sellaisten opinnäytetöiden yhteydessä, joita ei toteuteta ammattikorkeakoulun ulkopuolisen rahoituksen hankkeessa.

Toimeksiantaja	Nimi (esim. yritys) Touri Miehille -hanke Yhteystiedot (yhteyshenkilö, puhelin, sähköposti) Birgit Mylläri/Tarja Lipponen		
	Työn aihe Miesten kuntoutuminen. Merivan asiakkaiden kokemuksia kuntouttavan työtoiminnan merkityksestä elämänhallintaan ja toimintakykyyn.		
Tekijä	Nimi Jussi Lehtiö	Opiskelijanumero	
	Katuosoite	Postinumero	Postitoimipaikka Kemi
	Puhelin	Sähköpostiosoite	
	Suoritettava tutkinto Sosionomi (AMK)	Ryhmittäminen K71S17S	
Lapin AMK	Yhteyshenkilön nimi (ohjaaja) Timo Marttala		Tehtävänimike Lehtori
	Toimipaikka ja osoite Tietokatu 1, Kosmos kampus		
	Puhelin	Sähköpostiosoite	
Toimeksiantosopimuksen ehdot			
Ohjaus	Ohjaava opettaja valvoo työtä ammattikorkeakoulun puolesta ja antaa työn edellyttämiä ohjeita ja neuvoja. Ammattikorkeakoulu ja opettaja eivät ole konsulttivastuussa työstä.		
Dokumentointi	Ammattikorkeakoulun opinnäytetyöt ovat julkisia. Työstä laaditaan ammattikorkeakoulun opinnäyteohjeen mukainen kirjallinen esitys, josta toimitetaan yksi kanitettu kappale ammattikorkeakoulun kirjastoon tai julkaistaan sähköisessä muodossa Theseus-verkkokirjastossa. Työ arkistoidaan oppilaitoksella sekä tulostettuna että sähköisessä muodossa.		
Oikeudet	Opinnäytetyön tekijänoikeudet kuuluvat tekijälle. Toimeksiantaja saa rinnakkaisen käyttöoikeuden opinnäytetyön tuloksiin opinnäytetyön valmistuttua. Ammattikorkeakoululla on jatkuvasti voimassa oleva oikeus käyttää tuloksia omassa opetus- ja TKI-toiminnassaan. Sopijapuolia on mahdollisuus sopia muista opinnäytetyön tuloksia koskevista oikeuksista kuitenkin niin, että tämän sopimuskohdan nojalla ammattikorkeakoulun saamat oikeuden säilyvät voimassa.		
Keksinnöt	Jos tekijä on osallisena keksintöön, joka patentoidaan, mainitaan hänet yhtenä keksijöistä. Mahdollisesta keksintökorvauksesta sovitaan erikseen noudattaen ammattikorkeakoulun tai toimeksiantajan keksintöohjeen linjauksia. Opinnäytetyön tai sen osan julkaiseminen tai hyödyntäminen ei saa vaarantaa sen tai sen osan suojaamista patentilla tai hyödyllisyyssmallilla.		
Vastuut	Opinnäytetyön tulos toimitetaan sellaisena kuin se on. Tekijä tai ammattikorkeakoulu eivät anna tulokselle takuuta eivätkä vastaa sen soveltuvuudesta toimeksiantajan tarpeisiin. Sopijapuolet ovat vastuussa toisilleen sopimusrikkomuksen aiheuttamista välittömistä vahingoista. Vastuun syntyminen edellyttää tahallaan tai törkeällä huolimattomuudella aiheutettua sopimusrikkomusta.		
Lisäksi sovitaan			
Salassapito	Ohjaavilla opettajilla ja opinnäytetyön tekijöillä on salassapitovelvollisuus työn aikana esille tulleisiin luottamuksellisiin asioihin. Toimeksiantajan tulee tarkistaa, että julkaistava opinnäytetyö ei sisällä salassa pidettävää aineistoa. Tarvittaessa käytetään toimeksiantajan erillistä salassapitosopimusta.		
	Tätä sopimusta on laadittu kolme (3) samansisältöistä kappaletta, yksi (1) kullekin sopimuksen osapuolelle. Sopimus perustuu ammattikorkeakoulun hyväksymään opinnäytetyösuunnitelmaan ja se astuu voimaan allekirjoitushetkellä.		
	Paikka ja päivämäärä	Allekirjoitus	
Toimeksiantaja	Birgit Mylläri/ Tarja Lipponen	<i>Tarja Lipponen</i>	
Tekijä	Jussi Lehtiö	<i>Jussi Lehtiö</i>	
Lapin AMK	Tarja Lipponen	<i>Tarja Lipponen</i>	